

Idonia

Virginie Loveling

bron

Virginie Loveling, *Idonia*. H.D. Tjeenk Willink, Haarlem 1891

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/love002idon01_01/colofon.php

© 2018 dbnl

I

Het huwelijk van den burgemeester!

Dat was geen klein nieuws geweest in het dorp. Hij trouwde eene vreemde juffrouw, uit een ver van daar verwijderd stedeken. Geen mensch kende haar persoonlijk. Hij was veertig, zij achtendertig jaren, een alleszins geschikt huwelijk, zeide men.

Zij zouden heden avond van hunne speelreis wederkeeren, mijnheer Florisonne en zijne vrouw. Heel het dorp was in feest. Aan alle gevels wuifden driekleurige of pauselijke vaandels, want ten huidigen dage bezit elk - bij uitzondering der onwilligen of behoeftigen - zijne banier in Vlaanderen, welke dienst doet, als de processie uitgaat en bij enkele andere gelegenheden.

Het was in 't vroege voorjaar, bloemen waren er nog niet, maar des te meer wintergroen,

dat harde, sombere groen, dat wel iets treurigs heeft, als 't op de struiken staat, en toch zoo goed ter versiering geschikt is, omdat het beter weerstand biedt aan zon en wind dan de teedere lenteladeren, die in feestfestoenen gewoonlijk reeds verslodderd hangen, voordat het uur der plechtigheid slaat.

Sparretjes stonden geplant met den opgelichten kassei (straatsteen) tegen den stam aangeleund, kransen werden gehangen, eerepoorten opgericht; van alle kanten - uit de verste wijken - was het volk toegestroomd, nog lang alear de stoet zou aankomen.

Voor het huis van den burgemeester zelf - een groot, rijk gebouw, maar met ijzeren staven aan de vensters, die het iets gevangenisachtigs bijzetten, op het plein aan 't uiteinde van het dorp gelegen - was men bezig met het plaatsen van een hoogen triomfboog: timmerlieden stonden op dubbele ladders; kleine gezellen gaven 't gereedschap aan; het zoontje van den onderwijzer hield plechtstatig eene lange strook papier, met zwarte letters, waartusschen hier en daar eene veel grootere roode, ontrold; kleurige vaantjes lagen gereed op een hoopje klimopraken naast schitterende papieren bloe-

men, zooals de natuur er geene voortbrengt; deze zorgvuldig in eenen korf gerangschikt.

Straatjongens liepen en woelden in 't rond, of zagen benieuwd en zonder beweging toe, het oogenblik bespiedend, waarop zij zich onbemerkt een stuk van de om hen verspreide voorwerpen zouden kunnen toeëigenen, meer uit aandrift tot het kwaad en liefhebberij voor guitenstreken dan oprechte begeerlijkheid. Maar Gijelle hield de wacht, de oude werkman van den burgemeester, in zijn zondagsche kleederen, schijnbaar onverschillig voor de straatbeweging om hem heen, slechts oogen hebbend voor de wordende triomfpoort: hier een nagel aangevend, daar een hamer afnemend, een stuk hout opstekend, zich traag en toch bedrijvig en behendig keerend en wendend, naar gelang zijne hulp werd vereischt, zag hij het tevens, als ergens eene drieste hand aan het bekleedend katoen trok, een kerslaurierblad afrukte of eene bloem beroeren dorst.

‘Gij leelijke stouteriken! schavuiten! wilt ge daar wel afblijven! Laat dat staan, zeg ik u!’

Hij zou ook wel een klap uitgedeeld hebben, had hij de snaken kunen treffen, maar vloe-

ken deed hij niet; van verre stak hij de vuist naar hen uit, wat hen niet belette trotsend den eenen wijsvinger op den anderen te schrappen, met een argeloozen en toch tergenden schimplach op hun levenslustige aangezichten, en weder bij te sluipen na verloop van eenige oogenblikken.

Gijelle was een man van over de zeventig jaren: goed geschoren, breed gebit, met al zijne tanden; uitspringende, blozende kaaksbeenderen, kleine neus, kleine grijze oogen en dood, rosbruin haar, dat, nog door geen wit doorspikkeld, het voorkomen van een pruikje had. Hij was zeer groot geweest, maar door den arbeid en de jaren gekrompen of ineengezakt tot op gewone lengte. De pijp of de pruim had hij bestendig in den mond.

Weldra was de praalboog vaardig: al de festoenen hingen, al de baniertjes wapperden; de papieren rozen bloeiden in het groen; het jaarschrift pronkte omhoog. Het volk keek op en stemde bijval toe; de ladders werden weggedragen. En nu ontstond er eene buitengewone beweging op heel het plein; een schok doorliep de zwarte, opeengepakte menschenmassa; het kanon schoot herhaaldelijk; de drie klok-

ken galmden hunne welkomstgroete. ‘Zij zijn daar! zij zijn daar!’

Een naderend rumoer, eerst schier onvatbaar en dof, dat het rijtuig van het bruidspaar op heel de lengte van den doortocht had vergezeld, allengs toenemend, brak hier op 't plein nu machtig los als het gedonder der zee bij stormend weder, dat alle andere geruchten overheerscht. Eene ontzaglijke betooging, die het bloed in de aderen zou doen stollen van schrik, indien zij vijandig ware, aangrijpend, doch zoet aandoenlijk als uitdrukking van volksgenegenheid.

‘Vivat, viva a!’ en alle hoeden en klakken (petten) wuifden, naar de komenden uitgestrekt.

Het rijtuig naderde moeielijk door den gepresten menschedrom heen, ofschoon de twee veldwachters, met de sabel ontbloot, waarvan zij echter geen gebruik maakten, aan de paarden den weg baanden: elk wilde bruid en bruidegom zien, de bruid vooral. Ja, zij was schoon, zooals men gezegd had, eene bloem van een ‘vrouwmensch’, zwart van haar, bruin van oogen, blozend als eene kriek, met puttekens van malschheid in de wangen en in de dubbele

kin; alles naar omhoog van louter vroolijke uitdrukking.

‘Waar heeft hij dat uitgehaald, die zwijger, die dreamer?’ vroeg men elkander met sympathieke verbazing af, wanneer het rijtuig, dat de beiden voerde, onder den triomfboog heen in de door Gijelle opengehouden koetspoort verdwenen was.

Ja, degenen, die dicht bij het huis gestaan hadden, mochten er zich op beroemen haar goed gezien te hebben. Wat den stoet betrof, daar konden zij niet veel van medespreken, deze was reeds gansch ontbonden en in 't gewoel verlopen op het groote plein.

Enkelen staken nog het hoofd bij om in de woning zelf te loeren. Ginder buiten, op het hof (binnenplaats) stond het bruidspaar: zij, blijmoedig opgewekt, weelderig van postuur, in zwarte kant en zwarte zijde, met een grooten bloementuil in de hand; hij, middelmatig van gestalte, gezet en breed, witte das en witte handschoenen, met een glimlach van tevredenheid op het stil gelaat. Aldus luisterden zij, door verwanten en vrienden omgeven, naar het gedicht, dat de onderwijzer hun van een reusachtig papier galmend aflas.

II

De avond begon te vallen, toen Gijelle reeds het dorp verliet. Hij wachtte niet naar de verlichting, welke algemeen zou wezen en waarvan hij de toebereidselen had gezien.

Hij stapte langs den eenzamen akker en sloeg den hoek der breede straat om, aan welcher ander uiteinde zijn huisje stond. Deze straat was zeer lang, met populieren omzoomd, die, hoog van kruin, door de sterke westenwinden gekromd, alle een weinig naar het oosten toe hielden. Geen boomgaard te zien, geen afgelegen dak te ontwaren. Die weg heette 'de Doode Weg', misschien om de gruwelijke geschiedenissen, die er over bestonden en die Gijelle van zijne ouders en grootouders had gehoord. Eertijds liep die straat tusschen uitgestrekte bosschen door rooversbenden bewoond.

Het was de voormalige baan van Vroden naar Gent, voordat de bijna lijnrechte kassei (steenweg) er heen was aangelegd. Dáár halverwege was het, dat eenmaal de voerman des nachts met zijn vrachtwagen aankomend, vergeefsche moeite deed om zijne paarden voort te krijgen, die steigerden en ondanks de felle zweepslagen ter zijde gingen en achteruitdeinsden. Toen had hij zijne lantaarn van den wagen losgehaakt, en ze dicht aan den grond gehouden om te weten, wat toch zijn gespan zoo halsstarrig maakte. Het was een mensch, een vermoorde, in een bloedplas liggend, door roovers uitgeplunderd. Dáár was het, dat de 'Binders' - een aldus genoemde rooversbende - eens, na eene hoeve in brand gestoken te hebben, den door een klein venstertje in. zijn hemd ontsnapten boer nagezet hadden, die zich onder het dorre loover in een der diepe grachten verborgen hield, vanwaar hij ze hoorde naderen, meer dood dan levend; zij staken met hunne pieken naar beneden en... misten hem. Hier was het ergens, dat een rijk koopman van Vroden met valavond eene begijn had opgeladen in zijne chais, en eensklaps een mes in hare hand zag blinken, dat hij haar ontworsteld, en met het-

welk hij haar zelf doorstooten had: het was de vermomde hoofdman der bandieten! Hier was het, dat eertijds de bevende voorbijgangers gefluit, door ander gefluit beantwoord, uit de dichte heesters hoorden opstijgen...

Maar er stonden geene heesters meer en Gijelle dacht aan geene roovers. Braamranken, vermoedelijk een laatste overblijfsel der bosschen, groeiden aan den boord der baan; platte landouwen, zoo plat als weiden, strekten zich tot aan verre, verre elskanten uit. De hemel was grauw; eene gele streep aan den gezichteinder alleen toonde de plaats, waar de zon was neergezonken; de wind gierde klagend in de nog naakte populierenkruinen; nu en dan knalde verdoofd het kanon van op de dorpsplaats.

Gijelle ging met hangende armen, die loome, rustende armen van den veldarbeider, en met het hoofd gebogen. Hij scheen niet opgeruimd, hij was het ook niet; hij dacht aan treurige dingen op dezen vreugdedag van zijnen meester: wat was de wereld toch onrechtvaardig, de schijn bedriegelijk!... wat moest men soms van zijn hart eenen steen maken!... Al die eerbewijzen, al dien in het gedicht afgelezen lof op mijnheer Edmond - want aldus noemde

Gijelle den burgemeester - terwijl hij, hij arme werkmensch, diens kind moest onderhouden! Al die triomf, al die glorie, waaraan hij had medegeholpen! En niet mogen spreken, niet mogen klagen!...

En met een innige verbittering, die in de nederige mildheid van zijn gemoed tot geene verontwaardiging oversloeg, beleefde Gijelle nog eenmaal in herinnering geheel die pijnlijke geschiedenis: zijn Trezeken, de eenige overgeblevene, de jongste van zijne vier dochters, zulk een stil, braaf, arbeidzaam kind! Zij bracht hem zijn middageten naar het dorp; en hij, dwaze, voorzag het niet, wat er gebeuren zou; hij bemerkte het niet, dat de jonge Florisonne haar achternazat; hij wist het niet, als een ieder het reeds wist, wat schande over zijne woning was gekomen. Het bloed steeg nog naar zijn verouderd aangezicht, terwijl hij het zich te binnenbracht, hoe hij eindelijk, door eene verwante gewaarschuwd, met angst zijne dochter had uitgevraagd. En wat ontzettende bekentenis zij schreiend had gedaan: 'Ja, mijnheer Edmond.'

Wel hoe! Ontsteld, geschokt zooals nog nooit, was hij des morgens naar zijn werk gegaan; sterk door zijne verongelijking en zijn recht,

had hij aan mevrouw Florisonne, de moeder - zij leefde toen nog - een onderhoud gevraagd. Hij was de spreekkamer ingetreden, die kamer aan welker drempel hij steeds eerbiedig staan bleef, met de pet in de hand, als hij aan de bij de tafel of het venster zittende dame eene boodschap af te leggen, of eene inlichting te geven had; in die kamer, waar hij slechts vluchtig over het tapijt schreed op zijne kousvoetelingen, met het aangezicht naar den grond, den rug gekromd, om kolen binnen te brengen of den aschbak weg te halen. In die kamer stond hij nu tegenover zijne meesteres, met het hoofd opgeheven, het oog in vlam, als aanklager van haar eenigen zoon, voldoening eischend over het aan zijn eenig kind berokkend leed. Het verschil der standen vergeten: een vader tegenover eene moeder.

Wat had hij zich vergist, hoe deerlijk toch had hij niet misgerekend! Zij bood hem het hoofd, de oude dame: wat was hij voor een stouterik haar over zoo iets te durven komen spreken! moest hij daarom zoo vele jaren in dienst van de familie zijn? Wat? Haar zoon betichten! Alsof een meisje niet noemen kon, wien dat ze wilde! Wat ging het haar of mijn-

heer Edmond aan, indien zijn dochter in het ongeluk kwam! Zij moest maar weten, wat zij deed; zij was reeds vijf en twintig jaren; het is op zulken ouderdom niet, dat een kind uit het volk zich door een rijken heer laat verleiden. Hij, Gijelle, kwam zeker eischen, dat mijnheer Edmond Trezeken of Mietje of hoe heette zij ook? huwen zou! en de bejaarde dame lachte, gemaakt, met hoonenden schimp.

Gijelle was geheel van streek gebracht: krenking, smart, een levendig besef van verongelijking en verrassende teleurstelling benamen hem schier het denkvermogen en snoerden hem den mond. De gewone eerbied en het ontzag voor zijne meesteres, de afhankelijkheid zijner maatschappelijke stelling, eene onbepaalde vrees voor eene verslechting van zijn lot, dit alles te zamen, niet beredeneerd maar gevoeld, deed zijne opgerichte gestalte weer ineenkrimpen, vernietigde zijn moed.

Zijne tegenstreefster bemerkte het en maakte er misbruik van: hij kon zien, dat hij stilletjes zweeg, dat hij er aan mijnheer Edmond of aan niemand - aan niemand, hoort ge? - een woord van repte, of anders!.. Dit anders, met den wijsvinger opgeheven, van een uitdagenden

blik vergezeld, uitgesproken, behelsde geheime, onheilspellende maatregelen. Het had meer vat op zijne vrees dan al het overige: zijn dagelijksch brood stond hier te verbeuren, zijn werk kon hem ontnomen, uit zijn huisje - het hare - kon hij verdreven worden!

En Gijelle zweeg, vernederd en verslagen, en hoorde het nauwelijks, dat zij hem met gedempte, gramstorige stem nog toesprak, zij, de om hare weldadigheid gekende vrouw:

‘Niets, verstaat ge 't? niets, geen cent, geen oud stuk linnen, omdat ge zulk onbeschaamd volk zijt, gij en uwe dochter!’

Met welke aandoening hij de kamer was uitgeslopen als een misdadiger, wist hij nog; hoe hij dien zelfden morgen zijn werk had kunnen hervatten, begreep hij niet; hoe hij gebeefd had, zoodra hij mevrouw wat later in den tuin had zien komen, meenend, dat hij schandelijk van het hof verdreven ging worden; hoe hij verademd had, toen zij, hem geen blik gunnend, doch zonder het geduchte woord ‘hieruit!’ voorbij de plaats was gestapt, waar hij, naarstiger dan ooit, een groentebed omdolf, dat leed hij nog eens weder in zijne verlevendigde phantasie.

Hij had het kind gekweekt, het liefgekregen als zijn eigen. Hij had zijn werk, hij had zijn huisje behouden, Godlof! Och, hij dacht aan dat alles niet meer, hij wist zelfs niet goed meer, wat hij gehoopt had, toen hij zoo driest de oude mevrouw was gaan spreken, althans geen huwelijk. Het was veelmeer een behoefte aan het uitstorten van zijn harteleed, dan iets anders geweest. Het was lastig voor het kind van zulk een rijken mensch te moeten zwoegen. Eene somme gelds, - het losgeld der schande - dat zou hij toch wel aanvaard hebben, dat zou toch billijk zijn geweest. Maar *afin*, de oude mevrouw was dood en geoordeeld; dat moest altemaal in het vergeetboek staan... en... zoo was het ook; maar, ziet ge, dat feest, die terugkomst van de speelreis hadden alles weer opgerakeld in zijn gemoed...

Mijnheer Edmond was overigens geen kwade meester voor hem, och, hij werkte daar reeds zoolang, hij had hem zien opgroeien, Gijelle had nooit een bitsig woord van hem moeten hooren. Hij had hem ook nooit van Trezeken gesproken, wat des te gemakkelijker werd, daar hij, die toen nog geen burgemeester was, een paar zomers niet naar Vroden was gekomen.

Hoe zonderling, niet waar? Gijelle wist niet eenmaal, of men in het dorp de waarheid had vermoed of niet.

Geen sterveling had er bij hem of zijne dochter ooit van durven gewagen, en zij zelf hadden gezwegen. Zij leefden ginder ook zoo eenzaam, schier zonder omgang met menschen en verre van het dorp en de bewoonde buitenwijken.

III

De avond was geheel gevallen, toen Gijelle aan zijn huisje kwam. Zijn oog, aan de duisternis gewend, onderscheidde echter alles: het hekje in de haag; de witte schemering van den dikken abeelstam ter zijde; diens reuzenkruin en hangende takken: een weefsel van zwarte kant op den nog half klaren westerhemel; de donkere massa der houtmijt aan het geveltje; tot zelfs de sluipende gestalte der kat, die hem ronkend begroette en zich tegen zijne beenen wreef.

Hij opende tastend de deur, die op de klink stond en trad de hel verlichte kamer binnen.

‘Welkom, vader,’ luidde eene zoete stem. Zijn dochter Trezeken. Zij zat aan de tafel bij de petroleumlamp. Zij geleek hem: dezelfde grijze oogjes vol goedheid, het neusje even

klein als het zijne, de kaaksbeenderen sterk afgeteekend, de tanden kloek en wit.

Het was er huiselijk, warm en rein: de tafel blank geschuurd; het kacheltje zwart, de theemoor (theeketel) glimmend gelijk de buiten gebruik gestelde olielamp, waarvan het koper in een hoek des schoorsteens aan den ouden lampeknape met bescheiden sterrenschijn schitterde; twee groote pareer-(pronk)appels gloeiden op het kasken; een stalleken van Bethlehem - vormlooze wassen figuurtjes onder een vierkant glazen deksel - er tusschen; twee of drie pauweveeren met rijke kleuren, in eene ledige flesch, dienden ter streeling van den schoonheidszin.

Trezeken was opgestaan, tenger en lang:

‘Vader, wilt gij eten?’ met hare zoete stem.

‘Neen, kind, neen, ik heb mijn bekomst.’

‘Ik dacht het wel. Wat hebt gij gehad, vader?’

‘Hesp (ham), zooveel ik wilde.’ Beider toon was als bevangen. Onuitgesproken verlegenheid zweefde in de lucht.

Een dertienjarig meisje, bewegingloos, met de ellebogen op de tafel steunend, het hoofd in de hand geborgen, zag thans traag en als onwillig op en sprak:

‘Vader.’

‘Idonia, mijn braaf kind,’ antwoordde Gijelle. Hij ging tot haar en legde zijne hand op haren schouder; hij had het van bij zijn binnenkomen bemerkt, dat er iets schortte en wilde haar door vleierij verteederen; maar zij stiet hem weg met langzaam, misnoegd gebaar. Het was een schoon kind met dikke, donkere wenkbrauwen, lange, opgekrulde wimpers, oogen, hel en groot, van eene grijsgroene tint, maar wier appel zoo uitgezet kon zijn, dat ze soms - nu ook - zwart schenen; plat en hoekig nog, maar breedgeschouderd, beloofde zij eene spoedige, kloeke ontwikkeling. Hare wangen waren door hare wreveligheid of de gebogen houding levendig gekleurd, hare onderlip stak pruilend uit:

‘Ik heb niet mogen gaan kijken van moeder,’ klaagde zij, verzekerd bij haar grootvader steun te vinden.

‘Moeder heeft gelijk,’ antwoordde hij echter. Hij spande altijd met Idonia en tegen zijne dochter, zoodat zijne goedkeuring van dezer handelwijze het kind ditmaal wel bevreemden moest.

‘Heel de speldewerkschool heeft mogen gaan en ik heb thuis moeten blijven,’ barstte zij

uit, terwijl een traan, door korzeligheid weerhouden, op hare wangen liep.

‘Wel hoe, gij wildet gaan! - Om een stamp van een paard te krijgen, of onder de wielen te geraken of doodgedrommen te worden,’ overdreef Gijelle na eene poos, ter opheldering van dit verbod, ter ontschuldiging van deze ontzegging eener vreugd.

Maar de kleine was zoo gevat als stout:

‘Ik ben wel onder de wielen niet geraakt en niet doodgedrommen, toen de pastoor van Muilem ingehaald is.’

‘Zwijg’, zei Trezeken, die voor de eerste maal tusschen het gesprek kwam en haar moederlijk gezag deed gelden.

En opnieuw verborg de wederspannige het aangezicht in hare handen.

Trezeken had haar naaiwerk hervat. Gijelle rookte zijne pijp, en zag zijne dochter verontrust aan: haar anders bleek gelaat droeg een hoogen blos en zij kuchte bijwijlen pijnlijk en schor.

Nu stond het jonge meisje op en deed eenige schreden in de richting der kamerdeur op hare kousen, want zij had, als eene laatste protestatie tegen het haar geschiede onrecht, kleppe-

rend hare klompen onder de tafel uitgesparteld.

Aan den ingang draalde zij, keerde zich half om, loerde door hare vingers, hopen dat men haar wederroepen zou; maar Gijtle rookte. Trezeken naaide, diep over haar werk gebogen..

Berouw nam de overhand op den trotsigen moedwil, het stijve kopje brak; Idonia kwam schoorvoetend terug:

‘Vader, geef mij een kruisken,’ bad zij snikkend.

Hij nam hare beide handjes in zijne groote, vereelte hand, streek met de andere het verward haar van heur voorhoofd, sprak plechtig: ‘God zegene en beware u,’ en keek haar dan zoo diep, zoo liefderijk in de oogen, dat een beschaamde glimlach op haar gelaat verscheen.

Trezeken ook hield zegenend hare hand gereed:

‘Dat is schoon he! van moeder alzo een heelen dag te bedroeven, moeder, die niets dan uw goed betracht?’ Het verwijt klonk mild als de toon, maar Trezeken kuchte weder.

‘Moeder, ik zal het niet meer doen, van heel mijn leven niet,’ beloofde de kleine en zocht in het donker haar beddeken, nadat zij de kamerdeur achter zich gesloten had.

Vader en dochter zwegen, toen vroeg Trezeken zonder opzien:

‘Is zij waarlijk zoo schoon als de roep was?’

‘Wie?’ antwoordde Gijelle om tijd te winnen.

‘De getrouwde.’

Het heerlijk beeld verrees voor zijn visioen, het frisch, levenslustig, gelukkig vrouwenbeeld in kant en zijde, en daar zat zijn vermagerde, armbloedige, verongelijkte dochter.

‘Bah,’ antwoordde hij, ‘zij is om met hare geburen naar de kerk te gaan.’

‘Was er veel volk? was het schoon?’... waren er veel kosten gedaan voor de inhaling?’ vroeg Trezeken, weder aarzelend, de nieuwsgierigheid of de belangstelling de bovenhand over elk ander gevoel nemend.

‘Ja,’ berichtte haar Gijelle, ‘en van avond zal 't verlichting wezen; hoor, ze schieten nog, er is overal bier ten beste. Indien er maar geene ongelukken gebeuren met die kanonnen; ik houd van al die zottigheid niet,’ besloot hij, niet meer wetend wat te zeggen.

‘Hoe is 't met u?’ vroeg hij na eene poos, ‘hebt ge veel moeten hoesten?’

‘Ja,’ zei Trezeken, ‘hier’ en zij wees naar

de plaats, 'onder mijn keekput doet het mij altijd zoo zeer.'

'Het is een verwaarloosde valling (verkoudheid), en Maarte is een kwaad beest,' zei haar vader, 'ge moet u uit den trok (tocht) houden en een wollen lap op de borst steken, met den zomer zal het beteren.'

Trezeke zag hem zonderling aan, hare kleine grijze oogjes schitterden ongewoon; zij glimlachte fijn, met ongeloof:

'Het zal beteren, als de spâ geveegd is, (op den grafmaker doelend),' zei ze. Dit was het eerste bitter woord, dat ze had uitgesproken, en de toon had er de beduidenis zoozeer van gemilderd, dat een onverschillige toehoorder het als eene vroolijke zet had kunnen aannemen.

Zij kreeg ook een kruisken en trad in hare kamer, waar de verandering van lucht haar in eene hoestbui vallen deed. Zij zocht haar bed evenals haar kind in het donker, een afzonderlijk bed, want de dokter had haar sedert het begin van den vorigen winter wel op het hart gedrukt, dat ze alleen moest slapen.

Gijelle zuchtte, verzekerde zich of het vuur goed uit was, haalde schavelingen en sprokkel-

hout, dat hij onder de kachel in een korfje legde, nam de lamp, draaide de wiek wat neder, en begaf zich dan in zijne kamer. Hij trok ratelend de korte gewichten van zijn uurwerk op, dat onder het behangsel zelf van zijn ledikant hing, en waarvan de wijzers hem jaar uit jaar in des morgens vroeg tot opstaan aanwakkerden, en welks getik, traag en luid, zoo zacht zijn sluimer wiegde, dat hij ontwaakte, zoodra het bij uitzondering was stil gevallen.

IV

De nieuwgetrouwde bleek zoo opgeruimd en levenslustig als haar voorkomen het uitgaf. Noest evenzeer. De burgemeester, die zijne ambtsplichten gewetensvol waarnam, was altijd bereid ook in allerlei omstandigheden zijne dorpsgenooten met raad en daad te helpen. Landlieden staan vroeg op en gaan gaarne vroeg uit: het gebeurt wel vaak, dat een pachter aan de bel van zijn eigenaar trekt, als heel het huis nog in ruste ligt, en deze, uit den sluimer opgeschrikt, hem met korzeligheid weigert, wat hij hem anders gereedelijk zou gunnen.

Mijnheer Florisonne was altijd sprekelijk, hoe ontijdig het uur mocht wezen. Hij zei niet veel, hij luisterde ernstig naar het bescheid van veldwachter of boer; hij bedacht zijn ant-

woord en ontsloeg hen zoo ras mogelijk, maar meest bevredigd. Zoo had hij vaak reeds een paar bezoekers, voordat de morgen kreekte.

Van den eersten dag na hunne terugkomst van de huwelijksreis, zat Laure met hem aan het ontbijt, bij het licht. Zij ook was er aan gewoon vroeg op te zijn: dit eischte haar vader van haar in hare jeugd. Hij was zeer oud geworden, en zij tot aan het einde bij hem gebleven. Hare liefde was tusschen hem en een neefje, het eenig zoontje harer jongere, gestorven zuster, verdeeld geweest; aan trouwen had ze niet gedacht.

Vader dood, het kind in de kostschool, alleen en de eenzaamheid schuwend, had ze na een korte, toevallige kennismaking de hand van burgemeester Florisonne aanvaard.

En nu had ze haast om bezit te nemen van haar veroverd koninkrijk: terwijl de eerste schepen met haar man in zijn werkkabinet was, deed ze de ronde in huis. Het was een groot, oud huis: ruime kamers, lage welfsels, lange gangen. Donkere zijden gordijnen hingen aan de ramen, verduisterd door de kleine vierkante ruiten en de ijzeren staven; bronzen pendulen en bronzen kroonkandelaren op de

schoorsteenbladen; sombere meubelen, rijk en gerieflijk, maar geen stuk te veel, geen enkel voorwerp ter streeling van het oog. Eenige familieportretten zagen haar van uit hunne doove lijsten ernstig en bevreemd aan. Het was een echte maartsche dag: klaar en zonnig of grijs en koud, naarmate de hemel, door den wind geveegd, oneindig blauw boven de roode daken verscheen, of de samenpakkende wolken, een floers over alles werpend, in regen- en hagelbuien op de straat en de verre gevels rechtover aanzweepten.

Maar storm of vlagen schenen niet bij machte om hare opgewekte stemming neer te slaan. De zon scheen in haar hart en schitterde uit hare oogen; levenslust en gezondheid deelden haar eene behoefte tot bedrijvigheid mede. Al de nietigheden, welke haar in het ouderlijk huis omringden, die geenen naam of geene bepaalde bestemming hebben, maar den schoonheidszin bevredigen, en aan welke aangename herinneringen als feestgeschenk of eigen arbeid verbonden zijn, stonden aldra, meest in de woonkamer, uitgesteld: werkmandjes, voetbankjes, schrijfbenoodigdheden, photographieën op standertjes: haar vader, een oude man met pein-

zend, door dikke wenkbrauwen overschaduwde oog, op wiens gelaat, door lange witte lokken ingelijst, de rimpels zelf plooien van goedheid en vriendelijkheid schenen; een paar verouderde en goel gewordene portretjes: die van hare gestorven zuster; en dan een knaap van een twaalfstal jaren, blijmoedig als zij zelve: Richard, haar troetelkind, haar aangebeden neefje.

Wanneer de burgemeester 's middags binnenkwam, ontwaarde hij reeds bloemen in een glas op den gedekten disch: sneeuwkllokjes - er waren er nog geen andere - wit en zuiver, met hunne drie dikke bladerkens wijd open, met hun bleekgroen gestreept, hangend rokje: het eerste beeld van de ontwaking uit den winterslaap, dat zoo oneindig veel zomerbeloften behelst.

Och, hij glimlachte er om, als ware 't kinderachtig; maar het behaagde hem toch; hij voelde het: zijn oude jonkmanswoning was herschapen, de geest der gezelligheid zat mede aan het maal; eene heimelijke bezorgdheid vol liefderijkheden, meer te voelen dan door het oog waar te nemen, waakte over alles: het vuur goed onderhouden; het zilver blinkend; de teljoren gewarmd en... zijn lievelingsgerecht...
Hoe

wist ze 't, zeg? En hij zag haar dankbaar en mild aan met zijn steeds zoo ingetogen gelaat, en reikte haar de hand over de tafel. En zij bloosde en lachte, geveid als eene jonge - jonge vrouw.

Het was niet moeielijk geweest. Zij had Mietje de keukenmeid uitgevraagd, wat mijnheer zooal lustte en met den vaardigen raad van deze de eerste spijskaart samengesteld.

En nu bekende hij het haar: zie, hij hield van Mietje, ze woonde daar reeds twintig jaren, eene verkleefde dienstbode; maar hij was bevreesd geweest, dat zij, Laure, geene verdeeling van huishoudelijk bestuur zou geduld hebben. Hij had zich verwacht aan den eisch om de keukenmeid voor het voltrekken van zijn huwelijk te verwijderen; althans gemeend, dat hare dagen hier geteld waren.

Laure glimlachte, lustig, hoofdschuddend om zijne vrees.

En nu, aan 't nagerecht, kwam nog iets ter sprake, en had hij eene andere bekentenis van argwaan te doen: zou hij nog zijne pijp mogen rooken in de eetplaats? zijne sloffen mogen dragen? zijn kamerrok aanhouden? Als men zoolang alleen heeft geleefd, bezit men allerlei

gewoonten van gemak... Het was hem aan te zien, dat hij, met de onderworpenheid aan pas gehuwde mannen eigen, voor het juk der huiselijke dwingelandij gereed was zonder morren den nek te buigen, met het onuitgesproken voorbehoud, echter, later, als de eerste vlaag van gehoorzaamheidszucht over zou zijn, pogingen te doen om het weer af te schudden, en - zoo niet lukkend - er een deel zijner genegenheid bij in te schieten, er eene oorzaak in te vinden om verstrooiing buiten 's huis te zoeken.

Och neen, och neen, zoo was het niet gesteld! het eerbiedigen hunner persoonlijke vrijheid was eene waarborg der goede overeenkomst, meende Laure. Van nu af aan voelde zij zich tehuis, maar hij ook moest tehuis zijn en niet leven als vele mannelijke echtgenooten, welke in hunne eigene woon onder bedwang staan als de armen in een gesticht.

Nu was hij opgetogen. En met genoegen deed hij op haar voorstel het rijtuig aanspannen - hoewel hij het toch wat al te overijld vond - om den eersten dag reeds bezoeken in het omliggende af te leggen, iets, waarvan hij daarenboven in 't algemeen weinig hield en zelden gebruik van maakte.

Overall nam zij verwanten en vrienden voor zich in, en 's avonds zou hij waarlijk met genoegen zijn gewone whistpartij met den notaris, den dokter, den vrederechter en enkele anderen in 't gemeentehuis opgeofferd hebben. Hij zou zelfs liever bij haar gebleven zijn; hij zat reeds zijne pijp te rooken met een dagblad in de hand, bij de lamp, toen zij hem verzocht te willen uitgaan; wezenlijk zij verkoos 't.

Maar zou ze zich niet alleen, verlaten voelen in dat vreemd huis, in dat vreemd dorp?... En het verlangen, het oud-jonkmans verlangen naar de herberg: de atmosfeer van tabaksdamp, van bier, van bestorte marmeren tafelplaten, van zware stoelen, van litergeklets en glazengerinkel, van biljartgebots, van katrolgeronk aan de voordeur; van vriendenbegoeting, van nieuwsvertelling, van gedachtenruiling met de kaarten in de hand, het oog op de plakbrieven aan den muur, de voeten in 't gekronkeld zand, den rug gewarmd aan de langgebuisde kachel, onder den twijfelschijn der te hooge koperen hanglamp; - dat alles, wat hij sedert meer dan twintig jaar dagelijks opzocht, trok hem door de dubbele kracht der gewoonte, uit voorkeur ontstaan, zoo hevig aan, dat hij

enkel nog eenige flauwe tegenwerpingen maakte, waarop het antwoord niet twijfelbaar kon wezen.

‘Heel zeker? en zult ge u niet vervelen? mag ik het doen zonder gewetenswroeging?’

‘Ja, ja,’ zij had een brief te schrijven.

‘Aan wie?’

‘Aan Richard.’

Hij had zijn pelzenrok reeds aan. Hij kuste haar, en weder voelde hij een tegenstrijdig verlangen: om te blijven, om te gaan; maar zij stiet hem voruit, zij leidde hem tot aan de voordeur. Daar nam hij een gerekt, handen-drukkend afscheid, en dan vertrok hij. ‘Ga binnen, ga binnen,’ had hij gezeid, maar zij had de toegeduwen deur weer geopend.

Zij zag zijne gestalte van onder de flauwe straatlantaren - aan een blikworm gelijk, die glimt maar weinig verlichtingsvermogen bezit - in de duisternis verdwijnen, zij hoorde het geluid zijner rassche, vaste stappen verdooven en uitsterven...

De wind zoefde om haar warm aangezicht, en deed het losse krulhaar om haar voorhoofd fladderen; traag sloeg het negen uren op den onzichtbaren dorpstoren; een vensterluik klepperde; daarboven reutelde iets aan de goot;

geloel zoo luid als de zee, maar met heffingen en dalingen, van uit de boomenrij aan den ingang van het dorp, trof haar oor. Ja, het was ongestuimig weder.

Enkele hagelsteenen vielen op haar hoofd, sprongen over hare schouders en bleven op hare borst liggen. Zij huiverde, en zij schudde ze af, en trok zich achteruit met het wellustig gevoel van de zekerheid, de onverstoorde rust, het huiselijk genot, welke een landelijke avond, in eenzaamheid gesleten, verschaft aan hen, die hem doorleven in het onderhoudend gezelschap hunner eigen vroolijke gepeinzen, in het bewustzijn van de liefde der afwezigen, die hen omringen blijft.

V

De tijd gaat ras. Een vijftal weken waren dra voorbij. Het scheen, alsof de jonge dame nooit elders had geleefd. Zij had reeds eenige kennissen aangeknoopt. Dienstboden en leveranciers prezen haar. De behoeftigen inzonderheid wisten van hare mildheid te spreken. Was de bedekte armoede haar ter plaats nog onbekend, de openbare nood werd des te milder door haar geholpen. Des zaterdags gaat in Vroden wat men 'de bende' noemt bij de bemiddelden en de vrijgevigen rond. Aan de huizen staan ze, de bedelaars, in hoopen: mannen en vrouwen, met onthavende kleederdracht, gelapt, de voering door het goed, het hol in het vest en in den katoenen mantel of den bezoedelden kiel; in wind en regen, in vorst en dooi staan ze dáár te wachten, tot het den bewoners belieft

hunne deur met eene spleet te ontsluiten om aan de begeerlijk uitgestrekte vingers centen te geven. Bleek, getrokken, hongerig zien ze er uit. Is hunne ellende waarlijk zoo groot, of helpt de kunst hier ook mede om ze in het scherpste licht te stellen?

Laure vroeg het zich niet af. In haar warm donkerrood morgenkleed stond zij van den eersten zaterdag op haren drempel, en met blanke hand, mollig en rond, deelde zij zelve hare gaven uit; de wekelijksche taks was verdubbeld.

‘Godloon, Godloon!’ stuurden de verbaasde schooiers haar toe. ‘Och jongens toch! och Heere!’ ging het ras. ‘Ik zal een goed gebed voor u lezen, madame!’ riep men; elk moest zich haasten, want de begiftigde werd dra door een nieuwen eischer verdrongen en deze door anderen weggestampt. Hare oogen waarden over die havelooze groep van medemenschen, die bijna niets menschelijks meer bezaten: grijsaards, kromgewerkt; mannen zonder werk of luiarden; moeders met kinderen; gerimpelde vrouwen, allen droegen den stempel van lichamelijk en zedelijk verval; zij schenen noch kracht noch gezondheid, noch bepaalden ouderdom, noch gemoedsleven te bezitten.

En Laure lachte hun meewarig toe, eene nieuwe offerande - diegene der liefde, zoo kostbaar, als zij iets werkelijks verzelt - bij het zoozeer gegunde, maar ter leniging ontoereikende harer aalmoezen voegend.

Er waren er die haar ontblooten pols grepen en er een betraand gelaat op drukten.

Zij scheen niet bang, zij liet geen af keer merken. De wind verdreef den walm der flarden-plunjen. Van op de stoep overheerschte zij al de hoofden. Haar rijke blos, hare weelderige gestalte droegen er toe bij om haar als tot het zinnebeeld der weldadigheid te verheffen. En bevreemd en ontroerd deinde de bende verder, om elders stug onthaald of ruw verdreven te worden, terwijl enkelen dier misdeelden een machtelozen blik van haat op de woningen wierpen, waarvan de ingang onverbiddelijk voor hen gesloten bleef.

Gijelle kwam alle dagen als gewoonlijk naar zijn werk. De groeitijd naderde en hij spitte den moestuin, spande den draad, stak de hoeken af en sloeg de beddekens plat met zijne spade, na ze bezaaid of beplant te hebben.

Elke andere bezigheid werd voor het oogenblik verschoven. Het was mijnheer, die hem op

het einde der week betaalde. Madame, die hij bij het in- of uitgaan der poort groette, en die hem door het raam toeknikte zonder meer, had echter door Mietje doen zeggen, dat hij zijn keteltje met het middageten, hetwelk hij mede had, in de keuken op de kachel warmen mocht en zij niet meer wilde, dat hij buiten op de bank zat, of bij regen in 't stalleken vluchtte met zijn maal. Hij werd verzocht in 't waschhuis te komen en Mietje moest hem een stoel geven en een tafeltje bijzetten. Hij kreeg ook bier bij zijn eten.

En nu na een heel tijdperk van aanhoudend slecht weer, waarvan hij de onderbroken vlagen of het doordringend gesijpel met een linnen zak op den rug en hondevellen wanten aan, getrotseerd had, scheen de lente te ontstaan: de pioenen schoten rootbottend uit; de hagen overdekten zich met een licht floers van groen, dat jonge voorjaarsgroen, zoo frisch, zoo teeder schijnend, en toch zoo kloek, dat huivert in het minste koeltje, en echter guren stormwind en vorst en kille vochtigheid verdragen kan.

De eerste vlinders fladderden in den reeds warmen zonneschijn en mevrouw Florisonne, die tot dusverre het bezoeken van den tuin voor

het herinrichten van het inwendige des huizes verwaarloosd had, kwam thans ook buiten. Zij drentelde hier en daar, en trad eindelijk dwars over het nog ongespitte, met herlevend onkruid overgroeid land, tot bij Gijelle en sprak hem aan.

Hij lichtte de pet en nam de pijp uit den mond. Zijn oud gelaat verhelderde, zijne goede oogjes rustten met welgevallen op haar.

Zij vroeg hem zijnen naam en waar hij woonde. Hij zei haar dien: Guilhelmus Hernalsteen; maar men noemde hem Gijelle. Hij woonde meer dan een half uur vandaar.

‘Wel, Wel! en komt gij aldus elken morgen van zooverre?’

‘Ja, madame, en ik mag er mij op beroemen, dat ik nog nooit - door mijne schuld - te laat ben verschenen.’

Hoe lang werkte hij reeds hier, hoe oud was hij?

‘Ik ben den laatsten van 't kort maandeken drie en zeventig geweest en werk hier sedert twee en veertig jaren.’

Gijelle hief gewichtig en fier het hoofd op.

Nu was de meesteres voorwaar verwonderd: ‘Twee en veertig jaar!’

‘Ja, langer dan gij op de wereld zijt, madame,’ sprak Gijelle, die hoffelijk wilde wezen.

Haar gelaat werd ernstiger: het lag niet in hare bedoeling over zich zelve en haren ouderdom te spreken.

‘Gij ziet er jonger uit,’ zei ze met oprechtheid.

‘Ik heb nochtans veel arbeid gedaan in mijn leven, en ben nog niet aan 't einde, hoop ik, indien onze Lieve Heer mij gezond laat.’

‘Zijt ge getrouwd?’ vroeg ze.

‘Geweest; weduwenaar sedert heel lang.’

‘En hebt ge kinderen?’

‘Ja, madame.’

‘Hoeveel?’

‘Ik heb er vier gehad, en er maar één behouden.’

‘Eene dochter?’

‘Ja.’

‘Nog ongehuwd?’

‘Nog ongehuwd,’ herhaalde Gijelle. Hij greep weder zijne spade, die hij gedurende het onderhoud, uit eerbied voor zijne meesteres, in den grond had laten zitten.

VI

Aan de tafel was het haar eerste:

‘Ik heb een heel gesprek met den werkman, met Gijelle gehad,’ zei ze schalks en met de zelftevredenheid, die verzekeren bijval geeft.

‘Ha, ha!’ was het antwoord des burgemeesters.

‘Hij heeft mij van allerlei verteld.’

Haar man zag haar aan van ter zijde, met den soeplepel in de hand.

‘Hij heeft mij gezegd, dat hij hier reeds twee en veertig jaren werkt.’

‘Dat is waar.’

‘En gij hebt mij daar nooit van gesproken. Het is nochtans wel iets merkwaardigs: ergens twee en veertig jaar hovenier wezen, een lange tijd!’

‘Onze werklieden en dienstboden zijn ons altijd getrouw bijgebleven; - maar à propos

van hovenier, wij moeten 't eens schikken voor het aanleggen der bloembedden...'

'Edmond, ik heb eene gedachte,' zei ze slim, gewichtig glimlachend.

De burgemeester verschrikte, hij was altijd op zijn ongemak als er van Gijelle gewaagd werd.

Zij merkte het niet, zij legde de schoone, spitse vingers op zijn arm:

'Mag ik u iets vragen?'

'Parbleu!' antwoordde hij, meer en meer van streek gebracht.

'Indien hij hier reeds zoolang in daghuur is, moet hij een eerlijk man wezen.'

'Wat dat betreft, ja.'

'Gij hebt nooit oorzaak gehad over hem te klagen?'

'Neen, neen; maar waarom die inleiding?' zei hij, ongeduldig wordend. Wellicht dacht hij op dit oogenblik, dat Gijelle, omgekeerd, geene dergelijke getuigenis van hem had af te leggen.

'Waarom?' herhaalde zij, 'omdat ik zou willen, dat gij stappen aanwendt, ten einde dien braven man de werkmansdecoratie te doen verkrijgen.'

Hij lachte zonder lust: 'Wat voor buitensporige denkbeelden in dat breintje ontstaan, hein?'

zei hij, den vinger op haar voorhoofd drukkend.

Zij was verwonderd, bijna misnoegd: ze had aan zijne goedkeuring over haar voorstel niet getwijfeld.

Wel hoe, hij dorst het buitensporig noemen, vlijt en oppassendheid te belonen naar verdienste!

‘Neen... neen... och God, och God!’ antwoordde hij, de schouders ophalend, als wilde hij dat gesprek en heel die zaak als iets onaangenaams van zich afschudden. ‘Lief kind, laat dat alles zoo, wat zou de minister te doen hebben, moest hij alle werklieden, die oud zijn, decoreeren.’

‘Ik houd vol, dat dit iets ongewoons is. Dat zou dien man opbeuren; hij heeft veel verdriet gehad in zijn leven.’

‘Zoo! heeft hij u tot vertrouweling van zijn verdriet gemaakt?’ vroeg de burgemeester droog weg, zijne vrouw een groot stuk afgesneden vleesch op een bord toestekend.

‘Edmond,’ zei ze verwijtend, ‘ge weet wel dat ik dat nooit opkrijg.’

‘Geef dan maar hier; zijn het de mededeelingen van Gijelle, die u den appetijt benemen?’

Zij verwaardigde zich niet te antwoorden op

die misplaatste scherts, waarvan de toon haar valsch en vreemd klonk. Zij zei:

‘Hij heeft vier kinderen gehad, drie zijn er gestorven; nu bezit hij niets meer dan eene dochter, die bij hem is gebleven. Arme man! Kent gij haar?’

‘Laure, het wordt bespottelijk,’ sprak hij; ‘laat mij met vrede, en eens vooral: indien gij het goed vindt op voet van gemeenzaamheid met dienstboden en werkvolk om te gaan, en hun naar hunne familieaangelegenheden te vragen, weet dan, dat *ik* het afkeur en ik, wat mij betreft, geen enkel woord te veel tot hen spreek.’

Hij was toornig, hij hield zich in; maar zijne vork en zijn mes kwamen in kletsende, haastige aanraking en hij at ras, als onbewust, ongemanierd, geheele mondsvollen.

Laure daarentegen liet hare spijs onaangeroerd. Waarin had ze hem gebelgd? Een traan rees in haar oog, het leed verkropte hare keel, het eerste leed der tijdelijk verstoorde harmonie tusschen nieuwgehuwden, zoo pijnlijk maar zoo kort van duur, want dra wordt het vergoed door nog verhoogde liefderijkheden.

VII

Dat hij - de burgemeester - weinig gemeens had met Gijelle Hernalsteen was waar. Met geen zijner ondergeschikten overigens. Hij was de verpersoonlijking der deftigheid. In zijne jeugd werd hij door de moeders tot voorbeeld aan hare zonen gegeven. Rijk, eenig kind, had hij geene studiën gedaan aan de hoogeschool of geen nijverheid aangevangen, geene kunst beoefend. Maar hij had zijn luie tijd in fatsoenlijkheid overgebracht. Gezellig met zijne bekenden, knoopte hij geene bijzondere vriendschap met iemand aan. Stipt op het uur tehuis; zeer bezorgd over zijn uiterlijk en kleederdracht; wellevend, teruggetrokken, weinig spraakzaam, hield men hem in zijne omgeving voor een geleerd, verstandig man.

Geen sterveling op aarde had meer ontzag voor de openbare meening, meer eerbied voor zijne eigene waardigheid. Het gebeurde met Trezeken lag als eene heimelijke vlek in zijn verleden. Een paar dagen na het bezoek van Gijelle bij zijne moeder had hij deze naar eene badstad vergezeld. Zij had hem haar onderhoud met den werkman medegedeeld, in gramschap over dezen ontvlamd; zij had de betichting - oprecht of ter smoring van haar geweten - als zoo ongerijmd en onaanneembaar weggeworpen, dat Edmond het niet gewaagd had eene bekentenis te doen. Hij vernam niets van Trezeken, zij liet hem volkomen gerust in Brussel, waar hij vervolgens den winter overbracht; hij leefde nog wel in eene bestendige vrees gedurende den eersten tijd zijner afwezigheid van Vroden; maar deze zelf verging allengskens, en hoe schuldig hij zich ook voelde tegenover Gijelle's dochter, toch was het menschelijk opzicht sterker dan al het overige. Hare grootmoedigheid of schuchterheid of wat het was, dat haar den mond sloot, suste zijne bezwaren. Indien zij zich niet tot hem richtte, moest hij haar opzoeken, haar hulp toesturen, die zij niet eischte, moest hij in de oogen der wereld vrij-

willig een smaad aannemen, dien de aanklaagster zelve van hem af te weren scheen? Niet lang hadden die bekommernissen zijn slaap gestoord: zijn geweten was als een muziekinstrument, dat wel eens trilt met wanklank, wanneer het beroerd of verplaatst wordt, maar, onaangeraakt, zijne tonen in zich houdt opgesloten, totdat een kunstenaar ze er machtig uit lokt.

Wanneer hij na een - op zijn verzoek - langgerekt wegblijven uit Vroden er met zijne reeds zieke moeder terugkeerde, had hij weder gevreesd voor den praat der menschen, voor ik weet niet welke onaangenaamheden van wege Gijelle en zijne dochter. Hij had bijna gebeefd bij het zien van den ouden man in den tuin, dien hij nevens de in den grond gestoken spade, had vinden staan, aandachtig zijne pijp uitkoterend. Hij dorst niet naderen. Maar 's avonds, toen Gijelle aan de voorpoort, waar hij, verschrikkend, hem ontmoette, beleefd, eerbiedig, de pet voor hem had gelicht met de woorden: 'Welgekomen, mijnheer Edmond!' toen keerde zijn vertrouwen terug. Niets kwam hem ter oor. Trezeken hoorde hij niet vernoemen; eens had hij gemeend haar van verre te zien gaan met een kind, dat reeds kon loopen, aan de hand.

Hij schuwde den Dooden Weg en de wijk waar zij woonde.

Later stierf zijne moeder. Daar er na het overlijden des eigenaars, die burgemeester was geweest, op het kasteel van Vroden geene mannelijke kandidaten voor dat ambt waren, en hij in den Raad zetelde, had de destijds katholieke minister Florisonne benoemd. Over zijne politieke meening uitte hij zich niet. Hij was er fier op bij gelegenheid te verklaren, dat nog geen mensch ooit geweten had voor welke partij hij stemde, in geval van verkiezing voor Kamer of Senaat. Hij ging ter kerk zonder overdrijving, en stak bij gelegenheid der processie als een ander zijne vlag uit. Nu hulde hij zich voorgoed in zijne deftigheid. Het verwonderde een ieder, dat hij niet trouwde. Wie weet of geene onverwinbare vrees, eindelijk op dat beslissend oogenblik verontrust en openbaar geschandvlekt te worden door de verlatene, er hem van tegenhield. Althans zijne vrees, indien ze had bestaan, bleek ongegrond te zijn geweest. Noch bij het afroepen zijner geboden, toen hij eindelijk tot een huwelijk had besloten, noch bij zijn feestelijken terugkeer, werd hem een stroo in den weg gelegd.

Gijelle was te zijnent van groot nut, men kon zeggen, dat hij daar alle bedieningen waarnam: hij snoeide de fruitboomen; hij legde den moestuin; hij paste op de meloenenkasten; hij trok het ooft af; en hij was het, die met de kooplieden onderhandelde, als er gras of klaver op struik, of appels of peren verkocht werden. Hij wist wat zijn percenten waren en behartigde de belangen van zijn meester in alles. Het was Gijelle, die gezonden werd om de schade vast te stellen, wanneer een pachter, nog onder den verschen indruk zijner ontsteltenis overdrijvend, met een ontzet gelaat kwam melden, dat de storm de helft zijner dakpannen had afgeroffeld. Het was Gijelle, die de bouwbehoorten ter herstelling, ging bespreken en in geval van nood zou hij zelf wel de mortel gemaakt, en den metser gediend hebben. Het was Gijelle, die na een onweer, traag zich haastend, liep zien of het waar was, zooals de straatjongens of de bedelaars aan de poort stonden te roepen, dat die 'ketterslag' ginds op den grootsten boom van mijnheer den burgemeester in de dreve aan zijn verre land was gevallen. En het was Gijelle, die schatten moest, wat de spaanders er van nog wel waard konden zijn. Gijelle was het, die,

met de bakkers aan den gesplitsten stam staande, den prijs der neergebliksemde kruin besprak, en die den stouterd verontwaardigd den rug toewendde, als er een was, die fluisterend eene goede fooi beloofde, indien dat brandhout van de groote takken - want hij moest bekennen, dat het ook maar brandhout was - aan een redelijken prijs werd gesteld. Neen, Gijelle was niet om te koopen. Wie dat beproefde, kwam er met schande van af. En dan, in zijn spijt over het door zijn meester geleden verlies, deed hij het mogelijke om goed te maken, wat nog goed te maken was. Hij zag er niet tegen op om een half uur of drie kwartiers verre te gaan, waar hij een schooner plantsoen dan elders ter stopping van het hol in de boomenrij kon krijgen. Hij trok daar heen des zondags, ten einde geenen tijd te verliezen.

Ja, Hernalsteen was een brave werkman, moeielijk door een anderen te vervangen. De burgemeester dacht het misschien wel soms, als Gijelle daar stond, aan de tafel, des zaterdagsavonds, ongeschoren, vuil gekleed, op zijne sokken, met zijne verweerde, stijve hand het loon der week opstrijkend.

En toch zou mijnheer Florisonne nooit een

vriendelijk woord bij het gereed getelde gevoegd hebben. Hij besprak het een en ander, gaf zijne aanduidingen voor den maandag, indien er te geven waren, en Gijelle antwoordde met de muts af, den rug reeds wat gekromd, en het klein, grijs, vernuftig oog op zijn meester gericht.

Wat ging er in het hart dier beide mannen om? Lag er veete, ootmoedige onderwerping of vaderlijke fierheid in het eene? Was het hoogheid, gierigheid, onverschilligheid, plichtige schuchterheid uit menschelijk opzicht voor het zwijgend bekennen eener schuld, in geval van het heimelijk afkorten dezer, vrees voor uitbuiting, zoodra hij zich op het terrein der vergoeding waagde, wat den burgemeester weerhield? Althans de eene vroeg, de andere gaf nooit iets meer dan het bepaalde.

Tot dusverre had de jonge vrouw nog geene gelegenheid gehad de nederige, hoewel verdienstelijke hoedanigheden van Gijelle in haar menigvuldige uitingen waar te nemen. Maar iets bevreemde haar toch: namelijk de weinige hartelijkheid tusschen den ouden dienaar en den heer. Er moest daar iets bestaan, wat zij niet gissen kon.

De onuitlegbare koelheid, de afwijzende beleefdheid haars echtgenoots tegenover den armen man, die hem had weten geboren worden, die hem had zien opgroeien, die sedert zoovele jaren deel uitmaakte van het huis, en er toch ondanks alles zoo vreemd scheen, moesten eene oorzaak hebben.

En Laure kwam tot het besluit, dat ergens eene vlek op het verleden van Gijelle kleefde; iets dat de burgemeester grootmoedig vergeven had, dat hij verzwijgen wilde, maar niet vergeten kon.

Wanneer zij hem aldus, des zaterdags, in de schemering, voorbij het venster der eetplaats, over het hof, naar de straatpoort zag gaan, met eene blinkende, schuins afgesleten spade op den schouder - zijne eigene, want hij kon met geene andere delven - en een zak konijneneten - afgeplukte koolbladeren of uitgesmeten, zuinig verzameld onkruid - op den rug, en zij bemerkte, dat hij lompe kloefen aanhad om den nog langen weg af te leggen, en dacht dat hij zoo stram was, en zooveel in zijn leven moest gearbeid hebben, en het op zijn ouden dag nog zoo lastig had, dan kon ze 't niet helpen - de burgemeester mocht

er lakend bijstaan of niet, en Gijelle mocht eertijds misdreven hebben, wat hij wilde - zij tikte eens op de ruit en riep hem in haar vreemden tongval, dien de menschen hier zoo zoetluidend vonden:

‘Goeden avond en tot maandag, niet waar?’

‘Als 't God belieft,’ antwoordde hij, meteen verhelderd gelaat, even strompelend, alle moeite doende om eene hand vrij te krijgen, tot het afnemen zijner pet voor haar.

‘Geluk en zegen, madame!’

‘Hij is toch braaf,’ sprak ze, als vergoelijkend of verontschuldiging tot haren man, die knikte maar geen antwoord gaf.

VIII

In de paaschvacantie kwam Richard over. Hij had geene nauwe verwanten buiten tante Laure, die hem had opgevoed. Zij had hem lief als eene moeder en hij geleeke haar: dezelfde frissche blos, dezelfde glimmend zwarte, kroezelende haren, dezelfde tinteling in het oog, dezelfde levenslust op het vol gelaat.

Het was de eerste maal, dat hij buiten verbleef, en hij genoot uitgelaten en verrast van al het nieuwe om zich heen. Hij stelde in alles belang: in den haan en de kippen; in de duiven; in den hond, die op den band lag, en voor welken men hem gewaarschuwd had, dat hij, te oud om nog te blaffen, indien een vreemde zijn hok dorst te nabij komen, wel bijten zou.

Zijn groote vriend was Gijelle; na verloop van eenige dagen, week hij bijna van dezes zijde

niet meer. Hij stond nevens hem in den tuin naar de diepgaande spade te kijken, die de vaste aarde omdolf; of hij greep eene rakel en hielp de dorre bladeren, van den vorigen herfst, tusschen de bottende struiken uitschrappen, en schoffelde de wegelingen (paden) met Gijelle, tot er blazen op zijne palmen kwamen en er droppelen over zijn rood, verhit aangezicht liepen. Met vuile handen en een bezoedelden kiel, of een gescheurde broek, die aan de doornen was blijven hangen, verscheen hij dan in huis, bij tante, en vloog haar om den hals, indien zij hem een al te toegevend verwijt toestuurde: ‘Gauw, gauw, maak dat ge weg komt, voordat onkel Edmond het ziet, hoe ge zijt toegetakeld!’

Richard was weldra een echte wildeman geworden: het is alsof de omgang met de natuur, in de kindsheid vooral, moeielijk aan welgemanierdheid gepaard kan gaan.

Hij vluchtte, als er een bezoeker kwam; tante en oom kregen hem niet meer mede, wanneer zij uitgingen. De burgemeester maakte meer dan eens de bemerking, dat het verblijf te zijnent juist geen beschavenden invloed op het aangetrouwd neefje uitoefende, en hij beter

van dat werkvolk afblijven zou; maar: ‘Och, hij heeft hier geene kameraden, laat hem bij Gijelle,’ zei zijne tante, ‘laat hem zich vermaken; de ernst des levens zal hem ras genoeg in beslag nemen; het is vacantie, en welhaast wordt hij weer voor een heelen zomer opgesloten.’

Richard kon binnengestormd komen in de keuken om het plantgoed der boonen te halen, en er zoo haastig mede heenloopen, als moest hij het redden uit een brand. Hij zelf sleurde de zoogenoemde ‘loofmande’ met de aardappelen, die Mietje in den kelder gevuld had, naar het voor hen bestemde plekje in den tuin, waar Gijelle den grond bereidde. Hij zat op zijne hurken bij den ouden man, hem gade te slaan, terwijl deze de groote knollen in twee en drie stukken sneed met zijn luikmes, en trok mede de reeds lang geschoten keesten af, toen hij gezien had, dat Gijelle het deed. Het verwonderde hem echter en hij moest weten waarom.

‘Omdat de nieuwe scheuten kloeker zullen zijn,’ berichtte hem Gijelle.

Hij nam een werkzaam deel aan de planting. Gijelle dolf de putjes op gelijken afstand, ach-

teruit stappend, en Richard, steeds hem volgend, wierp de aardappelbrokken er in; dat stond hem aan, het ging rap, het was vermakelijk, en hij was benieuwd, zei hij, hoe het stuk boven den grond komen, en er andere knollen rondom groeien zouden.

Gijelle glimlachte om zijne onwetendheid, en deed hem uiteen, dat de groeze opschiet, en de knollen onder den grond wassen.

Maar bij het werken, en in de vertrouwelijkerheid van het kameraadschap, kwamen nog andere dingen ter sprake. Gijelle vertelde hem, dat hij verre van daar woonde in een huisje, dat heel alleen stond; dat hij eene dochter had - Trezeken - en nog een meisje, dat Idonia heette en sedert April uit de nonnenschool, waar men kanten maakte, was gebleven, omdat het tijd werd ook haar boerenwerk te leeren. En Richard vroeg, hoe oud Idonia was, en het scheen, dat hij lust had haar te kennen, toen Gijelle zei, dat ze dertien jaar telde; en hij pochte er op, dat hij ook bijna dertien was, al overdreef hij wel wat, daar hij juist onlangs eerst zijn twaalfde jaar had bereikt Hij had ook gehoord van een grooten abeelboom, nevens het huisje, waarin een

eksternest stond. Een eksternest! 'O, Gijelle, zouden wij er niet op kunnen om het uit te trekken?' Zijne oogen schoten vonken; dat nest oefende, op zijn verlangen en zijne nieuwsgierigheid, eene nog veel grooter magneetkracht uit dan Trezeken en Idonia.

IX

Dat verlangen werd overigens aldra voldaan. Het was St. Marcus, de patroon van Vroden. Zulke dagen worden als feestdagen gevierd, maar staan op den rang van wat men 'afgestelde heiligdagen' noemt. Er is geene school; meest allen gaan naar de mis, enkelen naar de vespers; men werkt niet, doch mag het doen, en de naarstigen maken van die kerkelijke veroorloving gebruik: huisvrouwen verstellen kleederen; ambachtslieden verdienen iets extra; 'kortwoners', die in de week bij de boeren in huur zijn, spitten of zaaien hun eigen land. Zoo deed ook Gijelle; maar voor heden had hij nog iets anders in den zin en hij vroeg, of hij mocht aan mevrouw Florisonne. Hij had namelijk zijn gevel gewit en wenschte ook deuren en vensters rein te hebben; een beetje

groene verf, hij kon ze zelf maken, het zou niet veel kosten, en den arbeid had hij aan zich.

Hij zat in 't waschhuis met een kom (kopje) rookende koffie en een paar dikke tarweboterhammen aan 't witgeschuurde tafeltje. Het was er veel verbeterd, sinds mijnheer getrouwd was; madame had gevoel voor een werkmensch. Hij werd elken zondagmorgen na de vroegmis - als hij eens bij den burgemeester binnenging en dat deed hij reeds veertig jaren lang - 'wel neergezet', zei hij bij gelegenheid aan den eenen of anderen, als het ter sprake kwam. Eertijds kreeg hij enkel eenen druppel brandewijn.

Mevrouw was braaf, heel braaf, zie, die schoone frak en die schoenen van mijnheer - zij waren nog kloek ook, maar mijnheer was vies, hij wilde geen gerepareerd goed dragen en daar ging Gijelle mede - hij had het van madame gehad. Hij werkte daar nu reeds zóó lang, hewel, niet dàt, en hij deed eene beweging, als trok hij met den duim en den wijsvinger iets uit zijn voorsten tand, niet dàt was er ooit van den burgemeester of de oude te krijgen geweest. Zij hadden 't nochtans wel mogen doen, zij wisten wel waarom... Aldus

maakte Gijelle soms eene wrevelige zinspeling, die hij niet wilde, dat iemand verstaan zou, en die men verklaren kon, als doelend op zijnen lange jaren te weinig beloonden dienst.

Gijelle zag er heel fatsoenlijk uit met zijn groven, slapwitten, overgevouwen hemdsboord, zijn dood, effen gekamd haar, zijn verbruind, geschoren gelaat en den donkeren jas, die wel wat afgesleten aan de naden en iets te wijd was, maar waarvan de fijne stoffe en de sierlijke snede hoogere afkomst dan werkmansdracht verrieden.

Mevrouw stond naast hem - zij was eens bij gekomen om te zien, of Mietje voor hem zorgde.

‘Ja, ja, zeker,’ zei ze op zijn aanzoek. Hij mocht in den winkel halen, wat er noodig was. Zij zag het gaarne, dat de pachters hunne huizen goed oppasten.

‘Ik neem 't in dank,’ knikte Gijelle, met de muts op 't hoofd, die hij bij haar intreden afgenomen, doch weder opgezet had.

En dan, terwijl hij - in zijne hemdsmouwen thans - in 't stalleken, na een verfpot gezocht, en alle toebehoorten bijgebracht te hebben, lijnolie, loodwit, groen en terpentijn in de vereischte hoeveelheid mengde en omroerde, kwam

Richard binnen. Hij moest weten, wat Gijelle van zin was te doen; hij had alreeds de droge borstels vast, en wreef hun door 't gebruik afgekorte, harde haren over zijne hand - hij kon niets gerust laten, en deed altijd kwaad als een klein kind, zei zijne tante.

‘Mijn deuren schilderen,’ antwoordde Gijelle.

O Richard ging mede, riep hij, en meteen wilde hij weg.

‘Tante, laat mij, als 't u belieft.’

De burgemeester was niet daar, - uit voor heel den dag - voorzeker zou hij zijne toestemming niet gegeven hebben, of had zij zelve het niet gewaagd in zijn bijzijn de hare te verleen; maar wat kon ze weigeren aan haar troetelkind?

‘Zie, dat ge uwe kleederen niet bezoedelt,’ zei ze, zonder veel hoop, dat hare waarschuwing stipt zou nageleefd worden.

‘Neen, neen,’ antwoordde Richard, heimelijk reeds besloten, spijt het gevaar voor vlekken, mede te helpen schilderen.

‘Als ge maar met geene gebroken beenen tehuiskomt! Gijelle, zult gij hem beletten van te klauteren op de boomen of de houtmijt?’ vroeg ze beangstigd.

‘Ja,’ sprak Gijelle, ‘gij moogt gerust in alles zijn, madame.’

‘Maar,’ zei ze in eens, verrast door een bezwaar, dat haar nu eerst te binnen schoot: ‘waar zult gij eten van middag?’

‘Te mijnent,’ verklaarde Gijelle, fier als gastheer op te kunnen treden.

En zij gingen, de arme man en het rijke kind, als twee goede kameraden, die ze waren.

X

Idonia stond reeds in 't deurgat, met de beschuttende hand voor de oogen, op den uitkijk naar vader, toen de beiden aankwamen. Zij liep weder binnen, zoodra zij den voet op 't erfje zetten, voorzeker om aan moeder te vertellen, wie er bij was. Gijelle had reeds zoo vaak Richard liefderijk vernoemd en allerlei over hem medegedeeld, dat zij hem sympathie toedroegen en herkenden op 't eerste zien.

‘Welgekomen,’ zei Trezeken, zacht glimlachend. Wat Idonia betreft, deze opende den mond niet en zag hem aan.

‘Hoe spreekt gij?’ vermaande Gijelle, die haar als een klein meisje bleef behandelen, en er nooit aan dacht haar lessen van welgemanierdheid te geven, tenzij op 't oogenblik, dat de behoefte er zich aan voelen deed.

Toen knikte zij, een stoel bijschuivend; maar Richard had geen lust om te zitten. Hij had reeds het stalleken van Bethlehem vast, dat hij gelukkig niet brak; dan nam hij de pareerappels en de pauwepluimen beurtelings van het kasken. Hij was als tehuis en 't houtvuur - want het zomerseizoen was als ingetreden gerekend en 't kachelkje weggenomen - het houtvuur met zijne laaie vlammen, die altijd een verblijdenden aanblik opleveren, wekte zijne belangstelling. Hij had Trezeken de blaaspijp zien gebruiken, en het was niet, omdat zij daarbij hoestte en buiten adem scheen, maar tot zijn eigen vermaak, dat hij er zoo geweldig de lucht zijner longen injoeg, dat de vonken als millioenen roode sterren, in schitterend gewemel, den schoorsteen uitvloegen.

Hij zat met hen aan de tafel en kreeg eene ijzeren vork, waarvan hij de scherpe tanden in zijne lippen voelde. Hij had water in een klein glas voor zijn bord staan, en het tarwewinkelbrood, een zondags- en heiligdagsgerecht voor landelijke werklieden, was wel oudbakken; maar alles smaakte hem met zijnen eetlust van twaalf jaren. Wat waren die boontjes goed, die Trezeken dampend opzette en waarover Idonia eene heele

kom saus goot! En zulke zonderlinge: groot en wit met een rood stipje in de krimping.

‘He, smaakt het?’ vroeg Gijelle zegepralend.

‘t Zijn heiliggeestboontjes,’ zei Idonia met een wilden lach, waarmede zij wellicht geloofde, dat hare stoutmoedigheid voor de eerste maal te durven spreken, gepaard moest gaan.

‘Waarom heeten ze aldus?’ vroeg Richard.

‘O, zeker omdat ze aan den Heiligen Geest gelijken; degene, die in den preekstoel hangt, heeft ook alzoo een rood vlekje in 't midden: het zijn zijne pootjes, die hij intrekt,’ en Idonia lachte weder.

‘Allo, zwijg met zulken armen praat,’ zei haar grootvader.

Het was er een genoeglijk zitten: de deur stond open en de zon scheen daarbuiten op het grasplein, met madeliefjes overzaaid; een vink sloeg in den boomgaard; de lucht was blauw - een bleek voorjaarsblauw, door zilveren wasems overtoegen; een snelle schaduw schoot nu en dan in de klaarte voorbij, en daar klonk eensklaps een gekwetter op de goot.

‘Mijn waarheid, de zwaluwen,’ riep Gijelle verrast, ‘ze zijn daar!’

Maar waar Richard zijne oogen niet kon van afslaan, was het eksternest, ginder omhoog in den top van den abeelboom; en hij zag de ekster: groot, wit en zwart, met langen staart er kwekkend in rechte vlucht naar toe vliegen. De kruin was te onbereikbaar, alsdat iemand, tenzij een snoeier van stiel (beroep), er zich op zou durven wagen, zei Gijelle. Het scheen nochtans aan Richard, dat er wel ergens een middel moest bestaan en te ontdekken zijn om het nest te bemachtigen. En terwijl hij daarop zon, kwam Trezeken zachtjes aan vader iets vragen.

‘Ja,’ antwoordde Gijelle.

Zij ging in 't achterhuis en keerde weldra weder met een stuk spek op eene snee brood; dat was voor Richard, en het moest wel voor iets gansch bijzonders gehouden worden, want hij alleen genoot dit voorrecht.

Hij kon het niet eten. Was het niet goed dan, vroeg Gijelle, als teleurgesteld, wanneer hij het zag wegschuiven. Ja, maar Richard had genoeg, en zijn gevoel van dankbaarheid over het hartelijk onthaal, en zijne tevreden, blijmoedige stemming uitten zich eensklaps in een verrassenden wensch: ‘Ik zou hier willen blijven

wonen,' zei hij, zich achteraan op den rug van zijn stoel uitstrekkend.

'Gij moogt, gij moogt,' schertste Gijelle. Idonia liet weder een wild geschater hooren.

Trezekeu had schier niets genut. Zij kuchte bijna onophoudelijk, en hield de hand op de heup, toen zij over den vloer ging, naar de eene zijde geheld, plat en eenigszins scheef getrokken, als eene plank, die in de zon heeft gestaan. Trezekeu was in 't geheel niet wel.

Richard waande niets dan geluk en vroolijkheid om zich heen, omdat het geluk en de vroolijkheid van zijn eigen hart op alles rondom hem weerstraalden.

XI

Na het maal ging Gijelle aan het werk. Richard wilde medehelpen. Trezeken bond hem een blauw voorschoot rond het middel, doch daar het te lang was, strikte zij het om den hals, de linten weer over de borst gekruist, op den rug toehalend. Hij sloofde zijne mouwen aan den pols over, zoover hij kon. Gijelle had reeds een half vensterluik beschilderd, al eer de jonge maat met zijne voorbereidselen vaardig was. Het helder groen stak frisch af op de oorspronkelijke, bezoedelde grauwe kleur.

Richard kreeg een borstel en Gijelle gaf hem les: hij moest de verf met dat stokje - het lag op den pot - van tijd tot tijd omroeren; zijn borsteltje mocht hij juist maar aan het tipje er in steken, altijd in dezelfde richting er mede het hout overstriken, en bijzon-

der opletten, dat hij de verf wel openwreef.

Richard, vol goede inzichten, luisterde niet veel. In zijn ijver besmeerde hij tot zelfs den steel, dien hij vasthad; groene strepen liepen langs de deur, die hij tot proefstuk had gekozen, en na verloop van een kwartier was heel de zul (drempel) met groene vlekken, waarrond een vetrand zich uitzette, oversproeid. De verf stroomde zelfs tot in zijne mouw; zijn schouder droeg, ondanks het beschuttend linnen, eene groene veeg en zijn ellebogen eene smet.

Idonia had de schotels gewasschen en nu kwam zij, hare handjes afdrogend, bij. Zij stond te kijken en schoot in een grooten lach. Was het, omdat hij zoo zonderling was toegerust, of om zijne onbehendigheit? althans het ergerde hem, hij trok zijn voorschoot af en smet zijn borstel spattend in den verfpot.

Hij ging naar huis, zei hij aan Gijelle, terwijl hij met zijn zakdoek de groene vlekken, zoo goed het lukken wilde, wrevelig, bijna schreiend trachtte uit te wisschen. Idonia haalde de flesch met terpentijn en bracht een wollen lapje mede. Zij was ernstig geworden; zij voelde, dat zij hem had gebelgd, en wilde alles weder

goed maken. Zij wreef en schrobde op zijn schouder en zijne mouwen, en welhaast waren alle sporen van groen verdwenen.

En weder wou hij heen. ‘Neen,’ zei Gijelle, die hem liefst zou begeleiden, en toch ongaarne reeds zijn arbeid zou gestaakt hebben, ‘gij moet wachten: uwe tante zou het rieken, dat gij terpentijn aan uwe kleederen hebt.’

En Richard ging in het tuintje achter het huis. Daar bloeiden kersouwkens aan den rand van 't wegeltje. Kinderen uit de stad rekenen hofbloemen zoowel als wilde planten voor hun rechtmatigen eigendom. Richard begon ze af te plukken. Idonia had hem gevolgd. Het waren hare kersouwkens, en indien een meisje van haar stand zich veroorloofd had er eene hand aan te steken, zou ze gewis in heur haar gevlogen zijn; maar Richard was een knaap, en daarenboven een rijke knaap; zij ontzag hem en liet hem begaan. Dan zei ze, zich bezinnend:

‘O jongen, ik weet schoone bloemen staan!’

‘Waar?’ vroeg hij opziende.

‘In het tijllozenbosch,’ zei Idonia, en zij stelde voor er hem naar toe te leiden.

Was het ver?

Ja, heel ver. Maar moeder mocht het niet weten en vader ook niet. Zij zouden 't hun wellicht beletten. Gijelle was aandachtig aan het schilderen; en Trezeken zat aan den gevel in de zon, met de voeten op de sporten van haar stoel, de knieën opgetrokken, den rug gebogen en de hand voor het aangezicht. En die onbeweeglijke, ontmoedigde, als versteende houding der kwijnzieken, die den dood afwachten, boezemde aan de twee vroolijke kinderen geen ander gevoel in dan dat der zekerheid, onbemerkt, achter de haag weg te kunnen slippen. Gichelend trokken zij voorbij, gekromd, zich nog verkleinend, en stelden het op een loopen, zoodra ze aan het hoekje in het vrije veld waren.

Hun guitenstreek was gelukt: noch Trezeken noch Gijelle hadden opgezien.

Zij gingen langs den Dooden Weg, in de richting van het dorp, tot aan het kapelleken, dat halverwege stond. Aan zoo iets kan een kind niet voorbij zonder zijne nieuwsgierigheid te voldoen. Zij stapten op het drempeltje, hijschten zich op de teenen, met de handen aan de dikke staven geklemd, en keken binnen: daar brandde een kaarsje, daar stond

het Lievevrouwken met het kindeke Jezus op den arm, tusschen twee verkleurde papieren bloemtuilen, en een laag knielbankje er voor. Dat was alles en zij lieten hun steun los. Op den buitenkant onder de traliën kon men lezen:

Die hier passeert te paard of te voet,
Lees eenen Onze Vader en eenen Wees gegroet.

Zij dachten er niet aan om het gebod te volgen. Idonia kende den weg: rechtover 't kapelleken, rechts de groote laan in. Aldus kwamen ze aan de vaart, tamelijk breed, met steile oevers en diepliggend water.

‘Waar is 't, waar is 't?’ had Richard reeds een paar malen gevraagd, verbaasd geen bosch te ontwaren.

Idonia bleef staan. ‘Kijk, ginds beneden, ziet gij die donkere vlek, dat zijn de bosschen; het tijllozenbosch ligt op dezen kant;’ en zij wees nogmaals, doch nu recht voor zich; ‘en ziet gij ginder aan de kromming dat eene witte stammeke - de vaart was met berkeboompjes op heel hare lengte beplant - dat voorover helt?’

‘Ja.’

‘Welnu, daar moeten we inkeeren naar de laagte toe, daar staan de tijloozen¹.’

‘Welke kleur hebben zij?’

‘Bloedrood,’ zei Idonia.

Zij gingen en gingen. Nu waren zij er, aan het kromme stammetje, en sloegen in.

Links stonden de eikenmassas, nog bruin en bladerloos; heesters, blondbottend er nevens, en nog dicht bij lag het tijloozenbosch. Het slaghout was geveld, en hier en daar en overal in kwistigen overvloed bloeiden de gele bloemen, onbeschadwd, in de voorjaarszon, tusschen de witachtige of vurig oranjekleurige knotten van 't afgekapte struikgewas.

‘Hewel?’ vroeg Idonia zegepralend.

Richard had iets anders verwacht, hij onderging eene teleurstelling.

‘En de roode, waar zijn de roode tijloozen?’ zei hij.

Weer had Idonia haar wilden lach.

‘Alsof ze niet bloedrood waren!’ riep zij uit.

Is het kleurenblindheid of wenden zij de namen verkeerd aan? Ik weet het niet, maar

1 Verkeerdelijk tijloozen genaamd. Wilde Paaschleliën: Pseudo-Narcissus.

het is opmerkenswaard, hoe de landlieden dwalen en verwarren in dit opzicht.

Zij waren overigens zoo schoon, zoo groot, zoo frisch, die paaschleliën. Wie had ze anders kunnen wenschen? Richard toch niet. In een oogwenk had hij er vrede mee, en nu waren zij beiden reeds aan het plukken.

‘Een heel grooten tuil voor tante Laure,’ zeide hij.

Maar de tuil was weldra al te groot, voor zijne kleine handen ten minste: hij kon dien volstrekt niet meer omvatten, toen Idonia hem den haren er bij gegeven had. Het was de schuld der stengels, die zoo dik waren.

‘Hoe daarmee tehuis geraakt?’

Het meisje wist raad. ‘Wacht,’ zei ze, wendde zich om, lichtte haar rokje op, deed haar kouseband af, beet er eens in met hare scherpe, kloeke tanden, scheurde hem in tweeën en gaf de eene slingerende helft aan haren kameraad, die den tuil er mee toesnoerde.

Dan keerden zij terug; de zon was reeds achter de eiken gezonken; een rozekleurig waas zweefde tusschen de stammen; het was alsof de grond vochtig en de lucht koud werd.

‘Och, toe, moeder zal kijken!’ zei Idonia.

Zij spoedden zich langsheen de dreef.

Aan 't kapelleken was de scheidingsplaats. Richard stelde grootmoedig voor de bloemen te deelen, en begon reeds aan het lint rondom de stengels te trekken, maar Idonia hield hem tegen:

‘Neen, neen,’ zij mocht niet, de tijloozen zouden haar verraden, moeder zou weten, waar ze vandaan kwam.

Het was zonderling, hoe rood hunne aangezichtjes en hunne handen schenen naast al dat geel.

Richard, in wien bij 't henengaan een rest zijner voormalige hoffelijkheid herleefde, stak de vrije rechter hand uit.

‘*Adieu en bonsoir,*’ zei hij.

Maar zulke manier van groeten was Idonia onbekend en 't eene woord verstond ze bovendien niet.

Zij tikte schalks met de voorste vingers op zijn palm: ‘t Laatste!’ riep ze en sprong weg.

Richard kende reeds dat spel: hij had de dorpsjongens op de plaats 's avonds hetzelfde zien doen. Met zijn tuil in den arm, tegen de borst gedrongen, liep hij haar, in eens vroolijk op-

gewekt, onstuimig achterna en gaf haar een stoot op den rug: nu had Idonia ‘het laatste.’ Zij hield zich heel stil en scheen haren weg te volgen, maar eer hij het voorzag, was zij weder bijgedraafd en gaf hem nogmaals eenen stamp, waarvan zij de kracht niet berekende. Vlug als een haas zag hij haar langs den Dooden Weg snellen; een enkel maal nog keerde zij zich vluchtig om, lachte hem uit, klapte de eene hand met tergende scherts op de andere en ijlde heen.

Tante Laure was ontevreden, dat hij alleen en zoo laat tehuis kwam; gelukkig, dat oom nog niet daar was! maar hij kreeg verbod nimmermeer naar Gijelle's te gaan. Toen de schoone gele bloemen echter, wel zonder eigenlijken geur, maar met eenen walm van lentefrischheid rond zich, oogverblijvend in eene groote, ondiepe vaas op het werktafeltje pronkten, was alle wrok over, en zij kuste den vermoeiden knaap hartelijk op het voorhoofd.

‘Waar zijt gij geweest?’ vroeg Gijelle, insgelijks misnoegd, ondank vreezend voor Richard's onverzelden terugtocht, toen Idonia buiten adem binnenkwam. Het licht brandde reeds. ‘Tot waar hebt ge hem vergezeld?’

‘Tot aan 't kappelleken,’ loog Idonia.

‘Moest ge daarom zoo laat weerkeeren?’ berispte Trezeken zacht.

Zij zweeg.

‘Hebt gij er ten minste een goed gebed gelezen (gebeden)?’

‘Ja ik,’ loog zij weder.

XII

Mevrouw Florisonne was naar Gent. Vroden ligt op eene spoorlijn, die er niet heenvoert. Aan het station van Donckzwalm - een klein uurtje van haar huis - moest ze afstappen. Het oud paard stond vernageld, maar zij ging bijna nog liefst te voet, had ze gezegd.

Gijelle haalde haar af en droeg haar pakje. Hij had een blauwen kiel aangeschoten, en zijne klompen voor schoenen verwisseld om fatsoenlijk naast haar te verschijnen. Dit vertelde hij langs de baan.

Was hij dus naar zijn huis geweest?

Ja, het was schier geen omweg, hij kon evengoed over Donckzwalm-brug als over de Kapellebrug gaan.

‘Welaan,’ zei ze, ‘leid mij dan langs uwe woning, ik wil eens zien, waar gij gehuisvest zijt.’

En hij koos die richting.

De zomer was heet en droog geweest. De boeren hadden veel geklaagd en om regen gebeden; maar ondanks hunne slechte voorspellingen en hun mismoed, was het koren - wat kort van stroo nochtans - buitengewoon gelukt, en nu stonden de 'stuiken', dicht opeen en met zwaarwegende aren, alom te drogen in den zonnebrand, die er een verzengenden gloed over goot.

Voor 't oogenblik was de dag nabij zijn einde; een verfrisschend windje woei onbelemmerd over de velden, en hier en daar reed een tweespan aan een blinkenden ploeg den stoppel om; of er stond een jonge knecht op zijne effenende horde, zich met moeite in evenwicht houdend, terwijl het paard lustig door de nog ongebroken tulken (aardklompen) voortholde; minder gegoeden - man en vrouw - sleepten zelf, naar den grond gebogen als scheepstrekken, aan eene lijn, de lompe, getande egge door een omgewerkt akkerstuk. Bedrijvigheid en zwoegen overal.

'Hoe mooi gelegen!' merkte madame Florisonne met welgevallen op, toen zij aan 't huisje van Gijelle kwam.

Als zilver blonken de in 't koeltje omkrullende, witgevoerde bladeren van den grooten abeel, zoet suizend als een avondlied; van het eksternest - indien het er nog in stak - was door de dichtheid van het loover geen spoor meer te ontdekken; een wingerd omarmde het dak en een aalbesseboom, kunstig aan 't muurken geleid, droeg hier en daar nog een gekrimpeld balleken aan afgeriste stengeltjes, terwijl scherppuntige fuchsiabloemen er naast, in onwaarschijnlijke hoeveelheid, rood, met purperen rokjes, in de wegzinkende zonnestralen schitterden.

Het deurtje stond open en daarbinnen zat Idonia over een kantkussen gebogen; in huis zat Trezeken niettegenstaande het warme weder, met eene spreij over den rug, met de ellebogen in een kaffen kussen op de tafel leunend. Zij was nog vermagerd; haar blos had iets paars; hare bleeke oogen keken traag naar de bezoekerster om.

‘Het is madame Florisonne,’ zei Gijelle.

‘Is dat Trezeken?’ vroeg deze.

‘Ja.’

Laure was genaderd en zag medelijdend het zittend meisje aan: ‘Wat schort er?’ vroeg ze,

met het weelderig gelaat tot bij het kleine gezichtje gebogen. En al eer het antwoord kwam, berouwde zij de vraag: een kwijnzieke heeft liever, dat zijne kwaal onopgemerkt blijft.

De gewenschte inlichting werd overigens duidelijker dan door woorden gegeven: Trezeken's neusvleugels spreidden open, eene klappering bewoog haar mond, eene davering doorliep hare schoudertjes.

Laure was gansch ontsteld. De verrassing van haar intrede kon het niet wezen: zij wist bij ondervinding, dat buitenlieden, in 't ootmoedig bewustzijn, dat men geene plichtplegingen van hen verwacht, zich over 't algemeen in de tegenwoordigheid van hooggeplaatsten even onbedeesd voordoen als bij huns gelijken.

Het was dus wel een wezenlijke onpasselijkheid en een tastbaar onheil, dat zij voor oogen had.

‘De koorts,’ zei Gijelle, ‘de koorts, die opkomt, de avond verzwaart altijd.’ Hij ook was aangegrepen door dien aanval, den ergsten, dien hij nog bij zijn kind had gezien.

Trezeken had de blanke, ronde hand van hare bezoekerster gegrepen, en, altijd rillend en klappertandend, drukte zij die op hare oogen;

heete tranen liepen er over en nu begon ze zenuwachtig te snikken.

‘Och lieve, kom, ge zijt krank, ge moet in uw bed,’ zei mevrouw Florisonne in haar vreemden tongval, die wellicht zoo zoet klonk, omdat de liefde van haar gemoed er in trilde, ‘zal ik helpen? Kom,’ hernam ze, tot Idonia gewend, ‘ondersteun haar; wie is dat?’ vroeg ze stiller.

‘Mijn dochtertje,’ zei Trezeken, en het was of dat woord iets dramatisch met zich voerde, want een nieuwe uitbarsting van wee ontstond.

Laure verborg hare verrassing over deze niet vermoede maagschap. Trezeken bedankte met wat meer zelfbeheersching, een weinig gestild of verontrust bij een tweede aanbod haar in het bed te helpen. De werklieden - die het medelijden niet trachten op te wekken - bezitten eene eergierigheid, welke hen angstig afhoudt van het tentoonspreiden hunner armoede, en hunne vertrouwelijheid is hun even dierbaar als zij prins en koning is: in hutten zoowel als in bewoonde paleizen blijven de slaapkamers toe.

Mevrouw Florisonne drong niet aan, en, ten einde de aandacht van het zieke meisje af te

leiden, wendde zij zich tot Idonia en keek naar haar werk. Deze had er zich overigens op voorbereid: evenals eene jonge moeder, met haar kind op den schoot zittend, de windsels losmaakt om het, verlegen en fier, geheel te toonen, wanneer men het nadert of aanspreekt, zoo ook heeft eene kantwerkster niets haastigers dan de kloskens neer te laten, welke door steek- (grootte) spelden opgehouden zijn, het kussenstuk uit te trekken, het schuifje te openen, en haar goed geborgen kantje - met lichte, voorzichtige beroering ontrold - te laten bewonderen, zoodra een vreemde bezoeker zijn voet over haar dorpel heeft gesteld. Idonia zat reeds met het hare gereed: stevig, wit, regelmatig; het sierlijk platwerk goed afgeteekend op de fijne traliën.

‘Schoon, schoon!’ zei mevrouw Florisonne. ‘Was er veel mede te verdienen?’

‘Droog brood,’ antwoordde Gijelle met bitterheid.

Hij vergezeldde haar naar Vroden en des avonds keerde hij, mild begiftigd, huiswaarts: een heel korfje met wijn, vruchten en voedzame spijs voor zijn Trezeken.

‘Ik ben te Gijelle's geweest, zei Laure aan

haar man, na het maal; ‘och, zijn dochttertje ziet er in 't geheel niet goed uit - à propos wist gij, dat zij een kind heeft? een groot meisje reeds, kloek, met schoone oogen; zij maakte Valencijsche kant, er is zoo weinig mede te verdienen... jammer, dat zulk een begaafd, vernuftig kind, als zij schijnt, moet onderblijven en te kwiste gaan op dat ellendig kussen...’

Hij sprak niet, hij zat als iemand, die aan andere dingen denkt.

‘Edmond!’ zei ze geheimnisvol - zij kon wel eens dien toon aannemen, wanneer ze eene weldaad of een eigenaardig plan in den zin had.

Het was vreemd, dat hij als wakker schoot en verschrikte bij het uitspreken van die beroeping op zijne aandacht. Zij lette er niet op.

‘Langs den weg overwoog ik het: ik wil die kleine ontbieden, zij moet mij leeren speldewerken...’

Nu onderbrak hij haar met ongeduld:

‘Indien gij kanten lust, kunt ge ze koopen...’

‘Och, enkel voor het genoeg en ze zelf te maken... o ik weet wel, dat het moeielijk is, indien men het in de kindsheid niet heeft beproefd, maar zoo een heel smal kantje, daar zal ik wel weg mede kunnen...’

Haar lach was schalksch, hij zag haar vorschend aan; hij kende haar nog niet lang genoeg om hare geheime inzichten te raden, en wat hem anders als eene gril zou toegeschenen hebben, ontstelde hem nu.

‘Ik zal die kleine ontbieden,’ herhaalde zij.

‘Laure,’ sprak hij, zijn angst door achterdocht verradend, ‘gij hebt een andere bedoeling, gij zegt niet, wat gij meent.’

Hij verwachtte iets vreeselijks: eene betichting, eene uitbarsting van verwijt. Hij boog het hoofd alreeds daaronder.

Maar zij, verbaasd over de groote evenredigheid, die haar voorstel in zijne oogen aannam, antwoordde luchtig: ‘Welnu, ja, ik meen iets anders: ik zal die kleine laten komen onder voorwendsel mij te leeren kantmaken, maar eigenlijk om haar wat te laten verdienen, en opdat zij eens hare beenen verwakkere; wie weet, wellicht kon ik aan dat arme schepseltje eene gezondere bezigheid verschaffen; van morgen af moet ze...’

Hij was opgerezen, toorn glom in zijn oog en zijne stem klonk besloten:

‘Dat volk zal hier op 't hof niet komen, hoort ge het, ik wil het niet, ik verbied het.’

Dit bevel was veel te krachtig uitgesproken, opdat er niets, haar onbekends achter schuilen zou.

‘Zeg mij dan liever eens voor al, wat gij tegen Gijelle en zijne familie hebt?’ vroeg ze, hare kalmte behoudend, maar eenigszins geraakt.

‘Niets,’ sprak hij, ‘doch het mishaagt mij, dat ge zulke ongepaste bezoeken aflegt.’

‘Och kom, het is toch zeker niet, omdat het meisje een kind heeft? dat ware onrechtvaardig, de verleider is schuldiger dan de verleide’, zei ze halfluid, meer voor haar dan voor hem.

‘Zwijg van dat kind!’ riep hij, zich zelven niet meer meester, in zijn doodelijken angst, of ze de waarheid onderscheppen mocht; ‘ik herhaal het, indien Gijelle's dochter of kleindochter hier den voet in huis stelt, zal ik ze de deur wijzen en dit niet alleen, maar Gijelle zelf zal op de straat vliegen.’

‘Nu nu, maak u zoo driftig niet,’ zei ze bedaard, ‘aan uw verlangen zal voldaan worden.’

Of hij wellicht spot in haren toon meende te hooren, althans hij begon in algemeenen zin haar te beknibbelen: waarom al die schooiers aan te lokken? waarom zich laten uitbuiten

door al wie haar naderde? waarom die uitdeelingen van geld, van kleederen, van ik weet niet wat al! En wat had ze met Gijelle te verhandelen? hij had haar meer dan eens bij hem in den moestuin vinden staan. 'Mijne moeder zou zich niet daartoe verwaardigd hebben,' zei hij en ging heen, de deur met een droog, kort snokje toetrekend.

Zij hoorde ook de voordeur openen en sluiten. Aldus was hij van haar gegaan, zonder afscheid, zonder handdruk, zonder een balsemend woord op de krenkende vergelijking tusschen haar en eene andere vrouw...

Wat had ze misgezeid, wat had ze misdaan? Zij verdiende geen verwijt om hare menschenliefde... en een vermoeden van gemeenheid doorkruiste haar brein: zou hij vrekkelig wezen en hare te beduidende uitgaven wenschen in te houden?

Maar het was niet van zijn geld, zij zelve was vermogend en deed geen ander buitensporig vertier...

Neen, het was telkens, wanneer er van Gijelle gesproken werd, dat hij zoo kon opschieten; daar was ergens een heimelijke doorn, die hem verwondde...

Tranen rolden uit haar oog en ditmaal werden ze niet door liefderijk berouw en spijt van zijnentwege weggewischt. En voor de eerste maal, sinds zij te Vroden verbleef, ontstond er iets van spijt in haar, zoo onbezonnen haar vrijheid voor dien man te hebben opgeofferd.

XIII

Laure zou niet onmeedoogend worden. Zij nam zich wel voor niets aan hare handelwijze ten opzichte van Gijelle te veranderen. En nochtans - zoo groot is de zedelijke macht, die anderen over ons uitoefenen - zij deed niet meer als vroeger. Zij vermeed hem aan te spreken en zond Mietje bij hem in den tuin, en wist door haar, hoe het tehuis ging. 'Een weinig beter,' berichtte hij oprecht zonder de minste poging tot buitmaking door medelijden. Soms deed ze 't een of 't ander ter verkwikking mede geven. Van Idonia was geene spraak meer, en de goede overeenkomst werd ook tusschen de twee echtelingen niet meer beneveld. Levenslust en blijmoedigheid: bij de eene uitgelaten, kinderlijk overtollig; bedaard en innig bij den andere, namen de bovenhand en ver-

dreven voor 't oogenblik elke andere bekommernis of ernstige overweging. Reislust ontstond, en zoodra de vacantie voor Richard was aangebroken, gingen zij alle drie naar de Ardennen, zwierven er wat rond en vestigden zich vervolgens beurtelings te La Roche, te Chaudfontaine en te Spa, waar ze tot oktober verbleven.

Wat zouden ze anders dan toevallig en vlug aan hun huis gedacht hebben? Het stond onder de hoede eener trouwe dienstbode; hunne waardijen waren in zekerheid gebracht; de schepen deed den bestuurlijken dienst. Zij hadden dus volop genoten. En met het veelvoudig gevoel der elders vertoevenden: de spijt van 't henengaan; de magneetkracht van 't gewone leven; het hart verbreed door gezelligen omgang; de phantasie verrijkt door heerlijke natuurafereelen, aldus kwamen zij op een avond terug, kortstondig vermoeid en duurzaam verkwikt.

Vele goedertierenden leven hoofdzakelijk van den oogenblikkelijken indruk; aldus ook Laure. Zij was getroffen geweest door zichtbare - wezenlijke of gehuichelde - ellende, en had troost en leniging aangebracht dáár, waar zij te geven vond en onmiddellijken nood kon hel-

pen. Om de armen van haar dorp had ze zich echter niet meer bekommerd, juist alsof ze in hare afwezigheid geene hulp behoefden. Van den eersten morgen werd haar huis bestormd: daar stond zij weer op haren drempel, hooger dan de uitgehongerde bende, en liet hare gaven onder het 'welgekomen! danke, danke!' in de uitgestrekte, bezoedelde, maar onvereelte handen der schooiers van beroep neervallen.

Deze heen, zoo werd er herhaaldelijk gebeld aan de woon, waarvan de geloken vensterblinden lang de bezoekers verwijderd hadden gehouden; nu was 't de beurt der bedekte armen: eene vrouw om oud linnen voor haar kleintje, dat - alleen te huis gelaten, maar dat vertelde zij niet - zoo deerlijk zijn voetje had verbrand; een meisje in een kapmantel gehuld, zenuwachtig bevend, gedempt schreiend om een bussel (luiergoed) voor haar kind; een oude man, een geuur, bedeesd zijne holleblokken aan de ingangmat latend, en die - niet gewoon te bedelen zich liet binnenleiden - een zakuurwerk van onder zijn glimmenden zondagskiel haalde, bekennd, dat hij armoe leed, en... of madame hem niet eenige franken daarop voorschieten wou?

Het uurwerk werd teruggeduwd, het geld onvoorwaardelijk gegeven. Dan was het eene half waanzinnige, met verwilderd oog, en die madame schrikaanjagend bij den arm greep: zij kwam om een versleten hemd om hare doode moeder af te leggen. En zij ook vertrok met het gewenschte.

Aan Trezeken had Laure volstrekt niet meer gedacht, aan Gijelle ook niet. Zij was eens in den tuin gegaan: de geraniums staken nog hier en daar hun spits opgeschoten zaaddolkjes of late roode bloesems, verschrompeld boven 't verwaarloosde perkje uit, waar zij hun schoonsten bloei gedurende de afwezigheid hunner verpleegster hadden ten toon gespreid. In het dooreengeslingerd rankennet der verbena's richtten verschillend gekleurde sterretjes nog het gekromde hoofdtrosje op om de laatste zonnestrallen te zoeken; de goudbloem gloorde als in den zomer; doch de capucienen - alle in eens door een ontijdigen vorst verrast - kleefden als gezoden op den grond.

Ja, de herfst was dáár met mist en vroege koude. Zie eens! de moerbezieboom had geen enkel blad meer op, en heel zijn hulsel lag er bruingeel onder als een dik, vochtig

tapijt. Het was alsof de wolken tot aan de aarde reikten, zoo grauw en dompig was heel de tuin; de haag stond met spinnedraadjes oversponnen, diamantenstof hing er in korreltjes rond; grootere dauwtranen blonken overal aan ieder takje van de dooreengevlochten doornenhaag; en soms viel een zware druppel uit de kruin van den noteboom trippend in de afgeslagen takjes, de langwerpige vale bladeren en de gebarsten bolsters neder; met een verschuwden winterschreeuw: 't sjok, 't sjok, 't sjok', vloog de zwarte meerle bij Laure's nadertreden van tusschen de grijze pruiken - de in 't zaad staande trossen - der slingerklematite uit en naar de groote sparren toe, onmiddellijk door een bruineren vogel - zijn wijfje - in zijne vlucht gevolgd. De lijsterbessen hingen bloedrood neder; en de witte eitjes schitterden bij duizenden op hun naakten struik. Laure - wie kan het laten? - trok er werktuiglijk af en deed ze openklakken onder haren voet.

Ginds verder in den nevel, die zijne zwarte silhouette afstompte, stond Gijelle op het land: met de gaffel trok hij grepen mest van eene kar en strooide ze, door een warmen witten

doom omgeven, die dadelijk in de grauwe kou werd opgelost, voor en naast zich over het groentebed. Hij zag niet op, hij werkte langzaam, naarstig voort.

‘Arme man!’ Het was thans niet de wensch des burgemeesters - met hem in geene aanraking te komen - wat haar weerhield tot hem te gaan. Zij kreeg het niet in 't hoofd om dat bewegend nevelbeeld - want hij zelf scheen er een - in al dien nevel en al die kilheid te gaan opzoeken. Zij keerde op hare stappen terug.

Des avonds nochtans, toen hij, meer gebogen dan naar gewoonte onder den zak konijneneten, voorbij het raam der woonkamer trok en toevallig opkeek, en zij hem vriendelijk tegenknikte, en hij zonder de minste verheldering, die voor een glimlach had kunnen doorgaan, op 't gelaat, haar zwijgend groette, werd zij getroffen door het smartlijke van heel zijn voorkomen, en vroeg ze aan Mietje, die juist het licht aanstak, of er iets was met Gijelle.

En Mietje gaf bescheid en uitleggingen:

‘Ja zeker, en erg genoeg.’ Trezeken lag in 't hospitaal, haar kind was mede in 't armhuis - eene afdeeling er van - opgenomen, en Gijelle leefde thans heel alleen.

‘Hoe is dat gekomen?’ vroeg mevrouw Florisonne, verrast en ontroerd, zooals een ieder vraagt in zulk geval, alsof de wijze, waarop een onheil komt, van grooter gewicht ware dan 't onheil zelf. Ja, Gijelle wist het ook niet goed. Trezeken had op 't einde van den zomer, uit het dorp terugkeerend, langs den openbaren weg eene bloedspuwing gekregen; de dokter werd in allerhaast geroepen, en had haar naar 't hospitaal, dicht bij de plaats van 't ongeval, doen dragen. Men was Gijelle komen halen; maar hij was juist naar Diependale om tuinstokken voor de haag. Idonia, insgelijks verwittigd, was naar moeder geloopt en bij haar gebleven. Wat kon zulk een kind ook geheele dagen alleen doen in die verafgelegen woning, terwijl Gijelle op zijn werk was?

‘Treurig, treurig!’ zei mevrouw Florisonne, onaangenaam en meewarig in hare blijde levensbeschouwing gestoord.

XIV

Gijelle keerde nu altijd langs het hospitaal naar huis. Het was een groot, voormalig buitengoed, door den overleden eigenaar bij testament aan het armbestuur van Vroden bezet. In het hoofdgebouw waren eigenlijk geene kranken meer. Dat diende tot weezen-, oudmannen- en oude vrouwenhuis. Met het oog op besmettelijke ziekten was er een afzonderlijk gasthuis bij opgericht, laag, lang, met vele vensters, in rooden baksteen. Dáár, in eene groote zaal, lag zijn Trezeken. Hij zag het lichtje verdoofd glimmen door den neergelaten voorhang.

Heel de tuin met eene binnenhaag rond, zonder boomen of struiken, was door breede wallen omringd, en aan den buitenoever groeiden hooge populieren; lisch en riet schoten uit het water; er was een steenen bogenbrug en

eene groote poort - altijd gesloten - aan den ingang.

Altijd gesloten ja, en met eene bel, waar Gijelle het nu niet meer waagde aan te trekken, in de week ten minste niet. Aanvankelijk, toen Trezeken daar verbleef, liet hij nooit na 's morgens vroeg en 's avonds, als hij van zijn werk kwam, te schellen:

Hoe was het met zijn kind? En men liet hem binnen, en Idonia kwam bij geloopt, en hij mocht tot aan het bed van Trezeken gaan. Dat duurde slechts een drietal dagen: de overste zelf opende eens de poort:

‘Man, uwe dochter is een weinig beter; wij zouden u waarschuwen, moest er gevaar bestaan; gij begrijpt echter, dat wij al dit familiebezoek niet dulden kunnen. Het reglement verbiedt zulks. De zondagen en feestdagen zijn daartoe geschikt: in den namiddag - na de vespers - zult ge aanvaard worden.’

‘Ik dacht... een bijzonder geval... zij is zoo ziek...’ stotterde Gijelle.

‘Ja, dat is zij, dat zijn allen, die hier liggen, anders zouden ze in 't hospitaal niet zijn,’ antwoordde de non. Zij was reeds oud, klein, dik, met rosgesproete grauwe oogen zonder

uitdrukking, en die in haar geelgrijs aangezicht als in het vet gesteven stonden. Zij had eene groote schaar aan een stalen kettinkje aan hare lende hangen, siamoisen overmouwen en een blauw voorschoot aan, en hare handen waren op de kneukels zwart gegraveerd als bij iemand, die veel werkt.

‘En Idonia, mag ik haar niet zien?’

‘Nog veel minder,’ zei de non, ‘geloofd zij Jezus-Christus,’ en zonder gerucht viel de poort toe.

Gijelle torste zijn neergelegden zak weder op den schouder, en ging met een verkropt gemoed en logge stappen heen. De schemering omhulde hem; zijne klompen klepten op de kasseien van den weg.

Aan den hoek verbeidde hem eene verrassing en een troost:

‘Vader, vader, st! st!’ ging het op ingehouden toon in de nabijheid. De oude man was niet hardhoorig, hij bleef staan, hij keek rond: het was Idonia. Zij was tot in het riet aan den overkant neergedaald, zij wachtte hem af; zij wist, dat hij niet meer mocht binnenkomen. Hare oogen tintelden nog in het halfduister.

‘Ach God, ach God!’ zei Gijelle van louter blijdschap, ‘en moeder?’

‘Nog al goed, zult ge zondag komen, vader?’

‘Ja.’

‘Ik zal 't haar zeggen.’

Het riet ruischte als een zijden kleed: ‘Goên avond, vader.’

‘God zegene en beware u,’ lispte Gijelle, van ver eene beweging met de hand doende, als gaf hij haar een kruis.

En met zijn blijvenden kommer en zijne balsemende opbeuring, sloeg hij het landpad in, dat naar den Dooden Weg en zijn eenzaam huisje voerde.

Eenzaam mocht het er nu voorwaar heeten, en nietig was bijna de hoop het oude, betrekkelijk gelukkig leven te herbeginnen. Had hij zijn kleindochtertje nog maar bij zich gehad! Doch hij kon dat meisje niet beschermen tehuis. En ook, nu ze in 't klooster verbleef, kon ze ten minste hare moeder bestendig zien en spreken; het waren niet alle vreemde gezichten om Trezekens ziekbed.

Idonia was bij dage in de kantwerkschool, en arbeidde voor haar onderhoud; maar 's avonds en 's morgens had ze eens toegang in de groote

zaal. Neerzitten aan 't ledikant was haar verboden, verre van er te mogen waken; maar al was het niet mogelijk een woord in 't bijzonder te spreken, daar de dienstdoende zuster er altijd bij bleef staan, toch konden moeder en dochter malkaar eens in de oogen blikken, en treurig toelachen bij het afscheid.

Idonia had geene naargeestige gedachten; zij was zoo onervaren, zij hoopte op herstel, en in hare vrije stonden kon ze soms tusschen de andere arme, opgesloten, verwonderde kinderen, bij wie het levensvuur reeds door de strenge tucht van 't weezenhuis was gedempt, opspringen en schateren en dansen, met eene onweerstaanbare behoefte aan uitbundige beweging, te vergeefs pogend het een of ander meisje in hare onbesuisde vaart over het groot platgetrappeld erf mee te sleepen.

Alle dagen zagen zij nu elkander in 't geheim, Idonia tusschen 't riet, Gijelle op den oever staande, en wisselden eenige woorden over den wal. Dat was eene verkwikking voor Gijelle, een band, die hem nog aan zijne kinderen hechtte. Doch deze werd ook al spoedig verbroken. Op een avond loerde hij te vergeefs naar haar; hij stond en draalde tot de duister-

nis gansch gevallen, en alle hoop voor heden verzwonden was. Toen ging hij heen, het hart vol kommer, zou Trezeken slechter wezen? Hij had reeds de bel vast gehad om het te vragen, maar wist, dat de portierster niet opendeed, als zij door 't kijkgat in de klaarte van de lantaren aan de poort, bespied had, wie het was. Ook vreesde hij de nonnekens te belgen door wat aldaar toedringelijkheid werd geheeten, en aldus de ingesperde lievelingen nadeel te doen. Onderweg begreep hij het: iemand had hen afgeluisterd en verklikt.

Idonia moest in 't gesticht opgehouden zijn...

En aldus was het. Hij vernam het den zondag daarop. Gedurende heel de week had hij haar niet meer gezien. Nu zelfs aan het bed van Trezeken, waar zij met het vooruitzicht van een langer bezoek zitten mochten, konden zij niet daarover spreken; maar nood en liefde zijn listig en vindingrijk: Gijelle deed een vragend teeken met het hoofd en de oogen opwaarts. En bijna onmerkbaar schudde Idonia van neen.

De non stond er bij.

Behalve zijne dochter waren er maar twee

zieken in de zaal: eene oude, waterzuchtige vrouw, in het bed naast het raam, Trezeken, die in 't middenste ledikant lag, en een kramersmeisje, met een door het omslaan harer hondenkar overreden, vermorzeld been in 't ander; alle drie onder hetzelfde dik, wit katoenen behangsel, met het hoofd op een kaffen kussen, met een klein wit en blauw geruit overtrek, naar de klaarte gekeerd; het voeteneinde van het ééne bed het hoofdeinde van 't ander uitmakend, zoodat ze elkaar niet zien konden.

Trezeken sprak bijna niet, en zoodra Idonia de kinderen op het hof hoorde, sloop zij heen, met de zucht naar spel en afwisseling eigen aan hare jaren, nog voordat grootvader vertrok.

Toen 't uur van gaan verschenen was, boog Gijelle zich over het bed, haalde - naar hij meende onbemerkt door de bewakende zuster, doch door haar heel goed waargenomen en zwijgend toegestaan - eenige lekkernijen uit de tesh van den winterjas des burgemeesters: een zakje babbelaars (siroopklonten), een klippel (stuk) lekkerkoek, een pak chocolade - dit laatste van mevrouw Florisonne. Trezeken, hoe onbeholpen en 'gebold' zij ook nederlag, bezat nog kracht en vlugheid genoeg om het

tusschen hare peluw en haar kussen te bergen, van waar ze het later onder 't stroobed stak, dat niet dagelijks werd gekeerd.

Gijelle ging dan eens tot bij de waterzuchtige vrouw, en had voor haar ook een babbelaar of een spek (suikerklont): 'Hoe gaat het, zijt ge content?' terwijl de non reutelend kolen in de kachel goot, die, met een lange afleidingsbuis naar het plafond, in 't midden der zaal stond, of 't vuur opkoterde.

Deze ook had het gekregene weggestoken. 'Slecht,' zei ze, met een blik, die van tegenzin en machteloze gramschap getuigde, 'het voorgeborchte¹ der Hel,' en hij twijfelde, of zij op haar gezondheidstoestand of op 't klooster doelde.

Het kramersmeisje kreeg ook iets; zij kreunde eens en zeide enkel ja en neen op zijne vragen. Zij had grove trekken, en de sterke bruinroode kleur, die lucht en wind en regen op haar aangezicht hadden gelegd, was nog niet verbleekt onder de bestendige schaduw van haar bedvoorhang.

'Allo, goên avond,' zei Gijelle toen, weder

1 Voorstad. Hier: voorportaal.

bij Trezeken staande, als kon hij niet besluiten tot den aftocht; ‘houd u aan 't gras en tot zondag, indien onze Heer mij gezond laat.’

‘Of mij niet is komen halen,’ sprak Trezeken, met een glimlach van onderwerping en geduld, die de bitterheid van haar twijfel verzoette.

En Gijelle ging, met een laatsten afscheidsblik en een krop in de keel, die hem belette nog te spreken. Hij had dit nu altijd en moest haar zwijgend zegenen bij 't vertrek.

XV

Aldus had het eenige weken geduurd. De toestand scheen nu blijvend ingericht. Elke bekommernis voor een onmiddellijk gevaar was geweken; soms, als hij op zijn werk stond, luidde de klok een armenpoos; soms zag hij 's morgens vroeg of 's avonds laat - want hij ging toch voortdurend aan 't gesticht voorbij - een strookruis met een steen er op voor den gesloten ingang liggen. Hij schrikte niet, hij wist, dat men hem waarschuwen zou, moest er een toeval komen. Daar waren overigens zooveel inwoners: oude lieden, kreupelen, krankzinnigen, weeskinderen, landbouwers, die na gedane taak, aan eene betere tafel dan die der behoeftigen zittend, er van hunne schrale renten leefden. Een sterfgeval was in die menschelijke rommelkamer van het dorp geene zeld-

zaamheid. En indien Gijelle in het eerst van haar verblijf, en een tijd daarna, zich nog bestendig op eene slechte tijding hield voorbereid, nu was het niet meer aldus. Onvoorziens was Trezeken merkkelijk beter, en zelfs zoo goed geworden, dat ze soms kon opzitten; de eetlust nam toe, en met de levenskrachten kwam ook de moed en de altijd heropflikkerende hoop. ‘O indien het mogelijk ware!’ zei Gijelle in zich zelve, met de twee handen ineen en als smeekend om verhoor, naar den somberen hemel opziende, als hij op 't land stond. ‘Zou ze nog kunnen genezen?’ vroeg hij eens aan de dienstdoende zuster, die hem uitleidde.

‘Zoolang er leven is, is er hoop,’ antwoordde deze, eene vonnisvelling ontwijkend.

Hij had het aan Mietje gezegd, dat Trezeken misschien herstellen zou, en deze had hem moed ingesproken; hij wist, dat Trezeken nu verkloekenden wijn dronk en eieren kreeg en hij vermoedde wel, van waar het naar het hospitaal werd gezonden.

‘Niet klappen,’ vezelde hem eens Mauw, de halfverdraaide oude man, die 't paard oppaste, met opengetrokken oogen en op zijne borst slaande; ‘maar ik heb 't er naar toe

gedragen, 's avonds: eene heele mande vol, ik mag verzinken, indien het niet waar is.'

Ja, zij was braaf, madame Florisonne, zei Gijelle. Hoe dankbaar knikte hij haar dien avond door het venster toe!

Allerheiligen viel dit jaar op een woensdag. De vespers duren dien dag tot bij den avond, te lang voor het ongeduld van Gijelle. Hij had Idonia in de kerk gezien en wenschte met haar terug te keeren; maar zij moest in de rij der weeskinderen blijven, onder het streng bewakend oog van een nonneken, wat zelfs alle teekens onmogelijk maakte. En de oude man volgde haar, eerst in den dikken drom der uitstroomende geloovigen; eindelijk was hij vooraan, heel alleen, terwijl het meerendeel der mannen in de herbergen achterbleven, en de zwarte mantels der vrouwen zich hier en daar verspreidden langs de landwegen. Hij koos een smal dwarspad over 't hoog liggend akkerstuk, en was ook de eerste in 't hospitaal. Hij moest zich spoeden, voordat de schemering geheel inviel, die hem uit de ziekenzaal verdrijven zou.

Hij had zijne dochter een paar dagen te voren gezien; nu was hij hier nogmaals en

overmorgen, op St. Huibrechtsdag, en zondag mocht hij weerkomen: vier keeren op acht dagen, de week was goed!

En de beterschap ook hield vol: Trezeken had den ganschen namiddag opgezeten, zei ze, van zoodra zij hem ontwaarde; nu lag ze juist weder te bed. Hij kwam toe, wanneer het laatste tientje van den rozenkrans ten einde was: de drie kranken hadden heel den namiddag gebeden; Trezekens oogjes blonken ongemeen en hare wangen schenen rooder dan naar gewoonte. Zij voelde zich veel kloeker, zei ze, bijna levendig.

‘Vader, ik zal haast weder naar huis kunnen komen!’

En zij vroeg naar allerlei, waar ze sinds weken geen belang meer in gesteld had: werd zijn linnen wit naar huis gebracht van de waschvrouw? het vloertje zou er zeker uit zien, nu het niet meer geschuurd werd! en de ruiten - had hij ze eens afgewreven? vergat hij niet het uurwerk op te trekken? en de geit, gaf ze nog melk? en de konijnen? zaten de zeven kleintjes nog bij de moeder?... ach, nu moest hij de eerste opstaan; er was niemand om hem eene schaal (kop) koffie te maken, voordat hij

naar zijn werk ging!... 'Wacht maar tot ik weer ben!...'

Gijelle gaf bescheid op alles; maar hij dempte hare opgewektheid: 'Spreek niet zooveel, maak u niet ongerust, houd u stil, Treze.'

Idonia kwam binnen om goeden avond te wenschen. Moeder zat overeind en lachte, dat was zonderling en in lang niet gebeurd.

'Ik ga,' zei Gijelle, want de non trippelde, ongeduldig om hem uit te leiden. De nacht viel: paarswit glommen de katoenen gordijnen; en een laatste schijn van dagklaarte verlichtte nog op 't donker kussen het groot, geel, misnoegd gelaat der waterzuchtige vrouw. Het kramersmeisje zat bij de kachel, onbewegelijk, met het gekwetste been op een stoel uitgestrekt en eene sarge daarover: het was als eene zwarte schim, in wanhoopvol stilzwijgen hare verminking en vernielde toekomst bejammerend.

'Goên avond, vader,' zei treurig, bijna pruilend Idonia, die tot aan de poort niet mede mocht, en Trezeken zei ook: 'Goên avond, vader, tot weerziens, vader.' Hare stem steeds zoo dof, zoo zwak, dat men van dichtbij moest luisteren om hare woorden te vatten, was hel en duidelijk als van een gezonden mensch.

De poort was toegefallen. Gijelle vervolgde zijnen weg. Morgen was 't Allerzielendag: de doodsklok luidde op den verren toren voor de geloovige zieltjes. En bij de vroege duisternis, den versmachtenden nevelsluier, die de velden als in een lijklaken hult; de vuile wegen, de onvermijdbare plassen en modderpoelen; het windgeloei in de naakte, onzichtbare populierentakken boven het hoofd; bij al het akelige van 't seizoen, den dag en het uur galmen hare tonen zoo diep in 't gemoed van hen, die in den loop van 't jaar een overledene meer tellen, of - erger nog misschien - die er weldra eenen meer bij de lijst der dierbare verlorenen moeten voegen...

Wat drukte Gijelle toch zoo neder? Trezeken was immers beter... 'beter?' murmelde hij vragend, ondanks zich zelven met een slecht voorgevoel zijn eenzaam huisje openend.

XVI

Derde November: Sint-Huibrechtsdag. Dan gaat een ieder ter kerk, dan wordt het brood gewijd, waardoor het de kracht verkrijgt tegen de razernij der dolle honden te beschermen. Eertijds was het - evenals derde Meidag - de dag, waarop de dienstboden ingingen of voortgevraagd werden om in hun post te blijven; de dag waarop hunne naastbestaanden hen mochten komen 'vast eten', want op de hoeven werden waffels of pannenkoeken gebakken. Dit laatste gebeurt nog; maar het vast eten is uit het gebruik, sinds meiden en knechten te velde als in de steden bij de maand worden verhuurd. In het bebouwde dorp werkt men thans op die twee dagen, ten platten lande worden zij nog tot de rustdagen gerekend.

Geijlle was vroeg op gang naar de Sint-Hui-

brechtsmis, met een korst brood in den zak. Het was nog duister; het had gevrozen; zijnesta ppen klonken op den harden grond langs den Dooden Weg. De hemel schitterde; de maan, in 't oosten in haar laatste kwartier, heel dun, wees met hare scherpe punten naar het westen toe, en dicht bij haar zat een groote, stille ster, de grootste van heel het uitspansel: Venus, de morgenbode; koud was de lucht; een lichte mist scheen over de nauw te bespeuren grachten te zweven. Daar en ginder, in de verte, ontwaarde Gijelle een bewegend licht en hoorde hij het verdoofd gerucht van stemmen: lieden, die ook en met eene lantaren naar het dorp trokken.

Hij was nu zoodanig gewoon den omweg voorbij het hospitaal te maken, dat hij er aan kwam zonder het zelf te weten: Hier, tusschen 't struikgewas, schemerden de wallen, waar ijs op scheen te drijven; daar stond de hooge bouw, ginder de lange, lagere: het gasthuis, waar zijn Trezeken lag; alles in 't donker, geen raam van den muur te onderscheiden. Hij wist, dat bij de zieken 's nachts geen lampje brandde...

Hoe zou ze 't stellen?..

En terwijl hij, gansch verslonden in zijne gedachten aan haar, in dezelfde richting keek, strompelde hij over iets, juist voor de groote, gesloten ingangspoort: een steen, die een strookruis vasthield; de rijp glinsterde er op in den starrenschijn.

‘Weeral iemand dood!’

Indien 't met Trezeken slecht moest gaan, zou men hem waarschuwen, dit was hem uitdrukkelijk beloofd. Zou Idonia in de kerk wezen?

Hij stapte de treden van het kerkhof op: ‘Bim! bim! bim!’ luidde de klok, tot spoed aanmanend. De vensters, dof verlicht, teekenden hunne breedte en hun spitse bogen op de zwarte wanden af.

Daarbinnen was alles reeds bezet, en nog altijd stroomde de zwarte volksdrom met schoenengeslier en klompengerommel naar binnen. Gijelle bleef achteraan bij 't wijwatervat, waar een arme wat opschoof om hem op een der banken, voor de behoefligen bestemd, insgelijks een plaatsje in te ruimen. Daar ook heerschte de duisternis nog; voor en om zich heen zag hij al de donkere hoofden, met moeite onder de schaarsche hanglampen - aan roode blikwormen gelijk - te onderscheiden; hij zag ginder verre de

lichten ontsteken op 't hoogaltaar; hij ademde den duffen reuk der oude kerken bij morgenstond in: vervlogen wierookwalm; oude, onvatbare grafvermolming; vochtige beslotenheid; aanwezigheid van ruwlevende menschen; van turf, van verbrande bladeren en beestenketels, nog in de kleederen hangende; van onfrissche adems en snuif en leder, al te zamen eene hoogst onaangename lucht uitmakend voor degenen, wier zintuigen verfijnd zijn; maar wat Gijelle niet eenmaal gewaar werd en hem volstrekt niet hinderde.

In een boek lezen kon hij niet, ook zou het ter plaats, waar hij zat, uit hoofde der duisternis, onmogelijk geweest zijn. Hij bezat geen rozenkrans of had hem niet bij zich. Zeer godvruchtig mocht men hem niet noemen, althans hij had niet de gewoonte zijn geest door mystieke bespiegelingen boven het stoffelijke te verheffen, en aangeleerde gebeden prevelde hij zelden.

En dáár, ineengedrongen op zijn bankje, als weldadig bedwelmd of half ingedommeld, hoorde hij, zonder naar iets te luisteren of aan iets te denken, het gerucht der verplaatste stoelen, het neuzensnuiten, het niezen, het veelvuldig kuchen en hoesten, dat ten allen kant in de talrijke verzameling ontstond, en

eensklaps overheerscht werd door het schel geklank van een belleken..... Hij schoot op, hij liet zich op de knieën zakken, het orgel bromde achter hem, de mis begon.

Na het Evangelie verscheen er een lichtje op den kansel; hij zag het wit hemd van den onderpastoor schemeren; de stoelen werden met groot geschuif naar den predikant gekeerd, en deze opende een boek en sprak duidelijk en traag:

‘Er wordt verzocht een gebed voor Maria-Theresia Hernalsteen, liggende in lijke’, waarna hij zijn boek weer toeduwde en murmelend zei: ‘In den naam des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geests,’ en dan weder luider, zijn sermoen aanvangend: ‘Beminde Christenen,...’

Maar Gijelle hoorde dit alles zelfs niet: ‘Maria-Theresia Hernalsteen, liggende in lijke!’ zijn Trezeken! Hij zat als van de hand Gods gestagen, hij wist niet meer, waar hij was, noch wat er gebeurde; het scheen alsof heel de kerk draaide om hem heen; hij begreep later niet, hoe hij ter plaats was gebleven; hij kon niet zeggen, hoe hij eindelijk in den drom was heengegaan en aan de poort van 't hospitaal stond. Hij herinnerde zich, dat enkelen hem

hadden aangesproken onderweg: ‘Couragie, Gijelle...’ ‘O gij arme duts (stakkerd),’ maar wie het waren, en of hij had geantwoord, kon hij niet verzekeren.

Hij had Trezeken zien liggen in 't doodenhuisje: uitgerekt en zoo mager onder haar laken, dat het bed ledig scheen; met hare handjes op de borst gevouwen en een Christusbeeld er tusschen - hetzelfde dat aldaar voor al de dooden diende - met een wit mutsje, waarin bijna heel haar klein aangezichtje verborgen scheen; maar op hetwelk zijn vaderoog toch eene onheilspellende blauwgroene plek, juist boven den wenkbrauwboog, juist onder de schaduw der pijpjes, ontdekte...

En zijn verkropt gemoed, zijn gevoel van verongelijking had zich in klagend verwijt lucht gegeven:

Waarom had men hem niet geroepen? waarom had hij dat schrikkelijk nieuws, als de vreemdste mensch der wereld, van op den predikstoel moeten hooren?... En wat was dat voor eene vlek?

De non, die hem de doode toonde, zweeg onder die uitstorting van wee, nadat ze hem gezeid had, dat ze 't niet wist, dat moeder overste niet dáár was, en die vlek eene ‘dood-

neep' moest zijn. En nu kwam Idonia binnen en het wanhoopvol gejammer verdubbelde.

'Vader, ik heb het ook niet geweten!...' met haar voorschoot voor hare oogen en de schouders door snikken geschokt, 'men heeft het mij maar gisterenavond gezegd en mij hierheen gebracht!...'

'Zij is mij ontstolen, ontstolen!' kreet Gijelle, de hand, bij gebrek aan een plichtige, als in zelfkastijding, op zijn voorhoofd slaande.

XVII

Laure wist, dat haar man niet veel hield van ‘dat volk’, zooals hij hen noemde; maar het gold hier een bijzonder geval en zij vatte al haar moed te zamen:

‘Edmond,’ begon ze, ‘dat dochterken van Gijelle is dood... in 't armenhuis gestorven.’

Hij stond voor het klein vierkant spiegelken, dat, juist op de hoogte van zijn aangezicht berekend, naast de deur in de eetzaal hing, en schikte zijn das.

Hij antwoordde niet, aandachtig den knoop leggend.

‘Trezeken,’ hernam zij, een nieuwe beroeping op zijne belangstelling wagens.

‘Bah, bah!’ zei hij als verstrooid.

‘Zij wordt dezen namiddag om drie uren begraven; gij zult toch gaan zeker?’

Laure was nader gekomen, zij zag hem aan; hij had zich omgekeerd; eene uitdrukking van wrevelig ongeduld verscheen op zijn aangezicht. ‘Het is vergadering van den Gemeenteraad,’ sprak hij gewichtig, ‘onmogelijk, onmogelijk.’

‘Gij hebt mij vaak gezegd en er over geklaagd zelfs, dat de leden altijd te laat komen, dat gij immer naar den éénen of anderen wachten moet om de zitting te openen; het zal maar een half uurtje duren in de kerk, ze kunnen nu op hunne beurt eens geduld hebben.’

Zij had haar opgestoken ellebogen op zijn schouder gelegd en zag hem streelend aan. Die liefkoozing, zoo onweerstaanbaar anders, miste haar doel; hij ontweek haren arm en haren blik: ‘Neen, neen,’ sprak hij.

‘Eene begraafing heeft den voorrang op alles; het is uw plicht tegenover een ouden dienaar,’ hernam ze ernstig, misschien ook eenigszins gebelgd over hare nederlaag.

‘Ambtsplichten vooral, dat is mijne leus, ik ben de slaaf van mijne bediening,’ overdreef hij.

Wat hij zich eenmaal in het hoofd had gezet, was er niet uit te krijgen, dit wist ze reeds; zij dacht een oogenblik na; zij wilde

hem niet ergeren; zij bedwong een onaangenaam woord, dat op haar lippen kwam:

‘Welaan, dan zal ik zelve gaan,’ zei ze eenvoudig.

Aan het middagmaal was er geene spraak meer van.

Een weinig vóór drie uren luidde de klok, eenige haastige kloppen, en de lijkstoet kwam af. Trezeken werd door meisjes gedragen: de verschoten, bleekblauwe armenpelle (baarkleed), bezoedeld en met verdoofde gouden franjes omzet, de pelle der maagden, lag over de kist; de kroon - aan 't hospitaal door eene ongehuwde dorps-juffrouw bezet, en die bij alle ter aardebestellingen van aldaar overledene ongehuwden dienst deed, was haar, als zijnde wat men eene ‘stoppelweduwe’ of ‘haakweduwe’ noemt, smadelijk onttrokken.

Gijelle volgde het eerst met hangende armen en gebogen hoofd; dan kwamen een paar verwanten; enkele bewoners van het gesticht, waaronder twee of drie deftiger gekleed - personen van de beste tafel; eenige kapmantels, tusschen deze Idonia, herkenbaar aan haar voor 't aangezicht gehouden zakdoek; bejaarde mannen; een blinde, die geleid werd; een kreupele, met

witte wollen sokken in de klompen, en witte wollen wanten zonder vingerlingen, die dapper op zijne kruk achternahinkte.

Mevrouw Florisonne kwam juist tegelijkertijd met de baar, waarachter de nu dichtopeengedrongen schaar volgde, aan het kerkhek; en was het de achting, die zij door haar liefderijk gemoed inboezemde, of hare statigheid en de burgemeesterstitel, die haar omzweefde, althans de draagsters deden gelijktijdig eene merkbare beweging achteruit, als om haar doorgang te laten.

Doch zij bleef staan, eerbiedig gebogen; en zij gingen de trapjes op met den waggelenden last op hare schouders; Laure zag de bleeke pelle vooraan tusschen de donkere kleederen uitschemeren.

Aan de kerkdeur verschenen de koorknappen met de vanen en het kruis; allen, ook pastoor en koster, die nog maar aan den ingang waren, keerden, binnensmonds zingend, om.

De kist was op de schraag gesteld. Vier bruingele wassen kaarsjes werden aan de vier hoeken ontstoken: het ééne groot, de andere kleiner, één bijna uitgebrand. Het was eene 'begraaving van den arme'.

Laure had dit nog nooit gezien.

Na enkele korte ceremoniën werden de hoeken van het lijkkleed weer aan de handvatsels der berrie overgeslagen en, met de geestelijken vooraan, trok men buiten, langs hetgeen ter plaats de ‘achterste kerkdeur’ heet.

Mevrouw Florisonne bemerkte, dat een ieder volgde en deed het ook: de kruk van den manke sloeg een akelige doodenmarsch op den marmeren vloer, wat verder achter haar.

Niet zeer verwijderd van den uitgang gaapte het graf; daarnevens lag een hoopje mulle, als vette aarde van eene eigenaardige kleur, met uitstekende beendertjes en een ongekend voorwerp, bemodderd, en rond als een achterschedel, half er onder bedolven. De spade van den wachtenden grafmaker stak in het hoopje.

Gijelle stond aan den rand: zijn pruikachtig, dood haar werd door het windje opgelicht; hij keek strak voor zich; de hoeken van zijn mond waren omlaag getrokken; hij hield de pet in de twee gevouwen handen krampachtig op de knieën gedrukt, als iemand die zich geweld aandoet om niet uit te barsten; Idonia snikte hoorbaar onder haar rooden zakdoek. De bleeke zon scheen op het koperen kruis; de leelijke vanen klapperden op elkander.

Aan het pater noster knielde Laure neder, in 't midden der schamele groep, achteloos of de gele zavel op haar fluweelen mantel kleefde. De kreupele, op zijn kruk, en de grafmaker, met de hand op de spade, bleven alleen, benevens pastoor en koster, recht staan.

Het was de eerste maal, dat Laure eene teraardebestelling bijwoonde; in haar geboortestedeken gingen de dames tot aan 't graf niet mede en de lijkdiensten, waaraan zij deel had genomen, waren door zoovele ceremoniën vergezeld: knetterende kaarsen, kransen, wierookwalmen, orgeltonen, kerkgezing, prachtige kazuifels, zilveren franjes, wapperende standaarden en wat niet al! dat achter heel deze kundige tooneelschikking de opperste, aangrijpende plechtigheid veel van haar somber karakter verloor. Die begraving van den arme, die menschelijke delving, ontdaan van alle vertoon, zooals de kerk ze in hare versmading voor hare onbemiddelde geloofsgenooten heeft ingesteld, maakten een diepen indruk op Laure's vatbaar gemoed. En was het dát, of de tocht, die zoo snijdend naast dien hoogen muur om hare ooren floot? zij was heel bleek geworden, toen de eerste spade aarde met doffen slag op

't kisthout viel, terwijl zij als de anderen een kruis sloeg, en haar oog over de opstaande, misdeelde menigte - hare breedere en zusters voor God - liet waren...

Zij was reeds heen, toen de familieleden nog draalden en eindelijk rond Gijelle samenschoolden.

Hij vroeg hen mede en zij gingen allen - mannen en vrouwen - de eerste herberg op de plaats binnen. Waar kunnen zij ook elders heen in zulk geval, de verafwonende verwanten, die elkaar zelden zien en nog wat wenschen saam te blijven?

Jenever werd rondgediend, van andere dingen gesproken; maar Idonia trok vader alleen. Zij wist hoe moeder gestorven was; en in een hoek, onbemerkt, in den walm van den tabaksrook en het vermengd geraas der stemmen, waarop zij beiden geen acht sloegen, vertelde ze hem, wat de waterzuchtige vrouw haar - de waakzaamheid der non onthullend - had medegedeeld: op dienzelfden avond van Allerheiligen, nadat zij en vader weg waren, had moeder uit en in (onzamenhangend) gekout; de ziekenzuster was een laatste maal gekomen om waar te nemen; of alles in orde

was. 'Trezeken doolt,' had de vrouw gezegd, 'maseur, blijf hier dezen nacht.' Zij had geweigerd: men waakte slechts, als het op sterven aankwam en zoover was het niet.

'Laat ons ten minste licht.'

'Neen, de regel van 't huis verbiedt zulks.' En zij was heengegaan, Trezeken zacht vermanend, dat ze stil moest liggen. Het was pikdonker in de zaal met den neergelaten voorhang. Heel den nacht had Trezeken gewoeld, grollend geademd, daartusschen geroepen: 'Toe, toe, help mij, een slokje water!' vroeg ze altijd.

Hoe konden zij haar helpen, de ééne machteloos verlamd, de andere met een verbrijzeld been? en toen was het kramersmeisje beginnen te schreien, en had ze zulk geweld gedaan om op te geraken, dat haar bed kraakte. 'Het is eene schande, dat men een Christenmensch als een hond laat creveeren,' had de waterzuchtige vrouw gezegd.

Eindelijk was Trezeken gerust gevallen. Was ze dood? sliep ze? Hare gezellinnen wisten 't niet. Doch na eene poos sprak ze weder, zij scheen bij hare zinnen te zijn. 'Idonia,' had ze gezegd, en dan: 'Wie is hier indekamer?'

‘Wij, Trezeken.’

‘Geef mij water.’

‘Wij kunnen niet.’

Toen had ze gejammerd: ‘t Is dat ge niet wilt; ge wilt mij niet helpen, vader zal het doen,’ en ze riep: ‘vader!... vader!... vader!’ telkens luider.

‘Trezeken!’ herhaalde het kramersmeisje, snikkend, iedermaal zij ‘vader’ riep.

Met ontzetting hadden hare gezellinnen haar, brommend, in eene laatste krachtsinspanning, hooren opstaan: een bons op den grond, een gil en onverbroken stilte...

Toen het daglicht in de zaal schemerde, hadden zij Trezeken op den vloer zien liggen, onbewegelijk, met het aangezicht naar omlaag; de non was op het gewone uur binnengekomen, had hulp ingeroepen, en het lijk was naar 't doodenhuisje gedragen. Idonia had van moeders overlijden enkel 's avonds geweten!...

Waarom had ze dat alles aan vader verteld? Om haar eigen opgekropt hartje te ontlasten, niet berekenend welken slag zij hem toebrecht.

Hij kon dat tooneel uit zijn brein niet krijgen; hij had sedert geen woord meer gesproken: ‘Gijelle moet het herpakken, of hij zal de

wegen zijner dochter ingaan,' hadden de verwanten tot elkander gezeid.

En nu zat hij in zijn huisje, roerloos, zonder tranen, zonder klacht; zijn vuurtje brandde, de houtvlam flikkerde op; hij warmde zijne handen aan den gloed, en zijne tien opgengespreide vingers wierpen hunne vergroote schaduw, op en neer bewegend, over den muur, als waren 't klauwen, welke omzichtig pogingen aanwendden om ergens eene prooi eensklaps bepaald vast te grijpen...

De wind loeide daarbuiten in den abeelboom, met hooger en lager tonen, en hij leende het oor: het was als vernam hij een echo van het hopeloos, hulpeloos, laatste noodgeschrei van zijn stervend dochterken, dat te vergeefs: 'vader! vader!' geroepen had.

XVIII

Toen de burgemeester de eerste week na de gebeurtenis Gijelle betaalde, zei deze:

‘Mijnheer, er is drie frank te veel, ik heb immers twee dagen verlet gehad: één op St. Huibrechtsdag en één op de begrafenis.’

‘Houd het maar, het komt er niet op aan,’ sprak de burgemeester, die daar liefst niet van hoorde.

‘t Is onverdiend,’ antwoordde de werkman, en zijn toon klonk heel zonderling, ‘maar ik neem 't in dank,’ en langzaam streek hij het geld op.

Het was de eerste maal, sinds het ongeluk zijner dochter, dat hij iets boven zijn loon kreeg, en - als herinnerde hij het zich met bitterheid, of als ergerde het hem: ‘Drie frank, dat helpt huishouden, dat helpt de kinders

kweeken,' sprak hij grimmig en beduidenisvol.

Was het Gijelle, die dat zeggen dorst, Gijelle, zoo lijdzaam en nederig steeds? Zijn meester werd vuurrood en wendde hem zonder antwoorden den rug toe; maar zijn bloed bruisde van gramschap: 'stouterik!' dacht hij. Gelukkig, dat hij zich had ingehouden; anders zou hij zich door het vatten van, en weerwraak nemen over de zinspeling verraden, en schuldig verklaard hebben.

Gijelle leek dezelfde mensch niet meer: zijne pijp bleef in zijn vest steken, een ganschen dag onaangeroerd; hij was als een stokoude man geworden; zijn oog was dood als zijn haar; hij luisterde niet naar 't geen hem werd bevolen en opgelegd, of vergat het dadelijk; uit gewoonte kwam hij naar zijn werk en vertrok als eertijds, stipt op het uur; maar hij verrichtte schier niets meer, hij scheen geheel verdwaasd. Hij droeg geen konijneneten meer mede, hij had er geen meer noodig: al zijne konijnen waren gestolen in den nacht, die op Trezekens begraafing volgde; hij had het kot met verbrijzeld slot open gevonden. En die nieuwe stoffelijke ramp, bij de grootere, zedelijke gevoegd, hadden hem den genadeslag gegeven; hij over-

woog dat nu bestendig: zijne schoone moeder met al de jongskens! en hier twee en ginder nog drie vette, en dan de zeven, die ook reeds veilbaar waren, heel zijn konijnenschat! Eén enkel denkbeeld kon zijn spijt verdrijven en bespottelijk doen vinden zelfs, maar het was omdat het door zijne vlijmende pijnlijkheid de bovenhand over alles nam: Trezeken, alleen in het duister, zonder hulp, zonder toespraak gestorven! en daaraan knoopte zich nog een andere gedachte, die er mede samenhing: Itonia, die hij meteen verloren had!

‘Gijelle is het fijnste kwijt,’ zei Mauw, de koetsier, die zelf maar een weinig beter dan half idioot was, eens tot Mietje, en deze vond de bemerking zoo kluchtig, dat ze ongeloovig in een lach schoot.

‘Wat zou hij! Gijelle vindt het gemakkelijker van zich aan den lichten (arbeid) te houden; hij riskeert niet, hij wordt toch voluit zijn daghuur betaald.’ Sedert zijn bewimpeld verwijt aan mijnheer Florisonne was de meid belast met de wekelijksche betaling; zijn meester richtte het woord niet meer tot hem, al gedoogde hij hem nog op het hof als het oud paard, dat geen dienst meer kon doen.

Laure was sedert een drietal weken in Brussel bij eene vriendin.

Mietje vond Gijelle's afgetrokkenheid koddig: zij schaterde van ruw genoeg, als hij zoo het een of ander gansch verkeerd deed, en van uit haar schotelhuisvenster sloeg ze hem gade, wanneer hij naar het land ging.

‘Waar *staat* Gijelle nu?’ vroeg ze soms aan Mauw, in plaats van: ‘wat doet hij nu, of aan wat is hij bezig?’

En toen schokten beiden van de geestigheid der booze zet.

Inderdaad, Gijelle stond daar meest altijd, op de eene plaats of de andere, op zijn spade geleund, en blikte in 't ijdele, of keek over de haag zonder iets te zien, in sombere bespiegelingen verdiept....

En de twee andere huurlingen lachten, lachten, omdat hij bepaald ‘het fijnste kwijt was’, en ook uit leedvermaak, omdat hun meester nu betalen moest voor werk, dat niet gedaan werd....

Het kwam Mietje insgelijks ter oor, dat Gijelle soms aan de poort van 't hospitaal bleef staan, en er eenige malen heen en weer voorbij drentelde, en naar binnen door de sple-

ten of 't sleutelgat gluurde, voordat hij zijnen weg vervolgde; en als zij die gekke handelwijze met den dood van Trezeken in verband bracht, werd haar gemoed toch nog geroerd en zeide zij meewarig:

‘Die sukkelaar!’

Op een morgen was hij op zijn post niet verschenen, en dra vernam zij er de oorzaak van door den man uit het armenhuis, die de straat veegde: Gijelle had er aan de bel getrokken, hij had gezegd, dat hij de zieken kwam oppassen, hun water geven en een lichtje ontsteken 's nachts; dat er geene wakers waren bij de stervenden en dat hij waken zou. Zijn spraak was belemmerd, zijn oog stond zoo wild, dat men, uit vrees voor een ongeluk, er hem gehouden en opgesloten had. Mietje vertelde het aan madame, die denzelfden dag van hare reis, bloeiender dan ooit, met het geschitter, het gedruisch, het leven, de vermaken en de afwisseling eener groote stad versch in 't geheugen, was weergekeerd; die gelukkig en blij als een kind den huiselijken welstand, de liefde van haren echtgenoot, hare gewoonten en bezigheden terugvond. Zij luisterde wel en beklagde hem eens: ‘Arme man!’ maar

hare belangstelling in Gijelle sproot uit geene oude genegenheid voort, en was telkens door de stroeve koelzinnigheid van hem, die het verleden kende, gedempt; haar gevoel van plichtsbesef te zijnen opzichte werd niet gedeeld door dengene, die zijn natuurlijke beschermer was en zeker wist, in hoever hij slechts bescherming verdiende; zoodat heel dit verhaal haar, die zich op het oogenblik de gelukkigste der vrouwen noemde, niet diep ontroerde en weldra uit het geheugen verzwond.

En evenals de toegevallen poort van 't hospitaal Gijelle uit alle verkeer met de samenleving gesloten had, zoo viel ook de gordijn der onverschilligheid voor haar gemoed, hem allengs uit hare deelneming bannend.

XIX

Gijelle scheen door droefgeestigheid of eene kwijnziekte aangetast, daarom werd hij in de ziekenzaal der mannen gehuisvest. Idonia kreeg hij weinig te zien, beziggehouden als zij werd in de kantwerkschool. En naarmate zijne inderdaad gekrenkte gezondheid een weinig herstelde, en de wrenen uit zijn handen verdwenen, ontwikkelde de bitterheid in zijn gemoed; een zeldzame glans lag bijwijlen in zijn oog, was het de waanzin of de wrevel? Hij balde soms de vuist, binnensmonds een onzichtbaren vijand vervloekend. Moest hij daarom heel zijn leven gewerkt en geschrapt hebben om, geknakt en kinderloos, in 't armhuis te eindigen? Wat hem het meest berouwde, was zijne vroegere vlijtigheid, die onopgemerkt en onbeloond was gebleven. En hij vertelde het aan de behoef-

tigen, aan de zieken om zich heen, hoe menige daghuur hij aan zijnen meester had ontspaard: huisschilder, metsersdiener, timmerman, opzichter, hovenier op 't land, slaaf in huis, hij was er alles geweest. En nu in zijne zinsverbijstering en zijn wrok ergerde hem dat heimelijk; had hij zijn eigen werk kunnen vernietigen: de boomen doen verdonderen, die hij geplant had; de muren omschoppen, voor welke hij de mortel had aangebracht; de zetplanten en de tuinstokken uitrukken, die hij met zooveel zorg had opgeleid en saamgevoegd, hij zou het met wraakgenot volbracht hebben.

Soms zat hij te jammeren over den dood zijner vrouw, den dood zijner drie eerstgestorven dochters, den dood van Trezeken, als ware dat alles één en dezelfde ramp. Daartusschen sprak hij dubbelzinnige woorden: 'De schelm, die mijn Trezeken in 't graf gelegd heeft,' bromde hij soms, een ongenoemde betichtend. En wanneer men hem uitvroeg en iets meer bepaalds wilde weten, zei hij:

'Mondeken toe is goed advies. God zal hem vinden!'

'Wien, Gijelle?' Met dit laatste kon hij toch den burgemeester niet bedoelen.

Maar Gijelle bleef stom op dit punt, hetzij uit gewoonte van stilzwijgendheid, of omdat er hem een vroeger bevel toe dwong.

‘Dat hij nog eens onder mijne oogen kome!’ en hij hief den arm op, als om te slaan en kneep grimmig de lippen dicht; dan werden zijne woorden onsamenhangend en dwaalden zijne blikken weg.

Het gesticht van Vroden, of liever al die vereenigde gestichten hingen van de gemeente af; de burgemeester was er eigenlijk het opperhoofd van; maar sedert onheugelijke tijden werd het werkelijk bestuur door de opvolgende pastoors der parochie waargenomen. Burgemeester Florisonne deed als zijne voorzaten, hij stelde er nooit den voet; de Raad keurde de hem onderworpen jaarlijksche rekeningen goed en noch hij, noch een der leden zou het ooit gewaagd hebben eene enkele opmerking te maken. Het was dus niet waarschijnlijk, dat hij er nog zijn voormaligen werkman ontmoeten zou; maar het toeval is grillig en de gelegenheid bood zich daartoe aan.

Het was in den zomer. Er had eene landbouwtentoonstelling plaats in 't dorp; de heeren van de Landbouw-commissie kwamen ze zien

en, wat nog nooit was gebeurd, sinds Vroden Vroden was, aan de opening vereerde de minister ze met zijne tegenwoordigheid. Heel het dorp was in feest. Hij deed zijne intrede als een koning, en bezocht ook het hospitaal en deszelfs aanhoorigheden. De burgemeester vergezelde hem. Dat was eene gebeurtenis voor al die arme opgeslotenen! Een triomfboog stond opgericht, de gevels waren met kransen behangen. En de minister deed de ronde met de bescheiden-fiere, glimlachende overste en den voor hem aan alle deuren buigenden burgemeester; deze overgelukkig in het trotsche, heugelijke bewustzijn, dat de hooge magistraat te zijnen huize was afgestapt en er overnachten zou. De minister was een minzaam man, die ieders gunst trachtte te winnen. Richard, in vacantie, was zelfs niet door hem over 't hoofd gezien en - wellicht uit een gevoel van hoffelijkheid jegens de gastvrouw - bij dit bezoek medegevraagd.

In de ziekenzaal was hij - Richard - het dan ook, die aldra Gijelle in 't oog kreeg en, het bijzijn der voorname personaadje vergetend, naar den ouden man liep.

‘O Gijelle, gij hier, Gijelle!’ en hij drukte

zijn voormaligen speelkameraad - want hij was het wel geweest - als een brave knaap, die nog geen juist begrip van het verschil der standen heeft, en het ongeluk van anderen tevens als iets zeer natuurlijks aanziet - hartelijk en opgetogen de hand.

De minister was overigens ook nabijgekomen; hij had een liefvalligen knik tot elk der liggende, zittende of staande zieken gericht, en nu was het de beurt van Gijelle, dien hij uitverkoren had om aan te spreken. En de burgemeester, door 't voorbeeld van zijn overste in rang medegesleept, klopte zijn vroegeren dienaar op den schouder en reikte hem een paar sigaren. En Gijelle zag hem aan, strak en dwaas eerst, of hij hem niet herkende, dan ontspanden zich zijne trekken en hij nam de gift aan. Waar was zijne gramschap, zijne veete? Een blijde glimlach kwam over zijn gelaat: 'Mijnheere!' zei hij, al 't overige vergetend op dit oogenblik.

En de burgemeester, insgelijks ontroerd, sprak plechtig en als een weldoener tot den minister:

'Een brave man, een toonbeeld van eerlijkheid, een man, die langen tijd in mijne familie tot aller voldoening heeft gearbeid.'

‘Ja,’ zei Gijelle, ‘meer dan veertig jaren, zonder dat er ooit een woord contrarie is geweest.’

Zijne oogjes blonken, zijne lippen trilden van zalige aandoening. Welke toovermacht oefent dan toch de hooggeplaatste over de mindere uit? Hoe zwaar weegt wel de lof des meesters, dat hij volstaat om, ten rechten tijde uitgebracht, wel is waar vluchtig, doch werkelijk voor eene misdaad en voor jaren van ongerechtigheid te vergoeden!

Gijelle voelde zich groeien van fiere vreugd! Hij had nog nooit zooveel waardeering gevon-Hij keek naar die twee groote kruisen en dat gekleurd lint, dat schuins over de borst van den minister lag; en het was, alsof er iets van hun glans en hun geschitter tot op hem weerstraalde; en in afwachting, dat al zijne oude grieven tegen den burgemeester, misschien verdubbeld, in zijn verzwakt brein zouden heropstaan, sprak hij: ‘Ik heb hem gekend, toen hij maar zóó hoog was en nu is hij burgemeester!’ De twee ambtenaren hadden hem reeds met een laatste knikje den rug toegewend; en haastig, opdat ze 't nog hooren zouden, niet vindingrijk maar oprecht verlan-

gend iets aangenaams te zeggen, met den vinger zijn ouden meester aanduidend, voegde hij er bij tot degenen, die naast hem stonden: ‘ja, burgemeester en het is er geen dwaze, ge moogt er zeker van zijn, het is er geen dwaze!’

Op het binnenhof waren al de meisjes van het weezenhuis in twee rijen gerangschikt, met gelijke bruine katoenen kleedjes aan en een wit katoenen doek over de borst gevouwen. Al die jonge hoofden waren neergebogen... neen neergebukt.... beter gezegd neergedrukt; want zij waren het wel inderdaad onder de dempende tucht van 't gesticht, die den wasdom hindert en het brein verengt. Op de uiteinden, aan elken kant, bevonden zich de nonnekens, in zedige houding met stille blijmoedigheid.

Een kind kwam vooraan uit de rij, een zeer jong meisje; zij hield een papier in de hand, en met de vrijpostigheid der onschuld las ze luid een welkomstgroet af, door den onderwijzer opgesteld. Hare stem had dien aangeleerden, gemaakten toon, waarmede kinderen gewoon zijn fabels op te zeggen. Tot aan het slot bleef ze zich zelve beheerschen; maar na

het laatste woord scheen ze bewust, dat er oorzaak tot verlegenheid bestond, dáár alleen op den koer, nevens die twee groote heeren, met aller blikken op zich. Zij werd zeer rood, keek den minister bijna angstig aan, hare lippen sidderden, en, niet meer wetend, wat ze deed, stak ze hem het papier toe, dat hij vriendelijk vastgreep.

‘*Quels yeux!*’ sprak hij bewonderend tot den burgemeester gericht.

‘*Magnifiques!*’ antwoordde deze. En hij was zonderling ontroerd: er lag iets in die oogen, in die houding, in den vorm van dat gelaat, in heel de gestalte van het meisje, dat hem aan verre gelijkenissen met, hij wist niet welke verloren dierbaren uit zijne vroegere omgeving denken deed...

Idonia was weggelopen; zij stond reeds weder in de rij. Richard herkende haar en zij moest hem herkennen, want zij lachten elkander aan en wisselden een vluchtigen blik, die van verstandhouding, van kameraadschap en gemeenschappelijke herinnering sprak.

‘Wie is dat meisje, welk het gedicht heeft afgelezen?’ kon mijnheer Florisonne niet nala-

ten aan de portierster te vragen, terwijl hij den minister door de wijd opengehouden poort op de hielen volgde.

Richard liet haar den tijd niet om te antwoorden: ‘Het is Idonia, Idonia van Gijelle's,’ zeide hij toeschietelijk.

XX

De tijd verliep. De vacantie van Richard werd thans in Blankenberghe met zijne tante doorgebracht. Den zomer daarop deed hij eene reis in Zwitserland in gezelschap van zijnen oom.

Laure bleef alleen op het dorp. Het was de eerste maal, dat zij er de processie van Halfoogst (15 Augustus) zag. Wat haar het meest trof tusschen al die witte gewaden en gekleurde linten en bloemenkransen en beelden en banieren, dat waren de weeskinderen van 't gesticht. Allen in hunne schamele uniform: het bruine kleed, den witten borstdoek met den dikken witten sluier, die hen aan de oogen der menigte onttrok, als hoefden zij als zoovele misdadigers hun jong gezichtje te verbergen. Medelijden ontstond in haar voor die leventjes zonder vreugd, die toekomst zonder hoop en, door eene aan-

eenschakeling van bespiegelingen, dacht ze met weemoed aan Idonia, aan Trezeken, aan Gijelle. Die kleine, welke zij eens in haar huisje had gezien, die haar dat kantje had getoond, die beloofde eene schoone, kloeke buitendeerne te zullen worden, was daar nu bij onder die verootmoedigde meisjes... Haar blik, zeer scherp, trachtte ze van de anderen te onderscheiden; maar die voorbijtrekkende hoofden waren allen gelijk onder het witte floers, al stak het eene wat hooger dan het andere uit... En in eens voelde Laure eene verantwoordelijkheid in zich: de verantwoordelijkheid van dengene, die zijn evenmensch in gevaar ziet, dien schielijken, machtigen, onberedeneerden, edelen drang, die den drenkeling achterna doet springen, die den arm bestuurt, welke een kind, desnoods met eigen levensgevaar, van voor een aansnellenden trein wegtrekt.

Zij zag de rijen deelnemenden aan den ommegang voorbij zweven, wierook walmen, vaandels wapperen, zonder dat haar blik zich nog op iets vestigde; zij hoorde de muziek spelen, de kerkgezangen, en in de achterhoede het geronk der biddende menigte, maar luisterde niet... haar besluit was genomen: zij zou Idonia

eene hulprijke hand reiken... Wat haar hiertoe voorbereid had, was hetgeen zij in den vroegen morgen door Mietje had vernomen:

Gijelle was 'kwaad zot' geworden, hij was met de handboeien aan uit het armenhuis weggevoerd naar Brugge; hij sprak van niets anders dan doodslaan en doodsteken en 'rekken als een konijn' en, 'kelen als een varken'.... hij had een mes bemachtigd, dat hij rondzwaaide en men had alle moeite gehad om hem te ontwapenen. En Mietje had gelachen, terwijl ze 't vertelde, als ware 't iets grappigs geweest...

'Arme Gijelle!' Wat was het toch, dat hij misdreven had? wat wroeging kwelde hem? wat was de oorzaak van den afkeer, dien Edmond hem toedroeg?... Dit had zich Laure nogmaals afgevraagd, nu het toeval haar weder aan hem deed denken.

'Laat uwe rechterhand niet weten, wat uwe linker geeft.'

Het was niet alleen om aan dit gebod te gehoorzamen, dat zij haar ontwerp geheim hield voor haar thans weergekeerden echtgenoot. Neen, maar zij vreesde zijn wrok tegen 'dat volk' herop te wekken; zij vreesde zijne wel-

willende en toch door spotternij gekruide blaam, als het hare armen gold; de opmerkingen over haar romantisch kopje, de waarschuwing tegen uitbuiting. Met koortsige haast overlegde zij haar plan, nam hare eerste schikkingen en zoodra de burgemeester voor een halven dag afwezig was, begaf zij zich naar de pastorie.

Hun gewone omgang met het geestelijk hoofd der gemeente beperkte zich tot een wederzijdsch nieuwjaarsbezoek en geestelijk geldopeischen. Hare komst was dus iets zeldzaams.

Zij zat en wachtte in de spreekplaats, met de witgekalkte muren, met den Christus op den schoorsteen, den zuiveren maar 'vergronden' (die niet meer rood te krijgen is) tichelvloer en het grauw geworden zand in kronkelingen rond de vierkante tafel geveegd. Ongezellig en ongastvrij zag alles er uit; ondanks het warme weder onderging men er een indruk van koude, die veel meer in de verbeelding dan in de werkelijkheid bestond.

Na geruimen tijd daar gezeten te hebben in de diepste stilte, als heerschte er geen leven in die woning, hoorde zij eene verre deur kraken, een stap in de gang, een zelfvertrouwend 'kuimen' (hm! hm!) en het gewichtig snuiten

van een neus. En nu kraakte ook de naaste deur en de pastoor verscheen voor haar: groot, beenderig, met eene zwarte kalot van den vorm eens eikelnapjes op het hoofd, en een groen geworden, tot huisdracht vervallen toog aan; plomp beleefd, boer gebleven, ondanks zijn proeftijd in 't seminarie en de priesterlijke zalving.

Hij kuchte en zij ook kuchte eens, en ging weder zitten op haar stoel, dien ze geen haarbreed uit de rij langsheen den wand had verschoven.

Laure kwam met haar voorstel uit, en hij luisterde aandachtig als in de biecht: er was een meisje in het weezenhuis, het kleinkind huns voormaligen hoveniers; zij wenschte iets voor haar te doen; zij had reeds met de dochtertjes Suttermans gesproken, mutsenmaaksters en fijngoedwasscheressen, om er het meisje in de leer te zenden; zij zou het onderricht betalen; op deze wijze hoopte zij de meid een onafhankelijk bestaan te verschaffen.

Onderbroken worden kan ergerlijk zijn, maar te veel en te lange oplettendheid bij den toehoorder maakt verlegen. De pastoor sprak niet, hij keek voor zich; zij wist niet, hoe hij haar

plan beoordeelde, maar altijd zeker wekte het geene geestdrift, en hare edelmoedige daad geene bewondering op.

‘Welnu, mijnheer de pastoor, wat dunkt u?’ vroeg ze, bijna vernederd door dat gerecht stilzwijgen.

‘Madame Florisonne,’ zei hij, ‘ik moet dat eens met de moeder van het gesticht overleggen; voor 't oogenblik kan ik dat noch goednoch afkeuren; met eenige dagen zal ik zelf de eer hebben mijnheer den burgemeester bescheid daarover te geven.’

Laure was gansch van streek gebracht: wat lag er toch hinderlijks in haar aanbod om zooveel koelheid te verrechtvaardigen? Als de pastoor om den Sint-Pieterspenning kwam - wat nog onlangs was geschied - aanvaardde hij zoo gereedelijk daarenboven een glas wijn en vlotte het gesprek. Zij voelde zich door iets vijandelijks omgeven, en moest het toch over haar hart krijgen om eene bekentenis te doen:

‘Neen, neen, niet in mijn huis,’ en zij glimlachte verlegen, als gold het iets ongeoorloofds: zij zag niet gaarne haar man met hare weldaden gemoeid, hij had ook reeds zoo-

veel in 't hoofd. Zij zelve zou terugkomen over eenige dagen.

De pastoor had het haar lastig gemaakt: sarrend naar ouderdom, naam, voornaam en vroegere woonplaats van dat meisje gevraagd, als wist hij volstrekt niet, van wie er sprake was. Dat uitpluizen scheen uit een soort van kwaden wil, eerder dan uit noodzakelijkheid voort te spruiten, en mevrouw Florisonne vertrok, onbepaald misnoegd. Keelruimend en met galmenden stap leidde haar de pastoor tot aan de voordeur.

Zij ging terug op den gestelden dag. De priester kwam bij; zij zaten neder. En nu was zij het, die zonder onderbreken luisterde:

Onmogelijk, haar voorstel kon niet in aanmerking komen. Idonia - nu noemde hij het meisje bij haar naam - was reeds geruimen tijd tot last der gemeente geweest, haar grootvader, elders in een krankzinnigenhuis opgesloten, was het nog; tot dusverre had ze weinig of niets verdiend, de kanten trokken niet; doch nu had moeder-overste eene andere bezigheid voor haar uitgezocht; zij hielp in huis, maakte de bedden op, bezorgde de wasch; het was een groote, kloeke meid, eene aanwinst voor

het gesticht; zij kon er niet meer gemist worden.

Er borrelde iets van verontwaardiging in Laure's rechtschappen gemoed tegen eene dergelijke berekening op. 'Mijnheer de pastoor,' vroeg ze, zich geweld aandoende om mild gestemd te schijnen, 'sedert wanneer zijn de liefdadige instellingen zoo ver van hun doel afgedwaald, dat degenen, die er in opgenomen zijn, geven moeten in stede van te krijgen?'

'Het is laten en leenen,' sprak hij, 'ons weezenhuis onderhoud al zijne kostgangers; maar deze, welke kracht en gezondheid bezitten, moeten arbeiden voor het gemeenebest.'

'Het oogwit der stichting is niet de kinderen dáár te houden als lijfeigenen,' zei ze, 'maar wel hun, zoo spoedig mogelijk, de middelen te verschaffen om een onafhankelijk bestaan te vinden.'

'Onafhankelijk, onafhankelijk,' preutelde hij, hoofdschuddend, en hij legde haar uit, hoe Satan waakt over zijne prooi, hoe licht een meisje, stil en godvruchtig opgebracht, zich in den doolhof der wereldsche vermaken begeeft; hij sprak van slechte kennissen, van verkeereren, van trouwen zelfs... misschien.

'Welaan,' sprak Laure, 'ware dat laatste

niet beter voor haar dan als leekzuster, zonder de roeping daartoe, in een klooster te blijven?’

Hij schudde het hoofd: het gesticht was niet rijk genoeg om een weesje gedurende een jaar of meer te onderhouden, terwijl deze in staat gesteld wordt een ‘stiel’ (beroep) te leeren. Zij, madame Florisonne, betaalde het leergeld wel, maar de inwoning en den kost, wie zou die uitgaven bestrijden?

Laure stond bijna als eene misdadige onder dien stortvloed van drogredeenen, welke de geestelijke uitbracht op een toon van verwijt. Zij deed een stap naar de deur: de lucht benauwde haar hier, zij wenschte weg te komen. Hij geloofde, dat zij overtuigd of overwonnen was. Hij zeide zalvend, dat ze gerust mocht henengaan, dat haar inzicht goed was geweest en hij haar kon verzekeren, dat hare verdiensten dezelfde waren, juist dezelfde, als had hare weldaad een uitwewersel gehad.

‘Mijne verdiensten!’ antwoordde zij hoogrood; ‘mijnheer de pastoor, er is hier geene quaestie van verdiensten, het geldt het levenslange geluk of ongeluk van een arm weesje, dat niets voor zich zelf kan doen.’

En zij vertrok, ontmoedigd door deze neder-

laag; gekrenkt in haar gevoel van menschlievendheid; vol weerzin voor dien pastoor en die overste. Maar hinderpalen schrikten haar niet af, integendeel, zij prikkelden hare werkzaamheid, zij wekten haren strijdlust op. Wel hoe, wel hoe? vroeg zij zich nog dienzelfden avond af, zou zij het daarop zien? eene bagatel, dat te betalen kostgeld! zou zij voor eenige honderden franken hare hand van dat kind doen! Neen, neen, en met gloeiende wang en schitterend oog en rasse schreden, ging ze ten derden male den pastoor vinden - des avonds, terwijl haar man in het koffiehuis was - en zei ze hem, vastberaden en beslist, dat zij zich het meisje aantrok, en leer- en kostgeld en alles betalen zou.

Hij stond gansch verbluft. Wellicht vreesde hij den burgemeester en diens tusschenkomst; wellicht gevoelde hij de oppermacht van haren wil den zijnen beheerschen, althans hij stemde toe, en een paar dagen later was Idonia - een gelukkig uit zijne kooi bevrijd vogeltje - bij de gezusters, de kwezelkens Sutterman, zooals men hen noemde, als leerlinge in het mutsenmaken en fijngoedwasschen, besteed en gehuisvest.

XXI

Idonia was het er aldra gewoon. Zij ontlook als eene plant, die uit de belommering in de volle zon wordt gezet. De dochters Sutterman leefden met haar ouden vader. Zelfen reeds bejaard en godvreezend, waren zij minder dweepzuchtig dan de anderen van haar slag. Haar bedrijf dwong haar tot een bestendigen omgang met alle soorten van menschen, en haar karakter had hierdoor eene vriendelijke gezelligheid verkregen. Het huis was dan ook een gezochte verzamelpplaats voor meisjes en vrouwen uit de buurt, die tijd tot keuvelen hadden. De kwezeltjes van Vroden-buiten gingen er zich des zondags na de vroegmis ontнуchteren, wanneer ze gecommuniceerd hadden. Het was een gedurig gaan en komen voor het brengen en 't halen van het waschgoed. Het was

er warm in de kamer achter den winkel, waar het zoo frisch naar 't blanke linnen rook, als de baafmisregens kletsten, en de wind snerpend door de ontbladerde boomen op de marktplaats froot; want het huis stond op de marktplaats.

Alles scheen nieuw aan Idonia, die in volkomen veldelijke eenzaamheid was groot gebracht, en sedert lang tusschen de hooge muren van een gesticht opgesloten zat: de wagens, die op den steenweg voorbijreden, de voetgangers en de spelende kinderen, als de school gedaan was. Van uit den winkel kon ze de kerk zien, en op 't uurwerk van den toren kijken, hoe laat het was. Maar op de marktdagen werd het een waar genot: al die boerinnen, in een 'hulleken' (groepje) verzameld nevens hare botermannen, en de 'kutsers' (koopmans) er tusschen te zien, de waren onderzoekend, van de 'stullen' (klompen boter) proevend, bieden, wegdrentelen en terugkeeren onder kout en gelach.

Ook binnenshuis was ze gelukkig: de drie zusters waren braaf voor haar, en wijdden haar in de geheimenissen harer verachterde, landelijke kunst in. Dat zestienjarig meisje, in ontluikenden bloei, was als een element van ver-

jonging, verfrissching en vernieuwden smaak in hun winkel en hunne manier van werken, die zij zelve eenigszins, en sommige rijke boerendochters wel wat heel ouderwets begonnen te vinden; en Ka, de jongste, de phenix van de drie, die al de schoonste - eertijds geprezen, nu helaas! minder gewaardeerde - hoofdtooisels opdeed, vertrouwde aan hare zusters, in 't geheim om geen hoogmoed bij Idonia te wekken, dat deze heel zeker na korten tijd in handigheid hare meesteres evenaren zou.

Zij was dus eene goede aanwinst. Groot en kloek, had ze in 't gesticht haar stap moeten verzachten, haar luiden spraaktoon leeren dempen. Zij hield het hoofd gebogen, de kap over 't aangezicht getrokken in de mis. Maar te huis was ze luidruchtiger, de ingeboren levendigheid nam weder de bovenhand; en als ze aan de strijktafel stond, wie kon het helpen, dat hare wangen gloeiden en hare oogen schitterden met al den glans der jeugd? Soms mocht ze omtrent valavond in enkele huizen zelve het waschgoed dragen, en den zaterdag altijd bij madame Florisonne. Zij wist wat deze voor haar deed, doch dorst hare erkentelijkheid niet uitdrukken. Telkens werd ze nochtans in de woonkamer

binnengeleid. Laure kon hare blikken niet afslaan van dat meisje, aan hetwelk zij zich hechtte met al de voorliefde, die de weldoener aan een waardigen beschermeling toedraagt.

In het begin bleek Idonia wat verlegen: met overijlde, maar lichte handeling legde zij het wolkig wit goed van madame en de stijve, sierlijk gevouwen hemden van mijnheer op de tafel, en streek het getelde geld met een ‘danke’ op.

‘Zijt gij tevreden, Idonia?’

‘Heel tevreden, madame.’

‘Ha, dat doet mij genoegen!’ daarbij bleef het.

Idonia stond en treuzelde, niet wetend, hoe zij afscheid nemen moest. Dan kwam mevrouw Florisonne haar ter hulp: ‘Zoo, nu, Idonia, dat het wel ga!’

‘Ja, madame,’ en zij haastte zich heen, vergezeld van het eigenaardig gekraak van haar snel opgenomen, tegen den deurpost aangestooten korf.

Wie liefheeft keurt alles goed: dit ‘ja madame’ in stede van eene groete des vaarwels, had in zijne onbedreven naiefheid iets verrukkelijks voor Laure: ‘Ja, madame,’ herhaalde zij glimlachend bij zich zelve, op den klank-

rijken, opgeruimden toon van Idonia's stemme.

En Laure verblijdde zich over haar liefdadig werk.

Ook de meisjes Sutterman prezen hare kostgangster. Weldra werd het kind ook spraakzamer in de heerenwoon; mijnheer de burgemeester was nooit te zien en mevrouw was zoo vriendelijk! Idonia vertelde reeds het een en ander van hare werkzaamheden en het leven bij de Suttermans. Zij hield meest van Peerken - dat was de vader - bekende zij; en dan vertelde zij van haar vader, van Gijelle, die altijd zoo braaf was geweest en nu 'kwaad zot' was, en hoe noode zij zelve in 't armenhuis had gewoond.

Dan kon ze er heel ernstig uitzien, en hare donkere oogen schenen wel nog eens zoo groot. Maar die droefgeestigheid duurde niet lang: zoodra mevrouw Florisonne een vroolijk woord sprak om haar op te beuren, lachte zij, wel is waar niet meer zoo wild als eertijds, maar toch nog immer met iets uitbundigs in den toon, die het natuurkind in haar verried. Laure hoorde dien lach zoo gaarne, hij had een metaalklank, helder en zilverig. Zij was zeer gevoelig voor het stemorgaan, dat gewoonlijk hare antipathie of hare sympathie beheerschte.

‘Waarom hebt ge mijne hand aanvaard?’ vroeg haar soms Edmond, in een zijner zeldzame luimen van speelsche plaagzucht; ‘ik, die leelijk, dwaas en ongemanierd ben,’ pochte hij.

‘Omdat uwe stem mij aanstond,’ antwoordde zij lustig.

‘Enkel om mijne stem?’ zei hij, zich stellend alsof hij pruilde.

‘Enkel om uwe stem,’ bevestigde zij, ‘gij bekent ja zelf, dat ge geen andere gaven bezit,’ en onbezonnen voegde zij, schertsend, in haar vast betrouwen in zijn karakter er bij, ‘uwe schoone stem heeft mij uw slecht gedrag over 't hoofd doen zien.’

En nu kon ze niet begrijpen, waarom hij verschrikte en stuursch en als verwijtend haar aankeek.

XXII

De winter was daar met zijne korte dagen, zijne vroege duisternis en zijne landelijke vereenzaming. Laure had weinig omgang met de dames uit het dorp. In dit opzicht had ze eene teleurstelling ondergaan. Zoo haastig zij in 't begin nieuwe kennissen had aangeknoopt, zoozeer beijverde zij zich nu om deze af te weren. Zij beperkte zich tot beleefdheidsverkeer, maar nam geene uitnoodigingen meer aan en deed er ook geene: de kleingeestigheid, de weinige verstandelijke ontwikkeling, het gebrek aan goedheid en edelmoedige gedachten, alles wat haar kring kenschetste, hield er haar met weerzin buiten. En in de luchtige beleefdheid en het goed onthaal, dat de onverwachte bezoekers verzekerd waren bij haar te vinden, moest er toch iets van alleen-genoegzaamheid doorstralen,

iets, dat geen ander verkeer dan een oppervlakkig duldde, onvastheid van grond verradend, waarop het roekeloos ware geweest duurzame vriendschap te willen bouwen.

Dezen winter had de burgemeester iets aan zijne gewoonten veranderd: hij ging namelijk in den vooravond uit en keerde om negen uren terug; het maal was tot dan verschoven. Laure bracht den tijd zijner afwezigheid alleen door. Begon zij aan verveling te lijden, of had haar liefdegevoel voor Idonia zich nog verder dan tot het verleenen van stoffelijke weldaden uitgebreid? Althans zij vormde een nieuw plan, dat zij dadelijk in 't werk stelde.

Eens was Idonia heel beschreid aangekomen; mevrouw Florisonne bemerkte het eerst niet; maar nu, in het schijnsel der lamp, viel haar blik toevallig op 's meisjes dikke oogleden en zij vroeg, of er iets schortte.

‘Vader is dood,’ was het antwoord, met eene nieuwe uitbarsting van wee.

‘Ach, waarlijk?’ en Laure legde eene troostende hand op den schokkenden schouder der op een stoel neergezogene.

‘Geheel alleen, geheel alleen!’ dacht ze, ‘en nog zoo jong en onervaren!’

‘Idonia, bedaar, grootvader was toch als bestond hij niet meer voor u, mijn kind.’

‘t Is precies daarom, 't is precies daarom,’ herhaalde het meisje, voortdurend snikkend, onbekwaam om woorden te vinden, die hare wrange smart over dat tweede verlies van den reeds eenmaal verlorene uitdrukten...

‘Hoe hebt ge 't geweten?’ vraagde Laure, tot afwisseling.

‘Het bericht is in 't Wethuis toegekomen.’

Haar man had het dus ontvangen, en den dood van een verkleefden dienaar te zijnent niet eenmaal meldenswaardig geacht!...

Idonia kreeg door haar het brood des levens, maar ook op het brood des geestes had het meisje recht. Haar ter school zenden was haar hinderen in het handwerk. Laure zelve zou haar les geven; had zij niet ook Richard onderricht? in zoo verre, dat hij nooit eene lagere school had bezocht, en van uit het huis zijns grootvaders rechtstreeks in de vijfde klas van 't Atheneum werd aangenomen.

Zij koos de avondstunden tot dat doel; zij verwittigde de dochters Sutterman en Idonia zelve; en deze kwam met den moed en den ijver der jeugd, die naar wetenschap haakt,

maar wellicht nog meer aangetrokken door de nieuwheid van het tijdverdrijf en de afwisseling, welke die dagelijksche bezoeken in haar leven brachten.

Mevrouw Florisonne had haar niet gezegd, dat de burgemeester van dit alles niets weten mocht, evenmin als zij de dienstboden van 't huis had gewaarschuwd; maar allen beseften, dat het een geheim was; overigens mijnheer was veel te 'hoog geleid', opdat een zijner onderhoorigen onaangesproken het woord tot hem richten dorst. Idonia had een aangekweekt ontzag, en een door de laatste onbegrijpelijke uitvallen van Gijelle levendig opgewekten schrik voor hem, en het was niet noodig, dat Laure - als haar man bij uitzondering eens wat vroeg terugkeerde - tot spoed aanmaande om zich aan zijne blikken te onttrekken.

'O, mijnheer is daar?' zei halffluid en beangstigd Idonia, groote oogen zettend, als zij in 't midden van de les den sleutel in 't slot der voordeur hoorde kraken. En weg was zij, met hare saamgescharrelde boeken en benoodigdheden, langs het kleine deurtje de keuken ingevlucht, terwijl de meesteres, bezadigd, en verlustigd door deze kinderlijke ontsnapping,

traag hare pen afwreef en den inktpot dekte. Ja, het vermaakte haar: dit klein bedrog mengde een greintje prikkeling in het genieten der verboden vrucht. En zoo erg was het toch niet; ten kwaadste genomen, in de veronderstelling, dat Edmond hare heimelijke bijeenkomsten met de beschermeling ondekken zou, kon hij haar in den grond zijns harten misprijzen? Neen, dan zou hij een slecht mensch moeten zijn.

En Laure werd beloond voor hare toewijding, de voortgang was verbazend, en zij moest het aan zich zelve bekennen, al deed ze 't ongaarne: Idonia begreep nog vlugger, onthield nog beter dan Richard; het kwam wellicht ook, omdat ze reeds zooveel ouder was dan de knaap, toen zijne tante hem onderricht gaf. Maar het waren niet alleen de droge regels der spraakkunst of de eerste begrippen der Fransche taal, welke het meisje beschaafden en hervormden, het was de omgang met eene verfijnde natuur, met een verheven geest en een edel hart, welke hunne mededeelende macht op Idonia uitoefenden. Laure zag haar soms aan met al de moeielijk te verhelen bewondering, welke die zestienjarige blus en die schoone, vernuftige oogen opwekten; zij voelde iets van moeder-

liefde: was dat niet haar werk, die lichamelijke en geestelijke ontwikkeling? En toen trok zij het meisje naar zich toe en drukte een kus op haar voorhoofd, en noemde Idonia hare 'brave kleine', al was ze een half hoofd groter dan zij zelve, of hare 'lieve schipbreukelinge', eene zinspeling die Idonia nog niet goed verstond, maar die haar telkens weldadig ontroerde en toch in dit helder gelach - dat hare meesteres zoo gaarne hoorde - uitbarsten deed.

Weinig dacht de burgemeester, dat zijne vrouw, die hij bij zijn binnentreden met een boek of een handwerk bezig vond, haar avond zoo bedrijvig en gelukkig had overgebracht. En in zijne zelfzucht verwonderde het hem volstrekt niet haar, na uren van vermoede eenzaamheid, den afwezige zoo levendig opgewekt te zien verwelkomen.

Hij onderstelde het ook niet, wie het was, die met korteren, lichtereren tred den stap van den ouden Sutterman volgde, wanneer hij dezen, bij het weerkeeren uit het koffiehuis, in de verlaten, donkere straat, in den dansenden schijn zijner lantaren herkende en groeten zag.

XXIII

Zoo kwam allengs het voorjaar aan met tener groen en vroege bloemen. Welhaast zou Richard in vacantie zijn; en de vreugd van Laure hem weer te zullen zien was met eene zekere spijt vermengd. Idonia moest uit het huis blijven, als hij er wezen zou; hij mocht niet vermoeden, dat zijne tante zich het dochterken van Gijelle aantrok: hij zou het mogelijk aan zijn oom uit lichtzinnigheid verklikken. En wie weet wat hinderpalen er oprijzen zouden!

Intusschen gaf zij vlijtig hare lessen, in den noenstond thans, want er waren geene lange avonden meer. Het weder was zoo mooi, dat ze soms met open venster zaten, en reeds een paar malen onmiddellijk na het eten, terwijl de burgemeester op zijn zetel ingedommeld was, het priëel tot studiezaal verkozen hadden.

Daar scheen de zon warm koesterend door de even bottende, doorengestregelde twijgjes; daar hoorden zij de meerle in 't verdere sparrenhout slaan; daar ontwaarden zij den eersten vlinder - den gelen lentebode - die doelloos rondwarrelde; daar zagen zij - twijfelend nog - de eerste zwaluw voorbijschieten, wier gekwetter ergens op een drogen boomtak, welhaast zekerheid over haren terugkeer gaf. En de pen hield op met schrijven; de blik dwaalde weg; de wimpers loken half; het boek bleef toe; het gesprek zelf hield op, in de genoegelijke, zinverdoovende bedwelming der scherpe Aprillucht.

En Laure dacht aan het kind aan hare zijde, dat zij uit het onheil had gered, dat door haar toedoen een eigen bestaan hebben zou... Welk bestaan? Het lot van een werkmeisje? Laure zat met haar aan dezelfde tafel; zij kuste haar op het voorhoofd bij het binnenkomen en het afscheid; zij wekte door hare zetten dien jongen zilverlach, getuige van bevattelijkheid en geestesharmonie tusschen beiden, of deed een traan des gevoel in die schoone, groote oogen wellen. Ja, zij had Idonia tot zich opgeheven.... en later en nu aldra, wat moest er van haar werk der beschaving en zielsveredeling geworden?

Wellicht een misnoegd gemoed, een vreemdsoortige samenstelling van hooger streven en onmogelijke bevrediging in een kring, waartoe het lot haar begunstigde doemde.

Die gepeinzen drongen zich meer dan eens aan de weldoenster op. Was het wezenlijk een geluk, half uit de volksklas met al haar lijden te worden getrokken, en is het niet beter nooit een besef van iets hoogers te hebben gehad, voor wie terug moet in den poel van grofheid en onwetendheid? Laure wist het niet; maar hare inzichten waren goed geweest; die overtuiging troostte haar en nog eene andere: het werkmanslot, met al zijne ruwheid en zijne lasten, bleef toch immer verkieslijk boven de domplucht van 't gesticht, die alle levensuiting in de kiem versmacht.

Het kon niet anders... en zij boog het hoofd voor de beslissing van het noodlot.

‘Wat geeft de zon reeds warmte!’ zei Idonia, uit een halven sluimer geschoten, lachend aan hare oogen wrijvend.

‘Ja, wij zijn hier door de sparren voor den Noordewind beschut, en er is nog geene schaduw boven ons hoofd om de zon te dekken,’ antwoordde Laure, verstrooid.

‘Maar zie toch eens, o!’ zei Idonia, weder heel wakkerheid en beweging, ‘hoe alles verandert is, hoe blond reeds gene populierenkruinen! hoe dik de botten op 't priëel reeds zijn! Weet gij het nog, madame, toen wij eenige dagen geleden kwamen, dat het zelfs te koud was om hier neer te zitten?’

‘Inderdaad,’ sprak Laure en genoeglijk blikte zij het meisje na, dat, wat verder gehuppeld, krakend dorre takjes afbrak, nu zoo schamelijk in 't oog springend tusschen 't herkiemend groen op de theeboompjes.¹

Ja, er was verandering gekomen. Hoe? sedert wanneer? Men kon het niet zeggen. De verledene week stond alles nog zwart en naakt en doodsch, zooals het heel den winter had gestaan. En toch moest er gedurende dien tijd van verkleumde rust eene heimelijke werking, eene onmerkbare voorbereiding in de natuur hebben plaats gehad; want de eerste lenteszonnestrallen waren bij machte om ten allen kant, als met eene tooverroede, het nieuwgeboren leven te doen opstaan, dat weldra in weelderige overweldiging heel de aarde bedekken zou.

1 Soort van Spiraea.

Eensklaps daagde de gestalte des burgemeesters aan het andere uiteinde der lange dreef op, en nog voordat Laure hem bemerkte, werd zij zijne geduchte tegenwoordigheid gewaar aan de verschuwde haast, met welke Idonia hare gesprokkelde rijsjes wegwierp, haar leergereedschap van het priëltafeltje samengreep en in de schooltesch verborg, goeden dag wenschte en door het tuinpoortje heenijlde.

‘Arm kind,’ zuchtte Laure, naar den reeds weder gesloten uitgang kijkend, waardoor zij verdwenen was.

‘Hoe jammer, hoe jammer!’ herhaalde zij bij zich zelve, in het vermengd besef van den weezin haars gemaals voor de afstammeling van Gijelle, van het lot dat deze wachtte, en de trapswijze klimming harer eigene genegenheid; maar onbewust van de werking haars gevoels op haar wil, onwetend nog van het voornemen, dat er door ontstaan, en het besluit, vast en liefdevol, dat er het onvermijdelijk gevolg van moest wezen.

‘Zoo vroeg!’ zei ze tot haar man, want gewoonlijk duurde zijn namiddagdutje tot omtrent het koffieuur.

Ja, hij moest immers naar de vergadering

van den Raad, eene belangrijke bespreking: het lichten eener leening voor den nieuw aan te leggen steenweg naar Crocke.

Zij ging met hem langs den wegel, achteloos een welriekenden bloementros der sieraadaalbessen in de hand wrijvend. De teedere rozekleurige perzikebloemen bedekten den zonnigen muur in overvloed, en zij bespraken het, hoeveel er beloofden op te staan, en hoe noodig het wezen zou ze uit te dunnen, opdat de blijvende vruchten des te schooner en sappiger zouden zijn...

XXIV

Helaas, men heeft het zoo vaak met waarheid gezegd: de mensch wikt en eene andere macht beschikt over hem.

Weinig dacht zij het, toen de gezonde, krachtige man, met groote ambtelijke en kleine huishoudelijke plannen voor de toekomst bezig, afscheid van haar nam, hoe ellendig zij hem zou wederzien!

Zij zat in hare voorkamer aan een der tralievensters en hield zich met een handwerk onledig, toen eene buitengewone beweging op het straatplein ontstond: verdoofd gerucht; vrouwen op hare drempels verschijnend, samenscholend met teekens van verrassing en angstige belangstelling.

Wat was er? Zij zag nauwelijks op, wel wetend, dat een onbeduidend voorval opschud-

ding verwekt in het dorp: een twist in de buurt, een dronkaard, ergens een schoorsteenbrand of een rampgeval met het vee.

En toch begon haar hart te kloppen, want het was haar huis, dat aangewezen werd. Zij sprong op, zij liep naar de deur: een menschengroep naderde...

‘Wat is het, wat is het?’ kreet zij beangstigd tot de meid, die haar reeds vooraan was, in eens de zekerheid van een groot ongeluk verkrijgend.

Het was haar man, de burgemeester, die wezenloos op een berrie naar zijn woon werd gebracht. Eene beroerte, in het midden der beraadslaging!

‘Is hij dood? Leeft hij nog?’ vroeg het volk, elkaar nieuwsgierig verdringend, aan de dragers, die zich niet verwaardigden te antwoorden.

Ja, hij ademde nog, maar God, in welken toestand was hij: eene verlamde massa, met de oogen verdraaid, den mond open en scheef!

In de grootste verwarring werd hij - met moeite door vier kloeke mannen naar boven getorst - eindelijk in zijn bed gelegd; om pastoor en dokter werd geloopt, het heilig

oliesel toegediend, aderlatingen, treksels en wat niet al in 't werk gesteld!

Hij zou den nacht niet uit doen, meende men, en nog voor de avond kwam, liep het nieuws door het dorp, en verbreidde zich tot in 't omliggende, dat de burgemeester van Vroden subiet gestorven was, en men luisterde, teleurgesteld reeds, naar het uitblijvend geluid der klokken.

Want hij was niet dood. Hij was integendeel tot het bewustzijn teruggekeerd; hij had zijne vrouw herkend, hij had gepoogd te spreken, hij kon de vingers verroeren, hij was gered, ten minste tijdelijk; en al zou hij niet meer worden, wat hij was geweest, toch scheen alle vrees voor 't oogenblik verdwenen, verzekerde de geneesheer in den volgenden morgenstond. Hij had heel den nacht bij den zieke, die zijn vriend was, met Laure gewaakt.

En nu kwam het aan 't licht, dat Idonia ook gewaakt had beneden aan de trap, het kleinste gerucht opvangend, angstig, hoopvol en twijfelend, bij afwisseling vurige wenschen vormend voor het behoud van haar geduchten vijand, in wiens bijzijn zij nu zelfs noch verschijnen mocht noch dorst.

Zoodra zij den toeloop van het volk gezien, en er de oorzaak van had vernomen, was zij naar de woning harer beschermster geijld, in de keuken zich verbergend, bereid om hulp te bieden, minstens behoefte voelend aanwezig te zijn op dit oogenblik van nood. Zij had mevrouw Florisonne slechts vluchtig, in 't voorbijgaan van deze, gezien en gesproken; maar het ontzet gelaat van het kind had genoeg hare deelneming verraden. Laure nochtans geloofde, dat ze reeds in den vooravond was vertrokken, en vernam nu met een mengsel van dankbare ontroering en achterstallig medelij, dat het meisje geweigerd had den ouden Sutterman te volgen, en heel den nacht, zonder avondmaal, zonder licht, op de onderste treden van de trap gezeten had. Zooveel verholten toewijding verraste haar en wekte hare teederheid nu dubbel op. In hare blijdschap over het wijken van 't gevaar, haar begoochelend vooruitzicht op een spoedig herstel, koortsig nog, met gloeiende lippen en schitterend oog, trok zij - beneden gekomen - Idonia tot zich, sloot haar aan 't hart en deze liet, uitgeput door de spannende vermoeyenis van den doorwaakten nacht, ontzenuwd thans, haar hoofd

op den schouder harer hooggeplaatste vriendin rusten, terwijl al hare vrees, al haar medegevoel voor dezer leed, zich in overvloedige tranen van zoeten weemoed oplosten.

Zij bleef er dan ook, als iets dat van zelf sprak. Zij maakte zich nuttig in huis, nu de meesteres bestendig boven bij het ziekbed vertoefde. Het was Idonia, die de bloemen begoot en de vogelkooitjes van zaad en water voorzag; die aan de duiven hun eten wierp; die met zorgzame hand de woonkamer in orde bracht; die 's morgens, reeds ingelicht, het eerst aan den dokter bescheid gaf over den verloopen nacht, en met degenen sprak, die madame niet aanvaarden kon. Zij had Mietje de zomerwasch helpen strijken en daardoor hare goede gunsten verworven. En ofschoon deze wel eens grommelde, wanneer zij Idonia, naast hare gebiedster aan dezelfde tafel zittend, dienen moest, toch kwam het nooit tot open strijdigheden tusschen de meid en de lievelinge.

Idonia was nu ook met de taak belast de wekelijksche aalmoezen uit te deelen. Geleid door de onthavende bende, die haar als bemiddelaarster eerde, door enkele meer begeerigen aangesproken op dien schooierstoon,

half klacht, half geschrei, half kruiperij: 'Idonia, als 't u belieft, blijft, belieft het u toch, doe een wordeken ten beste bij madame, ik zal een goed gebed lezen (bidden) voor u... Idonia, gelijk eene brave...' en de gescheurde rok werd haar voorgehouden, een voet met de teenen door de kous voor haar uitgestoken. Of wel het was een aanzoek om het overschot van de tafel, met de gekende beweeggronden ter vermurwing van het hart: vijf kleine kinderen, de man zonder werk of tot werken onbekwaam. Anderen, onbeendig in hunne fleemtaal, herinnerden haar aan hare geringe afkomst en eischen hare voorspraak op grond van deze voormalige gelijkheid van lot. Sommigen noemden haar in hunne vleitaal 'juffer Idonia' of 'jufferken'. Dat zij wraak namen over die vrijwillige verootmoediging, staat vast. Met bewonderende afgunst werd er wel eens achter haren rug gemurmeld: 'Dat ding heeft het daar schoon! Het is voor elk zoo veel niet; het is maar gelukkig te zijn. Dat dwaashoofd heeft het daar al te zeggen; madame ziet uit geene andere oogen meer. Zij eet haar wittebrood voren; het zal nog wel eens tegen hare scheen botsen...'

Idonia wist het niet; zij hielp zooveel zij kon en kende zich niet te fier om den behoeftigen ook datgene te geven, wat het vernederende der aalmoes wegneemt, namelijk den minzamen glimlach, het bemoedigend woord.

Boven ging zij niet, en de burgemeester was onwetend van hare tegenwoordigheid te zijnent.

Laure wijdde zich gansch aan hem toe: nu kon hij opzitten; en zij moest inderdaad, door den dreigenden schrik voor iets ergers nog, en een langen omgang in den ziekenkamer, voorbereid zijn en verhard tegen den aanblik, dien hij opleverde, om hare onverschilligheid in den schijn te kunnen bewaren. Daar zat hij nu, de vroeger zoo zelfbetrouwende, trotsche man, als een vormlooze menschelijke klomp toegezakt, op de ééne zijde geheld, met het hoofd op de borst, den mond half open hangend. Met onzekere hand grabbelde hij naar de ambtelijke papieren, die sidderden, terwijl hij ze aankeek, of, die hem ontvielen en neer-fladderden buiten zijn bereik.

Gewoonlijk was het zijne vrouw, welke de brieven openbrak en hem voorlas. Hij teekende

nog de stukken; maar zij moest zijne vingers vasthouden, en de wispelturige pennetrekken, die zijn naam voor oningewijden onleesbaar maakten, getuigden genoeg, hoe ontoereikend hare hulp was, en hoe zijn hardnekkige geest nog het onwillig werktuig te beheerschen zocht.

Zij was alles voor hem: gezelschapsjuffer, geheimschrijfster, lenigster van zijn lichamelijk lijden, opbeurster van zijne mistroostigheid. De piano was in zijne kamer verplaatst, en indien hij het begeerde, speelde zij hem voor. Met geweld onderdrukte zij haar smartgevoel en toonde zij een vroolijk, vertrouwend gelaat, terwijl de moeder haar ontzong en de wanhoop aan zijne beterschap haar overheerschte. Zijne minste wenschen werden geraden, zijne zonderlingste grillen, in zoover het mogelijk was, volbracht; zijn ongeduld en zijne ergerlijke prikkelbaarheid met engelen-lankmoedigheid verdragen. En ware het niet geweest, dat hij zelf niet wilde, dat ze hare maaltijden in zijn gezelschap nam, onder voorwendsel, dat het ordentelijk dekken der tafel voor twee verwarring in zijne papieren en boeken brengen zou, en hij liever tot het neerzetten der spijzen, die

hem toch gedurende geruimen tijd door haar moesten aan den mond gebracht worden, slechts een hoekje liet inruimen, ze zou zelden of nooit eene andere lucht dan die van de zieken-kamer hebben ingeademd.

XXV

Het was een warme Augustusdag. Reeds vier volle maanden zat de burgemeester op zijne enge kamer ingesloten, zonder dat hij eenige afwisseling had gesmaakt, of zelfs iets van de veranderingen van 't seizoen had bemerkt; want zijn zetel was met den rug naar 't vensterraam geplaatst, omdat de klaarte hem hinderde. Dat plantenleven deelde zijne vrouw met hem. Nauwelijks verliet zij hem eens in de week voor een half uur, om op het laatste oogenblik des zondags haastig naar de vroegmis te loopen, en er eene der eerste van terug te keeren. Hij was zoodanig aan haar en hare altijd gereede hulp gewend, dat hij er zich geene rekenschap van gaf, hoe onontbeerlijk zij hem was.

De correspondentiën waren zoo even binnen-

gebracht. Zij had hem een paar ambtelijke mededeelingen voorgelezen, toen uit het dagblad, dat ze nu ontvouwde, een brief viel; hij was aan haar adres en het geschrift haar onbekend.

Zij had geene geheimen voor haar man, en het mag laakbaar zijn of niet voor de eischen der vertrouwelijkheid, althans de brieven harer vriendinnen werden in zijn bijzijn opengebroken, en van hetgeen er in mocht staan, nam hij kennis, zoowel als degene aan wie ze gericht waren. Zij scheurde dus ook den omslag en las luid: 'Waarde mevrouw!' maar voordat ze verder ging, verbleekte hare kleur, ontstelden hare trekken en verkropte hare stem.

En hij ook verschrikte: 'Wat is 't?' Hij wilde het weten, en reeds stak hij eene weifelende hand naar het onheilspellend blad uit. Zij moest het zeggen, hoe graag zij hem elke aandoening spaarde: 'Nieuws van Richard, slecht nieuws.' En nu, eenigszins vermand, las ze het bericht: de knaap was ziek geweest, eene slijmkoorts; thans kwam hij aan de beterzij, maar was nog zwak: de dokter gebood verandering van lucht; de bestuurder had mevrouw met het voorval niet eerder bekend ge-

maakt, omdat hij haar in het midden harer eigene bekommernissen niet verontrusten en storen mocht, en er geen onmiddellijk gevaar had bestaan.

‘Ga,’ sprak de burgemeester, ‘ga er heen en breng hem mede.’

Laure had het wel gewild. Teruggedrongen tranen welden bestendig in haar oog: ‘O, het zal veel erger zijn dan men schrijft!’ jammerde zij. Al hare sluimerende genegenheid was met pijnigende onrust heropgewekt voor dat kind, dat ze had helpen kweken en voor hetwelk zij eene tweede moeder was; maar indien een nieuwe plicht haar riep, zoo beseftte zij toch, dat eene andere haar hier vastkluisterde.

‘Neen, gij kunt niet zoolang alleen blijven,’ zei ze, in dubbelen angst, met eene tegenstrijdige magneetkracht, die haar ter plaats hield en wegtrok.

Dat kon heel goed voor eenige uren, verzekerde hij, was hij niet veel beter dan? wou ze hem eeuwig wijs maken, dat hij in zoover hulpbehoevend was om nooit meer op zich zelve te kunnen steunen?

Zij hoorde hem aan, geheel verbaasd, zelfs een weinig ontgoocheld, dat hare diensten zoo

gering werden geschat. Zij had gevreesd hem te ontstellen door de schielijke mededeeling dezer nieuwe ramp, en de mare bleek integendeel hem kranig te hebben opgewekt, en als het ware krachten bijgezet.

Aldus is het gesteld met onze menschenharten: het onheil der éénen wordt den anderen tot troost; het is zoo natuurlijk, en minder zelfzuchtige gemoederen dan Florisonne ondergaan heel onvrijwillig den indruk van een zekere bevrediging in het vaststellen, dat zij niet alleen onder de slagen van het noodlot buigen moeten; hoe onverwachter, hoe treffender de ommedraai in het rad der fortuin is, des te grooter wordt de terugwerking bij den toeschouwenden rampgenoot in onderwerping en geduld.

Richard was in de Paaschvacantie niet overgekomen: zoo iets kon onmogelijk, voor den knaap zelve ware het hier te treurig geweest. Hij had zijn oom en tante echter eens bezocht, en ofschoon de oudere man er verre van af was zich met dien levenslustigen knaap te meten, toch had dezès gedempte opgewektheid aan het ziekbed, alsook zijn frissche kleur een onduidelijk gevoel van afgunst en zelfbe-

spiegeling bij den lamme opgewekt; zijn heldere lach - nadat hij weer uit de kamer was, van beneden tot boven galmend - had een storenden wanklank in deze doodsche, treurige omgeving doen ontstaan. En nu ook was hij neergeveld; die weken van zittende onmacht, welke de oom had moeten doorworstelen, had ook de jonge, vroolijke knaap in het ziekbed doorgebracht!... En deze oogenblikkelijke overeenkomst van lot wekte thans bij den zoo diepgetroffene tevens nog eene andere betere gewaarwording: een innig leedwezen, eene behoefte aan het betuigen van meewarigheid, aan het bieden van alle mogelijke hulp.

‘Ga, ga, ik wil het,’ beval hij aan zijne vrouw, ‘en haal dat arme, ver van zijne familie verwijderd kind.’

Indien Richard's bezoek aldaar op dit oogenblik in gewone omstandigheden ware aangekondigd geweest, zou de burgemeester, wellicht kregelig, opmerkingen over die onverwachte storing in zijne krankengewoonten hebben gemaakt. Nu wachtte hij met iets van vaderlijk, verteederd ongeduld en zelfweldadig medelij naar de komst van dien neef.

En Laure ging, - zij kon nog in tijds aan 't station wezen voor den trein van twee uren vijftien minuten - het hart vol onrust over den verlaten en den te vinden zieke, met een zweem van onbepaald verootmoedigde eigenliefde en eene gewaarwording van afgedankte dienstvaardigheid. Met den laatsten trein zou ze terugkeeren.

XXVI

Zij had in zijn bereik gesteld, wat hij mocht noodig hebben, en in het eerste kwartier vermiste hij haar niet; hij had zelfs een gevoel van zelfvoldaanheid, sedert zoovele maanden van afhankelijkheid, dat nieuw was voor hem. Maar weldra onstond een verlangen, dat, hoe onbeduidend ook op zich zelf, onbevredigd blijvend, hem begon te ergeren: hij had namelijk gewild, dat de gordijn achter zijn rug een weinig neergelaten werd; want de zon scheen in de kamer en de weerglans van het witachtig papier hinderde hem. Hij riep de naaister, welke in 't kabinet daarnevens zittend, last had hem ten dienst te staan. Zij hoorde 't niet. Hij was niet gewoon zelfs een wensch te moeten uitdrukken: zijne vrouw raadde, wat hij begeerde en vloog op zijnen wenk, of nog voordat die wenk

gegeven werd. Ongeduldig reeds, trachtte hij om te kijken, de moeielijkheden monsterend, de onmogelijkheid inziende om zelf de koord te kunnen grijpen. En deze vaststelling zijner machteloosheid in iets zoo nietigs wekte zijn wrevel op. Hij riep herhaaldelijk, al luider en luider, naarmate zijne gramschap steeg.

Op het plein reed juist op dit oogenblik een wagen voorbij; zingende mannen en vrouwen zaten er op: er was eene vlasroot uitgedaan¹ en onder den invloed van den jenever maakten zij luid rumoer. Elk stond aan zijne deur; de naaister had haar raam geopend en lag er uit, aangetrokken en verlustigd door den aanblik van die woeste vreugd. De stem des hulpbehoevenden in de kamer daarnaast kon haar dus niet bereiken.

De burgemeester wrikte in zijn zetel, woelde tot zijn steunend kussen neerviel, en had nu door een uiterste krachtsinspanning zijn handkrukje, dat te ver van hem tegen eenen stoel stond, vastgegrepen, op gevaar af neer te tuimelen; en daarmede poogde hij het dagblad,

1 Men weet dat het vlas in 't water gedurende eenigen tijd te rotten ligt. Het lastig werk van 't uithalen gaat met uitbundige vreugd gepaard.

op den anderen hoek der tafel liggend, naar zich te trekken. Hij wilde het voor zijne oogen houden als scherm tegen het geschitter van den wand. Maar in plaats van dat, stiet hij het door eene onbehendige beweging neder, zoodat het nu hopeloos verwijderd op den grond gestoven lag.

Geprikkeld door dien kleinen tegenspoed, sloeg zijn ongeduld in eene soort van woede over, en hij hief een hevig noodgeschrei als een gebrul aan, vergezeld van een herhaald kloppen met den stok.

Idonia zat beneden; zij had zijn geroep wel gehoord, zij luisterde ontsteld, maar waagde het niet tot hem te gaan: de naaister was immers belast met het bewaken van den kranke, die zelfs niet weten mocht, dat zij in huis vertoefde.

Nu werd het al te erg; er moest hem een ongeluk zijn overkomen, zij wierp haar handwerk, waar het vliegen wilde, en ijlde de trappen op, voorzichtigheid en vrees vergetend in het machtig gebod der menschlievendheid, die alles overheerschte.

‘Dáár, dáár,’ wees hij haar, het gevallen dagblad aanwijzend, en ‘laat die gordijn neer.’

Zij volbracht zijn wensch; het was niets, en hare oude vrees beving haar weder in zijne tegenwoordigheid. Zij talmde als aan den grond genageld, wellicht wachtend op een nieuw bevel. Hij had haar niet eenmaal aangekeken, toen ze binnenkwam, in zijn misnoegen halffluid brommend over verzuim en slechten oppas. Nu sloeg hij toevallig het oog naar haar op. Zijne gramschap - zooals het gebeurt, indien ze enkel door eene beuzelarij wordt gewekt, was reeds voorbij. Daar stond Idonia: breedgeschouderd, kloekontwikkeld als eene vrouw, en toch met al den tengeren lentewasem der eerste jeugd op het vol maar fijne gelaat; met bedeesdheid en wantrouwen in het groote oog; frisch als de appelbloesem van haar licht wit kleed, met roze overstipt.

En de stuursche uitdrukking van zijn mond vermilderde; zijn blik omvatte haar, vaderlijk bewonderend, en onweerstaanbaar door eene geheime, sterkere kracht dan zijn wil bestuurd, vatte hij hare hand en trok haar, schoorvoetend, naar zich: 'Wie zijt gij?' vroeg hij, al had hij haar dadelijk herkend.

'Het dochterken van Gijelle,' antwoordde zij, met neergeslagen wimpers, maar volkomen ge-

rustgesteld door zijn liefderijken toon, zoet aangedaan door ik weet niet welken verborgen stroom van sympathie, die nu van hem in haar overvloeide.

Welk een onzinnige inval stuwde hem aan om eene snaar te beroeren, die zijn eigenbelang en de eerbied voor eene door hem verongelijkte doode hem geboden onaangeraakt te laten? Was het versuffing, een gevolg zijner gekrenkte gezondheid, of de maandenlange uitsluiting van alle menschelijk verkeer, wat het evengewicht van zijn oordeel brak en hem het bewustzijn van hetgeen hij zeggen mocht en hetgeen hij zwijgen moest, deed verliezen? Hij vroeg haar, nog immer hare hand vasthoudend:

‘Weet gij dan niet, dat Gijelle maar uw grootvader was?’

‘Ja,’ antwoordde het meisje, met de ongedwongenheid der onschuld, ‘hij was de vader van moeder.’

‘Van Trezeken?’ hernam hij, dingen vragend, die hij wist, zonder het oog van haar af te slaan.

‘Ja,’ knikte ze opnieuw, ‘moeder heette Trezeken.’

‘En waarom zeidet gij vader tegen Gijelle?’

‘Ik... ik weet het niet,’ stotterde zij; ‘omdat ik geen anderen vader had,’ liet ze er eindelijk op volgen.

‘Neen, gij kendet er geen anderen,’ zei hij, en met eene voor het meisje onbegrijpelijke verteedering, legde hij in eens zijn voorhoofd op haar blooten voorarm en drukte het er tegen, innig en kinderlijk, en zij voelde iets vochtigs op haren pols en zij hoorde iets als een stil en bang gezucht.

Dan hief hij het aangezicht weder op, en vroeg haar, al wist hij ook dit:

‘Hoe is uw voornaam?’

‘Idonia.’

‘En hoe komt het, dat gij hier in huis zijt?’

‘Omdat... omdat ik het gewasschen goed heb gebracht: ik leer strijken bij de meisjes Sutterman,’ zei ze, onthutst over hare leugen, maar meer onder den invloed van den ouden schrik, dien hij haar inboezemde.

Hij scheen met eene andere gedachte bezig:

‘Zeg eens, Idonia,’ vroeg hij vorschend, half fluid en benauwd, als iemand, die zekerheid hebben wil en toch het antwoord vreest, ‘heeft uwe moeder u nooit gefluisterd, wie uw oprechte vader was en hoe hij heette?’

‘Nooit,’ herhaalde het meisje met hoogen blos.

‘Gijelle ook niet?’

‘Neen, mijnheer.’

‘Zoo, zoo,’ zei hij nadenkend en thans bijna teleurgesteld.

Zij wong zich met heropgewekte vrees of weerzin voor hem uit zijn schroevenden vingergreep los.

‘Ach God, ach God!’ zuchtte hij, smartelijk aangedaan.

Zij was reeds weg.

Hij zat, alleen gebleven, met zijn gebrekkelijk lichaam en zijne kwellende gedachten.

XXVII

Idonia verschrikte niet weinig, toen zij eenige uren later haar vroegeren speelkameraad van één dag, uit het rijtuig zag stijgen: zoo bleek, zoo zwak had zij zich hem niet voorgesteld. Zijne tante moest hem helpen en hij steunde met de hand op deze, terwijl hij, stram en machteloos als een grijsaard, een tastenden voet op de neergelaten koetstrede zette. En in hare onervarenheid, en met het visioen van het kwijnleven en het einde harer moeder nog versch in het geheugen, kwam het Idonia voor, dat zij de uitdrukking des doods in zijn verdoofde, trage blikken las.

Ook zoo de burgemeester, wanneer de knaap naar boven gesukkeld was, aan den arm zijner tante, zich zelve langs de leuning ophijschend. Ja, nu trof het hem pijnlijk, hij had het anders

gewild: het medelijden overwon den zelfzuchtigen troost, dien deze aanblik teweegbracht.

Wat was hij verheugd Laure terug te zien! verheugd als een kind, wanneer zijne moeder, na eene afwezigheid, die altijd te lang schijnt, weder dáár is. Hij wilde hare hand niet loslaten en leunde het hoofd tegen haar schouder aan. En zij, ontroerd, geleid over de voorkeur en het onontbeerlijk zijn, beloofde, dat ze hem nooit, nooit meer verlaten zou...

Die belofte was echter lichter om te doen dan om te houden. Van den eersten avond reeds, moest hare toewijding tusschen hem en den nieuw aangekomen kranke verdeeld worden. Voor het in orde brengen van zijne kamer en zijn bed behoefde zij te zorgen, ten minste bevelen te geven. Idonia was er op dat oogenblik nog niet genoeg ingeworteld om het uit eigen beweging te durven doen. Zij ging overigens nooit boven en sliep in een oud deel van het huis, op een 'voutje' (kamertje boven een keldergewelf).

Noch zij noch de burgemeester repton een woord van hunne samenkomst en het onderhoud, dat ze gehad hadden.

In het kabinet naast Florisonne's kamer stond

een singelbed; daar rustte Laure, bereid om op het eerste sein den zieke ter hulp te snellen. Gewoonlijk sliep hij tamelijk goed, wat een geluk voor beiden was.

Nu, in 't midden van den nacht, werd ze plotseling gewekt door een gedempt gekerm of gesteen. Zij stond bij zijne sponde, zonder dat ze zich rekenschap gaf, hoe ze er gekomen was. Hij sliep, hij droomde. Zij legde hare hand op de zijne en krampachtig greep hij haar pols vast. Toen schoot hij wakker en keek rond als vervaard. Zij was in nachtgewaad en op haar bloote voeten. Ja, hij was bang geweest, bekende hij op hare vragen.

‘Van wat?’

Dat kon hij niet meer zeggen; maar de invloed van zijn schrik moest wel voortduren, want hij liet haar niet los, al verzocht zij hem enkel even hare pantoffels en een warmen doek te mogen gaan halen.

En terwijl zij dáár nu zat, in den schijn van 't nachtlichtje, voordat het Oosten kleurde, met hare hand in de zijne gevangen, onder haar lichte witte kleederen huiverend in de vroegte van den herfstmorgen, starend op hem, die weder de oogen look, overwoog zij, hoe-

zeer haar taak verzwaaard was en vermoeielijkt door de komst van dien anderen kranke, wiens herstelling haar ook zoo onzeker scheen; die zooveel hulp en troost behoefde, die haar ook nauw aan 't harte lag, en dien zij wellicht alleenlijk door eene oplettende zorg van alle uren aan de ziekte betwisten kon. En stilte, duisternis en eenzaamheid hunne vereende macht over haar uitoefenend, stemden haar droef en droever en deden haar schrikken voor de dubbele taak, die het noodlot haar op de schouders legde, en onder welken last zij bezwijken moest. Ontmoedigd en ontzenuwd liet zij het hoofd op zijne peluw zinken.

De koude en het verdoofd gebons der doodklok wekten haar. Een halve klaarte schemerde door den grauwgelen venstervoorhang en kampte met den schijn van 't nachtlucht.

Hij ook was wakker.

‘Zit gij daar nog?’ vroeg hij, bezorgd en als verontrust; ‘Laure, Laure, wat onvoorzichtigheid! Gauw, gauw iets warmes om de schouders...’ Hij had het bepaald vergeten, dat hij er schuld aan had, en zij stuurde hem ook geene verwijten toe, of gaf hem zelfs geene verontschuldigende uitlegging. Maar hare

tanden klapperden nog, toen zij later, gekleed, aan 't ledikant van den anderen kranke trad.

Wat voor een leven was dat nu! zij moest van den éénen zieke naar den anderen, want Richard was zoo vermoeid van de reis, dat hij te bed bleef liggen.

‘O die knaap zal niet meer herstellen,’ dacht zij nu bestendig met een telkens vernieuwden steek in 't hart.

Den derden morgen was hij op. Een goed teeken en zij vatte reeds moed. Hij had wel gerust en zich alleen kunnen aankleeden, zei hij, toen ze hem in de eetzaal aan het ontbijt vond.

Idonia had Richard een zetel bijgezet en diende hem. Een gevouwen wit papiertje en een geledigd glas met een zilveren lepeltje er in, gaven getuigenis, dat hij reeds zijn voorgeschreven poeiertje binnenhad.

Ja, ja, een andere beschermengel waakte over hem.

En van dat oogenblik waren de rollen der behulpzaamheid tusschen de twee vrouwen, door eene sprakelooze overeenkomst, duurzaam verdeeld: Laure boven, Idonia beneden. Dra wist het jonge meisje evengoed als hare mees-

teres, wat zij moest doen en in acht nemen, om den haar toevertrouwd en kranke leniging aan te brengen en op te beuren; wanneer hij zijne medicijn behoefde in te nemen: een verkwikkend druppeltje voor den maaltijd; een glas wijn of eene ‘tas’ (kopje) vleeschsap in den morgen of namiddag. Zij vergat het nooit, zij verwaarloosde hem geen oogenblik. En dan wanneer, ondanks al hare oplettendheid, de herstelling eene schrede achteruit deed; wanneer de knaap, na een kortstondig ‘verprillen’ (opknappen), den eetlust verloor en zijn hoofd weder, verzwakt, achterover in 't kussen viel, en hij dáár in zijn zetel lag met de oogen gesloten, al sliep hij niet, en zij voor hem zat, met al de overdreven moedeloosheid, welke op hare telkens heropgewekte en verijdelde hoop volgde, toen kon ze hem onbeweeglijk aanstaren met hare groote oogen vol spijt en deernis; toen dacht ze aan hare moeder, en een traan rolde over hare wangen, en zij wist zelve niet, of het vroegere smart of tegenwoordige beangstheid was, welke dien deed opborrelen.

XXVIII

Laure ging in den tuin, na den middag, langs den muur, waar de rijpe perziken, hier en daar tusschen het schrale loover, blozend uitblonken in de zon.

Zij was wat neerslachtig, de immer zoo opgeruimde. Hare gepeinzen dwaalden naar het vroege voorjaar: dat zelfde pad hadden zij en haar man gevolgd op dien noodlottigen Aprildag; tot aan dat poortje had ze hem uitgeleid, weinig vermoedend, hoe ze hem weerzien zou. Zie, het gras groende en de paarsche netels bloeiden in 't hoekje tegen het hout aan. Geen wonder, het poortje bleef nu altijd gesloten... Wat had ze niet al uitgestaan gedurende dien langen zomer, die zoo vroolijk begon en zooveel goeds en afwisselends moest aanbrenge!

En wat verborg de komende winter niet nog aan akeligheden?....

Zij koos eenige schoone perziken uit en legde ze in het mandje aan haren arm. Ja, nu waren ze rijp; toen bloeiden ze nauwelijks.

‘Dat is zonderling, niet waar, die ontwikkeling in de natuur? Men ziet geene verandering en toch na korten tijd is de knop bloem en de bloem zaad geworden...’ En als bracht die mijmering haar op iets geheel anders, iets dat er geen het minste betrek mede scheen te hebben en er toch natuurlijk aan verbonden was, zij dacht aan Idonia... en het kwam haar voor, dat ze die gedachten reeds vroeger had gekregen...

Zij had haar uit het weezenhuis gehaald, zij wilde het meisje een zelfstandig bestaan verschaffen; toenadering, vriendschappelijk verkeer, vertrouweljkheid, genegenheid: niets van dat alles had ze voorzien, en toch het was gekomen... uit de bot haars medelijdens was eene heerlijke bloem ontstaan, de bloem der onverdeelde liefde! Onbewust had ze al de trappen, die tot dat toppunt voerden, doorgelopen, van belangstelling tot halfheid in het weldoen; van halfheid tot volledigheid; en nu was haar ge-

voel van moederlijke liefde voor dat kind zóó sterk, dat ze niet meer wist, wanneer het ontstaan was, noch hoe ze er toe was gebracht de ondergeschikte als eene eigene dochter te behandelen...

Ach, wie weet of het niet de eenige zou wezen, die haar eerlang te beminnen overbleef!...

En terwijl Laure daar talmend voortdrentelde, zag ze langs den middelweg Idonia met Richard aan den arm gaan. Het meisje ondersteunde hem aan haar rechter kant; in de linker hand droeg ze een stoel, onder den arm een kussen. Zij stapten traag en omzichtig naar 't looverhuisje toe, waarvan September in zijne grillige onrechtvaardigheid reeds meer dan de helft van de bladeren had verstrooid, terwijl meest alles in 't ronde nog groen stond.

En onbemerkt van de beiden zag mevrouw Florisonne hen na; diepe ontroering overmeesterde haar, het was inderdaad eene aandoenlijke groep: die deerniswaardige zwakheid van den knaap, van dengene, dien de natuur als den sterkste heeft aangesteld; die vertrouwvolle kracht bij de andere, het meisje; dat bestendig hulpbehoeven naast die altijdgereede hulpvaardigheid; die schier nog kinderlijke jeugd van beiden;

en de onzichtbare engel des doods met zijne vernielende zeis over hen zwevend, bereid om te slaan en toch teruggehouden, als waagde hij het niet hier stoornis aan te brengen; als vreesde hij, dat de eindkamp met de beschermster, voor het behoud van den beschermeling, te hard moest wezen.

Wat was die knaap gegroeid gedurende zijne ziekte! Ondanks zijne ietwat gebogen houding stak zijn hoofd reeds boven dat van Idonia uit!

In het priëeltje zaten zij neder: Richard op den stoel, met het kussen achter den rug en eene reisdeken door zijne helpster over de schouders gelegd.

‘Maar zie toch eens, maar... maar,’ zei Laure, dit alles bespiedend, tot zich zelve, ‘zou men niet zeggen eene moeder met haar kind!... Wie zou zulk een meisje niet beminnen?’ voegde zij er bij, als eene ontschuldiging harer voorkeur, of wellicht aan den anderen kranke ginder boven en diens tegenzin voor hare lievelinge denkend.

Zij spoedde zich naar huis.

Idonia had op de bank voor Richard, en dicht bij hem, plaats genomen. Zij had een breiwerk uitgehaald, en terwijl zij stil arbeidde,

opdat de naalden niet prikkelend op elkaar zouden kletteren, lachte zij hem toe. En of het nu de warme herfstzon was, die hem aan de warmte eener vroegere voorjaarszon herinnerde of een paar bloementrosjes van het wilde vlas¹, die aan den ingang van het priëel bloeiden en hem, door hunne gele kleur, met oranje geteekend, aan andere gele bloemen deden denken, althans hij zei:

‘Idonia, hebt gij het nog onthouden van het tijlloozenbosch?’

‘O ja, en dat ge bij ons de deur schilderdet!’

‘En dat wij ons wegdoken, opdat uwe moeder ons niet ontwaren zou.’

Gemeenschappelijke herinneringen worden met dubbel genot opgewekt; hier namen zij, door de omstandigheden, tevens iets pijnlijk roerends voor het meisje en hare slechte voorgevoelens aan. Richard scheen heel verprild: ‘Ik heb u maar tweemaal gezien, voordat wij samen woonden, op dien zondag en dan nog eens op den cour van het arm... van het gesticht,’ zei hij aarzelend.

Eene wolk was over het gelaat van zijne

1 *Linaria vulgaris*.

gezellin gekomen. Zonder antwoorden boog ze het hoofd. Er waren voor haar te veel, en droeve, vernederende gedachten met het weezenhuis verbonden. Hij voelde, dat hij misgesproken had en haastte zich te hernemen: ‘Ginder, - in het tijllozenbosch was het goed; ik zou er willen weerkeeren en blijven een heelen zomer.’

‘Ik ook,’ zei Idonia.

‘Ja, zoo met ons tweeen,’ en een anderen inval daarmede in verbinding brengend, begon hij:

‘Idonia, weet gij, dat ik een rijke jongen ben?’

‘Ik heb het gepeinsd,’ sprak zij.

‘Welnu, ik zal er een stuk gronds koopen en een huis laten bouwen, een schoon, groot huis, als ik genezen zal zijn. Wat zegt ge?’

Zij zag hem aan: het was misschien de invloed van de sterke najaarslucht, die zich deed gelden; maar zijne weggezonden wangen waren zoo doorschijnend wit, zijne oogen stonden zoo wijd en hol, met paarsche vlekken er onder, dat ze verschrikte, en onwillekeurig dacht ze, met eene smartlijke knijping in 't hart, aan een ander stukje gronds, ginds bij het kerkje, en aan een ander huisje, heel klein, het laatste van den mensch, een houten huisje, lang, smal en geel, zooals zij er dien morgen, toevallig

uit haar venster kijkend, een had voorbij zien dragen naar den bestemming....

‘Wat zegt ge?’ vraagde hij haar nogmaals.

‘O, dat zou wat zijn!’ riep ze, handenklappend, met gehuichelde blijdschap, hare aandoening vermeesterend uit.

‘Wij zullen er samen gaan wonen,’ schertste hij.

‘Ja, ik als uwe meid,’ zei ze met ootmoed.

‘Neen, als mijne zuster,’ antwoordde hij, de ontvleesde hand op haren ronden arm leggend.

‘Als uwe zuster van liefde dus,’ zei ze, luid lachend, terwijl een traan van aandoening, niet meer terug te houden, uit haar oog sprong.

En hij ook lachte mede, ziekelijk en flauw, over de woordspeling, die bij allebei enkel eene gedachte aan broederlijke gehechtheid opriep.

XXIX

Na 't mooie weer kwamen regendagen. Grauwe wolken dreven door het ruim. Water kletste tegen de ruiten aan; modder lag in den tuin; bladeren stoven uit de boomen; wind hilde om de hoeken van het huis. Dat duurde, met afwisselingen van helderheid en schaarschen zonneschijn, aldus een drietal weken. Het was opmerkenswaard, hoe eensklaps een indruk van naderenden winter de natuur met weemoed vervulde. De dagen krompen snel, de avonden werden reeds lang.

Richard was echter veel beter, ditmaal scheen het herstel met rassche schreden te vorderen. De eetlust had toegenomen: hij behoefde geen steun meer om te gaan, geen kussen meer achter den rug, wanneer hij nederzat. Hij was nog

mager, maar zijne bewegingen waren vaster, zijn tred zekerder.

‘Triomf!’ juichte iets in 't hart van Idonia. Hij zou genezen! Ja, hij was het reeds, beweerde hij. Hij voelde vernieuwde kracht door zijne aderen stroomen. In een zalige verdooving, een rustend genot, een besef van sterkte-zamelen, kon hij soms uren achtereen in zijn zetel leunen, terwijl zijne gezellin hem iets voorlas, of zij beiden zwegen in de bevredigende bewustheid van het saamenzijn.

Dat was genoeglijk aldus te herleven, na heel dien zomer van kwijnende beterschap en ontmoedigenden achteruitgang. Opgewektheid en lachlust ontstonden bij poozen. De klank hunner vroolijke stemmen was nieuw in het huis, waar zoo lang de wachtende bekommernis had geheerscht. De ziekte van den burgemeester hinderde hen niet. Idonia zag hem nooit; Richard ging 's morgens en 's avonds eens in zijne kamer, en wenschte goeden dag en goeden avond, wisselde soms eenige woorden meer met hem, en dat was alles. In de jeugd vermoedt men niet, dat de rijpheid en de ouderdom dingen zijn, die allengskens komen: tusschen haar en hen schijnt eene hooge grenspaal te liggen, die vergelij-

king en somtijds medegevoel uitsluit. Het kwam aan gene twee beginnelingen in het leven heel natuurlijk voor, op de jaren van dien man gebrekkelijk en zittend te wezen, en zijne eischen om kloek en gezond te zijn en nog van het bestaan te genieten, zouden hun, indien de gedachte aan de mogelijkheid zulker eischen bij hem in hun overmoedig en onervaren breintje ontkiemd ware, ongehoord geschenen hebben.

Laure verblijdde zich over die gelukkige wending. Met moederlijke teerheid en medegenietende wellust zag zij aan 't maal, hoe lekker het eten Richard smaakte, hoe een lichte bloes zich over zijn gelaat verspreidde, en hoe allengs zijne oogen hun glans herkregen. Zij had werkelijk voor hem gevreesd, ondanks de verzekering van den dokter, dat in zulke ziekten de nasleep van verzwakking doorgaans lang is.

Maar zij had zooveel andere oorzaken tot kommer, dat, deze uit den weg verwijderd zijnde, er geene ruimte tot geluk in haar hart overbleef, of liever, dat deze nauw geopende ruimte weldra door de grootere bezorgdheid over haar anderen zieke werd in beslag genomen. En wel bestond er oorzaak toe. Niet dat zijn lichamelijke toestand verergerde, neen,

deze kon aldus jaren voortduren, had de geneesheer gezegd, die nu slechts van tijd tot tijd en eerder in de hoedanigheid van vriend kwam. Zijne ramp was eene blijvende en nu was heel het leven binnen huis er naar ingericht. De kranke zelf bleek er zich aan te gewennen. Hij klaagde nog enkel zelden over de gedwongen onbeweeglijkheid, over het gebrek aan afwisseling. Hij was toch ietwat bijgekomen. Zijn bios was frisch, zijn oog helder; maar zijne gestalte zakte nog immer ineen. Het scheen, dat hem iets anders drukte. Wat was het toch? Vergeefs vroeg Laure het zich af. Zijn slaap was ongerust, de eenzaamheid maakte hem bang, de invallende duisternis jaagde hem een wezenlijken schrik aan. Hij hield haar vast gelijk een klein kind, dat zijne armkens om den hals zijner draagster slaat, zoodra deze uit de klaarte met hem in het donker treedt, niet wetend, of nog niet bevroedend waarom, doch zenuwachtig ontsteld door het geheimzinnig zwart om zich heen. 'Blijf, blijf!' zei hij altijd, zoodra zij eene beweging maakte om hem, al was het maar voor korte stonden, te verlaten. 's Nachts gilte hij in zijn slaap. Zij liep naar zijne bedstede. Hij zat half recht; met klamme vingers greep hij

hare hand, of wreef de zijne over zijn voorhoofd. Hij was ontsteld, al wist hij niet, dat hij gedroomd en luid geroepen had.

‘Och Heer, och Heer, och God!’ kon hij klagen.

‘Hebt ge pijn, Edmond?’

‘Neen, ga niet weg, blijf,’ bad hij toen weder.

Strak kon hij voor zich uit staren, zonder gedachten of met eene enkele vaste gedachte bezig, die hij haar niet mededeelde.

Voor de genezing van Richard scheen hij onverschillig; eens zei hij tot zijne vrouw: ‘Richard is uw erfgenaam, aangezien wij geene kinderen hebben.’

Zij hoorde dat niet gaarne.

Een andermaal sprak hij als met inzicht: ‘Ik heb geen nauwe verwanten.’ En dan: ‘Ik heb u ingesteld als erfgename van hetgeen ik bezit.’

‘En ik u ook,’ zei ze luchtig.

‘Ja, maar na ons beider dood - want ik zal eerst sterven - komt alles toch aan Richard; die jongen zal rijk zijn, hij zal te rijk zijn.’

Waar wilde dat naar toe?

Aanvankelijk had Laure gemeend, dat hij jaloersch was van hare genegenheid voor den knaap, toen zij begonnen was met hare zorgen

tusschen de twee kranken te verdeelen; doch nu, sedert Idonia de helft van de verpleging op zich genomen had, was er van Richard en diens ongesteldheid weinig spraak. Zij brak zich te vergeefs het hoofd om zijne verborgen meening te ontsluiëren.

‘Edmond,’ vraagde zij hem eenmaal, ‘is er misschien iets, wat gij zoudt wenschen te doen of wenschen, dat ik deed, indien... indien er iets onvoorziens met u gebeurde?... Spreek vrij op, uw wil zal geëerbiedigd worden.’

‘Och Heer, och Heer!’ steende hij weer, de twee weifelende handen voor het gezicht slaande.

‘Wat is er, zeg het mij.’

‘Ik kan 't niet zeggen; neen, neen, er is niets, niemendal,’ verzekerde hij.

Maar haar blik zag scherper in de haar onbekende verborgenheden, en zij verdiepte zich in gissingen.

Op een ochtend, dat zij later dan gewoonlijk en ongeroepen - verwonderd hem nog niet gehoord te hebben - bij zijn sponde kwam, had zij een grooten angst uit te staan. Hij lag bewusteloos met open oogen, die benauwd of verwilderd keken zonder te zien, met sidderende bewegingen in de wangen, met den mond scheef.

Een nieuwe beroerte, och God!

Zij riep tegen hem, hij poogde te antwoorden en brabbelde eene onverstaanbare taal. Zij trachtte hem recht te trekken. Hij was te zwaar en bezat te weinig veerkracht om mede te helpen; hij viel zijds van zijn kussen af, als in onmacht.

Zij verloor hare tegenwoordigheid van geest niet. Zij rolde eene gordijn omhoog, deed het venster open - frissche lucht stroomde binnen - en dan nam ze een handdoek, dien ze nat maakte en bevochtigde zijn gelaat. Met eene nieuwe inspanning kreeg ze hem weder overeind. Toen ging zij tot aan de trapkast - bellen wou ze niet, zij wilde Mietje niet tot getuige hebben - en beval met eene stem, waaraan het haar gelukte een kalmen toon te geven, dat men eens den dokter halen zou, dat mijnheer zich niet heel wel voelde.

Toen de geneesheer dra verscheen, voordat hij zijne rijtuigronde deed, was het reeds beter. De zieke was tot spraak gekomen. Het zou niets zijn, enkel eene flauwte, verzekerde hij, met den pols in de hand en den doordringenden doktersblik op het nog aan den hals verslapt hangend hoofd.

Er werd dan ook later op den dag tusschen

den burgemeester en zijne vrouw van het voorval niet gesproken, als was het van geene beteekenis; de aanbevelingen des geneesheers werden stipt volbracht met stille nauwgezetheid.

Maar Laure bespiedde haar man met kloppend hart; zijne bewegingen waren linksch en, nu hij opzat, trof haar zijne paarsche gelaatskleur. Zijne stem, die hij met geweld trachtte te leiden, had iets stotterends of haperends behouden en Laure bleef ongerust.

Zulk een toeval kon zich vernieuwen, had de dokter haar op 't portaal gefluisterd; in eens kon het gedaan zijn, zoowel als nog jaren aanloopen....

Vermoedde de bedreigde het gevaar? Hij sprak schier niet gedurende heel den dag; eens zag zij tranen in 't hoekje zijner oogen blinken. En zij vraagde hem niets meer en zat bij hem, gansch den namiddag, zonder werken ditmaal, met zijne hand geruststellend in de hare.

Zij was nog uiterlijk dezelfde en toch veranderd, gedurende den loop van dien zomer. Hare gestalte was even vol en weelderig, hare wangen even dik, hare kin dubbel, alles nog als eertijds naar omhoog; maar het scheen,

alsof die wangen iets vierkants gekregen hadden, alsof de lijnen van mond en neus dieper gegroefd waren. En nu lag er eene zonderlinge uitdrukking in hare oogen en over haar aangezicht: iets twijfelachtigs, iets als een tweestrijd tusschen de voormalige vroolijkheid en de huidige smart, waarvan men niet wist, of het meer naar lachen dan weenen aardde.

Met valavond, zijn ouden schrik voor de duisternis kennend, stond ze op, en, steeds met zijne hand in de hare, trok zij met de andere de hanglamp aan haar knarsend kettinkje naar beneden, maar hij zei:

‘Neen, wacht;’ hij moest haar spreken.

Liefst in de schemering dus, die goedgunstige medehulpster en begeleidster van moeilijke vertrouwelijkheid.

Zij leunde haar hoofd zijdelings tegen den rug van zijn hoogen zetel aan en luisterde.

‘Laure,’ sprak hij, dof en hijgend, ‘ik moet u iets zeggen.’ Aldus begint men gewoonlijk, een omweg makend, aleer de lastige bekentenis er uit wil.

‘Gij hebt mij gezien van ochtend... ik verkeer in levensgevaar, Laure.’

‘Toe, toe, gaat ge u dat nu in 't hoofd

zetten? het was niets dan een zwijm, de dokter heeft het mij op het portaal verzekerd,' loog ze.

'Ik weet dat beter, het was een nieuw vermaan van de natuur, om niet uit te stellen, wat er te doen valt.'

'Hoe meent ge?' vroegde zij benieuwd.

En hij, wellicht niet wetend, hoe zijne mededeeling in woorden te vertolken, hernam met een zucht en nog immer half stotterend:

'Het spijt mij, dat wij geene kinderen hebben...'

Het speet haar ook; haar hoofd zonk dieper, als onder een verwijt of eene smartelijke beroering.

Het was bijna geheel donker geworden; wolkig zwart vlokte om hen henen; het bed had nog een bleek schijnsel, de koperen inktpot had nog een straal, en de papieren op de tafel teekenden nog hunne gebroken vierkanten op het onzichtbaar tapijt af.

'Ja, het spijt mij,' herhaalde hij weder.

En daar zij niet meer antwoordde, en hij in zijne machteloos knellende vingers eene onwillekeurige beweging harer hand voelde om zich terug te trekken, kneep hij vaster en sprak:

'Laure, ik heb een kind?'

Het woord was er uit, het woord, dat hij zoolang geaarzeld had om te zeggen. En door welke trappen van zielewee, van besluiteloosheden en vaste voornemens moest hij niet zijn gegaan; hoe prangend moest het berouw dáár, verholen in dat hart, zijne werking hebben volbracht, gedurende die maanden van ziekte en afzondering, om eindelijk, alles over 't hoofd ziende, eigendunk en eigenwaarde, eergevoel en menschelijk opzicht, triomfantelijk los te breken, met sterke wilskracht, in de smadelijke vernedering van zelfbekende schuld!

Zij sprak eerst niet, zij liet hare hand ontzenuwd in de zijne. Zij was zoo verdoofd door het onverwachte nieuws, dat zwaar als een hamerslag op hare hersens viel, dat ze niet wist, in hoever zij gewond was.

Doch nu richtte zij zich op, met eene vlam in 't oog, dat in het duister als een kattenoog lichtte.

‘Gedurende ons huwelijk?’ vroeg ze met verbeterde wrok.

‘Neen, neen,’ en thans protesteerde hij met eene hevigheid, die men bij een rampzalig aan zijn zitplaats gekluisterden kranke niet zou vermoed hebben. Voordat hij haar kende, een

arm meisje, een misstap, één enkele in heel zijn leven. En hij bad om vergiffenis als een kind.

Wat oefenen de omstandigheden waarin, en het oogenblik waarop wij eene euveldaad of eene ons aangedane krenking vernemen, toch eene beduidende macht over ons uit! Of was het, omdat hier de wroeging de kennisgeving vergezelde, dat Laure hem in genade opnam? Althans, indien hij haar vóór haar huwelijk iets dergelijks had gezegd, indien zij, met hem onder 't zelfde dak wonend, geweten had, dat er een schepseltje bestond, dat hij het zijne noemde en verstiet, zij zou hem geweigerd hebben tot man, of had hem, zoodra zijne wandaad uitkwam, met verachting den rug toegewend.

Maar nu! Hij was zoo ellendig, zijne smart was zoo oprecht; hij had zooveel moeten overwinnen om dat over zijne lippen te krijgen! En met een ledig brein en gedachtenloos als iemand, die uit eene duizeling tot bewustzijn komt, voelde zij reeds eene teederheid in haar gemoed ontstaan voor dat kind - zij zag het in verbeelding: nog zeer jong, en ik weet niet waarom het een knaapje moest wezen -

het kind, dat hij haar toevertrouwen wilde na zijn dood.

‘Wat verlangt gij van mij?’ vroeg ze, reeds vast besloten zijn verzoek zoo mogelijk in te willigen.

‘Dat gij goed zoudt maken, wat ik heb misdaan, dat gij het kind eene opvoeding zoudt doen geven, dat gij, zoo braaf en menschlievend,’ vleide hij, ‘het tot beschermster verstrekken moogt.’

Zij wilde antwoorden van ja, en daar kwam juist onaangemeld de dokter nog eens binnen, verwonderd het hier in volslagen duisternis te vinden. Een lucifer werd aangestoken: de vlam schoot verblindend op voor oogen aan geene klaarte gewend.

‘O burgemeester, burgemeester, wat zijt gij opgewekt! te veel gelezen misschien, te veel bezoek gehad, te veel gesproken?’ Dat mocht niet en nu voelde hij ook den pols van mevrouw, zeer ontevreden: zij zelve was zenuwachtig, terwijl kalmte voor beiden zoo noodzakelijk was.

Hij prees rust aan en legde den zieke voor 't oogenblik volkomen stilzwijgendheid op, Laure nogmaals op 't hart drukkend zich ook

niet op te winden of nare bekommernissen in haar brein toe te laten.

De burgemeester lag reeds te bed, toen Laure, vooraleer zij hem verliet, eens over hem boog en, het onderbroken gesprek hervattend, enkel deze woorden sprak:

‘Edmond, ik wil!’

‘Lieve, lieve Laure!’ murmelde hij innig. Zij was reeds heen, nadat ze 't deksel nog eens moederlijk achter zijn rug had toegestopt.

Hij sliep dien nacht.

XXX

Zij kon niet slapen en lag in haar bed met de oogen wijd open. Het nachtluchtje glom flauw van op de tafel zijner kamer, met weifelschijn, in een streepje nevens hare deur, die op een kier stond; al het overige was duister, geen geluid was te hooren, alles rustte in huis en op het dorp.

Zij dacht aan wat hij haar bekend had en nu werd de oorzaak zijner verzuchtingen haar duidelijk. Hij had aldus kunnen leven tot hiertoe met dat gewicht op het geweten, met dien doorn in het hart! Wat voor een mensch was hij toch? hij had haar bedrogen, iets zoo gewichtigs verheimelijkt voor baar!... of liever niet, hij had dien misstap voor eene onbeduidende jonkmanszonde gehouden, totdat de ziekte, de gedwongen zelf bespiegeling, uit af-

zondering voortspruitend, de geheime schuilhoeken van zijn brein en zijn hart met hare streng-helle fakkel had verlicht...

En Laure had niets gezegd, geen enkel verwijt toegestuurd, geene krenking laten blijken. Goed zoo, dat was grootmoedig gehandeld... zij was tevreden over zich zelve. Maar daarmee was het niet uit: zij had eene belofte gedaan, die haar voor de toekomst verbond; dat verlaten kind moest aangenomen worden, hoe en op welke wijze? Wat zouden de menschen zeggen?... Zij schoot recht en dubde er over, met de hand aan de kin en het hoofd vol scherpe gedachten en een helder doorzicht van den toestand, gelijk de duisternis en de nacht alleen er geven kunnen. Het knaapje - want zij liet niet eenmaal de onderstelling toe, dat het een meisje was, evenals men halsstarrig in denzelfden zin naar de oplossing van een raadsel zoekt - het knaapje ja, dat kon ze over haar hart krijgen het in genade op te nemen... en toch ontstond er thans eene onbegrijpelijke wederspanning in haar voor die haar opgelegde toewijding. 'Het kind, ja,' herhaalde zij nogmaals, maar aan de moeder had ze bepaald een hekel; misschien was het eene der bedelaressen, welke met bot

gelaat en blauwroode kleur, jong en stout en lui, des zaterdags, met een wicht op den arm of aan den rok, voor hare deur stonden! Het kind was lang voor hun huwelijk geboren, had hij gezeid - wat noemde hij lang? in elk geval moest het een van die snaken zijn, welke met klompkens aan, in grauwe modderkleur gekleed, met vuile handjes en een vuil neusje, eene roggekorst kauwend, voorbij haar woning 's morgens naar de school trokken, of een van die wilde bengels, jong vloekend en krakeelend, in verwarde stemgeluiden, onder het schieten met de marmers op het plein...

Om 't even, zij had haar woord verpand, zij zou het ridderlijk te houden weten.

De burgemeester sliep zonder verneembare ademhaling in de andere kamer; uren sloegen achtereen op den kerktoren, traag en noode en verdoofd door de zwarte ruimte galmend: middernacht, één, twee, en niets roerde: nu hoorde zij iets onbestemds, op een afstand langs de straat, het naderde: ruwe rukken, grove eensylbige klanken; een slag van een stok; een getiktak van vele voortgedreven voeten op den harden grond. En zij herkende dat gerucht; zij hoorde het alle donderdagen, wanneer zij wakker

lag: het was eene kudde slachtvee voor de markt van 's anderdaags te Gent, van runders en kalvers, die uit hunne warme, vreedzame stallen getrokken, misschien reeds van uren verre komend, nog uren moesten afleggen in den koelen huiveringwekkenden morgenwind, om het akelige doel van hun nachtelijken, hun eersten en laatsten tocht te bereiken, waar het mes en de dood hen wachtten.

Laure griezeld er van; zij keerde zich om en de trippelende stappen stierven uit, met het gedempt getier der drijvers..

Hare gedachten namen eene andere richting: Idonia, en een schicht van opheldering schoot door haar hoofd. In eens vond ze eene oplossing voor iets, dat haar sinds lang tot kwelling diende. Idonia was haar lievelinge, zij woonde daar in huis; zij zat elken dag aan de tafel, tusschen Laure en Richard, op de plaats waar de burgemeester gezeten had, zij werd er behandeld als een eigen kind en hij wist er niets van! Het had Laure reeds lang verdrotten dat meisje te verbergen, den omgang met haar te verhelen en er over te zwijgen, als gold het iets ongeoorloofds. Meer dan eens had zij een half voornemen gemaakt om haar echtgenoot alles te

openbaren, maar zij dorst niet; zij vreesde hem te ontstellen en te ergeren; zij vreesde een kamp met hem te moeten aangaan voor het behoud der uitverkorene.

Nu was het oogenblik gunstig om hare bekentenis te doen: hij legde haar een kind op, zij had er ook een op te dringen...

En hare ademhaling werd koortsig, hare lippen waren droog, haar hart klopte, met een krachtvolle ondernemingszucht en een ongeduldig haken naar den dag. Het was, alsof een heimelijk gevoel van wraaklust er iets kruidig zoets in mengde: 'Indien ik uw kind in mijne armen sluit, zult gij ook de uwe voor het mijne openen!'

En nu kwamen ook overwegingen van een anderen aard: zij moest spreken, zij kon het niet meer uitstellen. Richard was beter, met Allerheiligen zou hij zijne studiën hervatten... en tevens glimlachte zij in haar eigen: wat waren zij goede vrienden, hij en Idonia! Zij zaten nu samen alle avonden in de eetzaal met hun leesen schrijfgerief; hij gaf haar les: hij aan den éénen kant der tafel, zij aan den anderen, met het open boek in het midden, dat hij averechts las, haar met eene pen de woorden aandui-

dend, hunne hoofden onder de ronde klaarte der groenbekapte lamp naar elkaar gebogen.

Lieve kinderen!

Maar Richard weg, zij boven, wat zou er in die lange winteravonden van dat jonge meisje worden? Neen, neen, het ware gruwzaam haar tot zulke folterende eenzaamheid te verwijzen...

Zoo kwam de dag met glans en zonneschijn, een schoone feestelijke herfstdag, die zijne verkwikkende macht zelfs in huis en in het ziekbed voelen deed.

En nu de burgemeester opzat, uitgerust, frisch gewasschen, rein geschoren, in zijn zuiveren nieuwen kamerrok, waaruit de stijve, witte halsboord keek; wel ellendig ineengezakt en op de ééne zijde geheld als altijd, maar met iets van bevrediging over het gelaat; nu het ontbijt genut was, en Mietje het blad met het servies had weggedragen, nu was de stond van spreken dáár. Hij scheen te wachten op het wederopvatten van het gesprek.

Zij gaf dan ook het sein, rechtstaande voor zijn zetel:

‘Edmond,’ zei ze, ‘met alles wat gij zult voorslaan neem ik vrede, maar ik heb eene tegenbekentenis te doen,’ en het guitige van haar

karakter ondanks zich zelve in dit ernstig gesprek bovenkomend, glimlachte zij schalks met eene roodheid op haar wangen, die tot op haar voorhoofd en tot onder de inplanting van haar haren klom, wat haar iets verlegens en jongs bijzette: 'Edmond, ik ook heb een kind.'

Doch zij had het uitwerksel niet verwacht, dat hare grap maken zou.

'Wat! spreek op, hoe meent gij dat?' riep hij met toornigen blik en met ontzette trekken.

Zij schrikte zelve van zijne gemoedsbeweging. Neen, neen, het ligt niet in de natuur of in de aangeleerde zienswijze van den man, dat hij aan de vrouw vergeven zou, wat zij hem zoo gereedelijk vergeven moet.

'Dat is niet waar,' hernam hij, nog met het vorschend oog op haar gevestigd, maar met een weergekeerd vertrouwen.

En zij lachte, om hem allen twijfel over hare dwaze scherts te ontnemen.

'Ik heb een kind, dat ik als het mijne liefheb, en dat vraag ik u ook om te beminnen.'

'Ik doe 't: Richard is als mijn jongen... om zoo te zeggen,' voegde hij er bij, zich herinnerend, dat hij, gedurende de ongesteldheid van den knaap, zich zoo onverschillig had

betoond, en meenend in Laure's eisch een vermaan te zien; 'maar ik ben toch geen mensch om voor anderen te zorgen, of iemand vermaak aan te doen,' hernam hij met eene naïeve sulachtigheid, die Laure een zenuwachtigen lach afdwong en een traan deed storten.

'Ik bedoel niet Richard, ik heb een ander geliefkoosd kind.'

'Welnu, wie is het?'

'Zult gij het beminnen?'

'Ik zal trachten; ken ik het?'

'Ja, een weinig; en het uwe, ken ik het?'

'Gewis. Is het een knaap?'

'Neen, een meisje.'

'Zoo ook het mijne.'

Zij stond na te denken en hij zweeg. Er lag als eene verlegenheid tusschen beiden; de eerste stap was gedaan, de tweede wilde niet volgen.

'Spreek op!' zei hij, terwijl zij naar hem toe een vragend teeken met het hoofd deed.

En met eene moeielijke overwinning op hun schaamtegevoel zeiden zij alle twee tegelijk, neerziende:

'Idonia.'

De verrassing was groot en jubelde in de

harten, voordat zij in woorden uiting vond. Neen, hoe zonderling het ook mocht wezen, Laure had er nooit aan gedacht; en hij bekende nu, dat hij het meisje onlangs gezien en gesproken had; ‘dáár, waar gij nu staat, stond ze;’ dat sedert het voornemen in zijn gemoed was gerijpt, maar dat hij nooit verondersteld had, dat zij anders dan toevallig in zijn huis was...

Zij lachten en schreiden als twee kinderen; hij hield hare hand vast en leunde zijn hoofd tegen haar arm aan. En hij bekende haar veel heimelijke angsten van zijn binnenste: hij had nooit geweten, of het volk van 't dorp hem beticht had of niet... hij had gevreesd voor het bewaren van zijn goeden naam, menschelijk opzicht had hem weerhouden... Van Gijelle gewaagde hij niet.

In den uitersten woordenvloed van een zich in een ander overstortend hart zijn er nog wateren, die onaangeroerd blijven, diepten ongepeild en onuitschepbaar volgeborreld... Laure luisterde, belangstellend en bewogen, naar de schuldbelijdenis van dien rampzaligen mensch, haar echtgenoot; geheel in gedachten, zelfverloochenend en edelmoedig een vingergreep op

andere snaren vermijgend, snaren van medegevoel, die in haar trilden en die, had zij ze moeten aanraken, wellicht in hem zulk een sterken, smartelijken weerklank zouden gevonden hebben, dat hij er door ten gronde kon worden gericht.

Maar terwijl hij aldus zat en sprak en vertelde van zijne verveling en werkeloosheid, van zijne moeder, die hij vreesde, van allerlei, toen doemden voor hare verbeelding twee gestalten op: een oude man op 't land, slavenarbeid verrichtend, met den wolkdamp van zijn pijpje in den omgevenden mist versmeltend; of heengaande door de groote poort, met den rug gekromd, onder den zak konijneneten, minnelijk knikkend tegen haar... En zij zag een bleek, lijdzaam, reeds verouderd meisjesgezicht, met uitstekende kaaksbeenderen en kleine grijze oogjes op haar gevestigd; zij zag een arme-menschen begraafing, vernederend, smadelijk; zij knielde in 't groene kerkhofgras met de schamele schaar; eene gele kist werd in de groeve gezonken: *Requiescat in pace*, had de pastoor gezeid..

‘Wee, wee, den verongelijken op deze aarde!’ klonk het luid in haar hart, al kwam

er geen woord van blaam over hare lippen.

Te laat, te laat! Herstel, in zoover mogelijk, is beter en daadzakelijker dan de ijdele folteringen van het geweten...

Eene nieuwsgierigheid kwam in haar op:

‘Hebt ge dat meisje zeer liefgehad?’ vroeg ze aarzelend met benauwde spanning.

Hij dacht een oogenblik na, zich zelf onderzoekend, dan antwoordde hij met een oprechtheid, die allen twijfel uitsloot:

‘N... neen.’

Zelfs niet van hem bemind geweest!

Het griede haar als mensch, als vrouw was het haar zoet om te hooren.

Wat stond hun nu te doen?

Bekennen voor de wereld was onmogelijk.

‘Laat mij begaan,’ zei ze, een spoedig besluit nemend. En met koortsige, zenuwachtige ontsteltenis riep ze Idonia boven.

Deze kwam, verbaasd, wankelmoedig. Laure nam de hand van het meisje en sprak met eene schoolmeesterachtige plechtigheid:

‘Idonia, mijnheer de burgemeester en ik hebben u lief, omdat gij zoo braaf zijt en Richard zoo goed hebt verzorgd; wij rekenen u voor onze dochter.’

Idonia knikte, niet wetend wat te doen.

‘En van nu voortaan moet gij mij ‘tante’ noemen als Richard, hoort gij?’

‘O... tante!’ zei Idonia, haar schuins en zoet van onder haar lange, gebogen wimpers aankijkend.

‘En mij moogt ge “onkel” heeten,’ zei de burgemeester, die hare andere hand gegrepen had en ze vasthield, zonder dat eene trilling zijn krampachtig drukken beantwoordde.

Hij zag haar aan vol hoopvolle verwachting, als in vaderlijke aanbidding en smeekend om een lonk.

‘Gij moet hier nu altijd bij mij komen en mij “onkel” heeten,’ herhaalde hij nogmaals.

‘Ja... mijnheer,’ zei Idonia met het gelaat van hem afgewend.

‘En nu moogt ge gaan,’ zei Laure. En zij ging met een kus op haar voorhoofd.

‘Dat kind zal mij nooit liefhebben,’ sprak de burgemeester met bitterheid.

Laure was een weinig van streek. Dat tooneel had niets aangrijpends gehad, en zij onderging een indruk als van door haar begane pedanterie.

Maar dra nam hare blijmoedigheid de boven-

hand. Was het niet beter, dat Idonia de zaak zoo eenvoudig en natuurlijk opnam?

Over het hoofd van den zittende heen zag ze door het raam Idonia in den tuin; Richard was met haar. Zij stonden aan de witte eitjesstruiken. October had reeds veel ontbladerd; heel het hulsel van den moerbezieboom lag, dien nacht neergevallen, op den grond; de klimkoorderanken droegen ronde, groene zaadpruiken, die weldra grijs zouden zijn; de verbena's bloeiden nog kleurig hier en daar in 't parkje.

De beiden ginder schenen in een ernstig gesprek... Ja, voorwaar het werd tijd, dat Richard heenging: zij waren te groot om nog zoo altijd samen en alleen te zijn...

Maar die ernst duurde niet lang: Richard, die onder het luisteren naar wat Idonia hem zei, gedurig witte eitjes aftrok en onder den hiel verbrijzelde, begon met er naar haar te werpen; en zij volgde zijn voorbeeld en rukte er ook af en sloeg ze in zijn aangezicht, frisch en blozend nu als het hare, en zij stoeiden als twee uitgelaten kinderen.

‘Waarom lacht gij?’ vroeg de burgemeester, den weerschijn hunner vreugd op het gelaat van Laure bespiedend.

‘Ik dacht daar zoo even, dat indien later, veel later, Richard en Idonia elkaar eens liefkregen... wat er ons te doen zou staan. Zouden wij er tegen komen?’ vroegde zij op een toon van moederlijke coquetterie.

‘O neen, wij zouden er niet tegen komen,’ antwoordde hij nadrukkelijk.